

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Carmel Tellis

**KAPITALIÜHINGU VÄHEMUSE VÕIMALUSED HÜVITISE SAAMISEKS
ENAMUSE KURITARVITUSTE KORRAL**

Magistritöö

Juhendaja
dotsent Kalev Saare

Tallinn 2020

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kapitaliühingu enamuse kuritarvituste olemus ja keeld	8
1.1. Kapitaliühingu enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamise mõiste ja olemus	8
1.2. Hea usu põhimõte kui kapitaliühingu enamuse õiguste piirang	14
1.3. Enamuse hääleõiguse piirang	23
2. Kapitaliühingu vähemuse kahju hüvitamise nõue enamuse vastu	27
2.1. Kapitaliühingu vähemuse kahju hüvitamise nõude alus	27
2.1.1. Kapitaliühingu vähemuse ÄS §-st 188/ÄS §-st 289 tulenev nõue	27
2.1.2. Kapitaliühingu vähemuse deliktiõiguslik nõue	33
2.1.3. Kapitaliühingu enamuse vastutuse aluste piiritlemine	41
2.2. Kapitaliühingu vähemuse kahju hüvitamise nõude esitamine	46
3. Kapitaliühingu vähemusele enamuse kuritarvitustest tekkinud kahju olemus	51
3.1. Vähemusele tekkinud kahju ja selle hüvitamise ulatus	51
3.2. Enamuse poolt hüvitamisele kuuluva kahju vähendamine	58
Kokkuvõte	62
The opportunities of the minority of a capital company to receive compensation in cases of abuse by the majority	67
Kasutatud materjalid	72
Kasutatud lühendid	76

Sissejuhatus

Eesti ühinguõiguse üheks peamiseks eesmärgiks on vähemus- ja enamusosanike ja -aktsionäride tasakaalustatud kaitse.¹ Äriseadustiku (ÄS)² § 174 lg-st 1 ja § 299 lg-st 1 tulenevalt kehtib kapitaliühingutes (s.t osaühingutes ja aktsiaseltsides)³ see-eest vähemalt üldjuhul häälteenamuse põhimõte – osanike või aktsionäride üldkoosoleku otsus on vastu võetud, kui selle poolt on oma hääle andnud enamus ehk osanik(ud) või aktsionär(id), kellele kuulub üle poole osade või aktsiatega esindatud häälest. See tähendab, et reeglina on kontroll kapitaliühingu tegevuse üle siiski enamusosanikul või –aktsionäril. Sellises tugevas positsioonis on enamusel võimalik talle kuuluvaid osalusest tulenevaid õigusi kuritarvitada ning selle tulemusena kahjustada nii ühingut kui ka vähemust. Riigikohus on samuti leidnud, et häälteenamuse nõue jätab alati võimaluse, et enamus teeb otsuse lähtudes üksnes enda huvidest. Seetõttu ei ole vähemusaktsionäri otsustusõigus kaitstud samal määral nagu enamusaktsionäri otsustusõigus.⁴ Eeltoodust tulenevalt on seadusega loodud mitmeid tasakaalumehhanisme, mis enamuse otsustusõiguse kõrval annavad vähemusele võimaluse kaitsta ennast enamuse võimalike kuritarvituste eest.

Osa sellistest mehhanismidest on preventiivsed ehk olukordadeks, kus enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamine pole veel toonud kaasa vähemusele kahjulikke tagajärgi. Näiteks on osanikel, kelle osadega on esindatud vähemalt 1/10 osakapitalist õigus nõuda osanike koosoleku kokkukutsumist (ÄS § 171 lg 2 p 3), nõuda täiendavate küsimuste koosoleku päevakorda võtmist (ÄS § 171¹ lg 2), nõuda osaühingu juhtimise või varalise seisundiga seotud küsimustes erikontrolli korraldamise otsustamist (ÄS § 191 lg 1) jne. Lisaks on igal osanikul, sõltumata osalusest õigus saada juhatuselt teavet osaühingu tegevuse kohta ja tutvuda osaühingu dokumentidega (ÄS § 166 lg 1), vaidlustada osanike koosoleku otsuseid (ÄS § 178) jne.⁵

¹Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Tallinn: Justiitsministeerium 2016, lk 26. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_10.5.2016.pdf

² Äriseadustik. RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 28.02.2019, 11.

³ Edaspidi osaühing ja aktsiaselts ka kui kapitaliühing.

⁴RKTKo 3-2-1-89-14, p 20.

⁵Vähemusaktsionäridele kuuluvate õiguste osas vt RKTKo 3-2-1-89-14, p 20.

Olukorras, kus tagajärg on siiski saabunud ning enamus on oma tegevusega tekitanud vähemusele kahju, näevad ÄS § 188 lg 1 või ÄS § 289 lg 1 ette enamuse vastutuse vastava kahju eest. ÄS § 188 lg 1 kohaselt vastutab osanik osaühingule, teisele osanikule või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest. ÄS § 289 lg 1 sätestab sama aktsionäri vastutuse osas. Riigikohus on lahendis 3-2-1-7-10 leidnud, et ÄS § 289 lg 1 kinnitab erinormina aktsionäri vastutust vastutuse alusnormi võlaõigusseaduse (VÕS)⁶ § 115 lg 1 alusel. Seejuures on Riigikohus lisaks sedastanud, et paralleelselt VÕS § 115 lg-st 1 tuleneva vastutusega võib nii kahjustatud aktsionär kui ka osanik esitada nõude ka deliktiõiguse, VÕS § 1043 alusel.⁷ Autori hinnangul on vastav seisukoht eri vastutussüsteemide paralleelse kohaldamise osas vastuoluline. Üldjuhul välistab VÕS § 1044 lg 2 deliktiõiguse alusel nõude esitamise kui tegemist on lepingulise või ka seaduse alusel tekkinud võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumisega.⁸ Riigikohtu eeltoodud seisukohtade valguses jääb selgusetuks, kuidas eri vastutussüsteeme paralleelselt kohaldada ning kuidas suhestuvad omavahel vähemuse vastutus VÕS § 115 ja VÕS § 188/289 ning VÕS § 1043 alusel. Riigikohtu seisukohtade vastuolulisusele on tähelepanu juhitud õiguskirjanduses.⁹ Seejuures pole kapitaliühingu vähemuse nõue kohtupraktikas palju käsitlemist leidnud ja valitseb teatud õigusselgusetus. Õigusselgusetus nähtub ka peale viidatud Riigikohtu lahendit tehtud ringkonnakohtute otsustest – ringkonnakohus on kaudselt viidanud ÄS sätetele kui iseseisvale nõude alusele¹⁰ kui ka ÄS sätetele kui erinormile VÕS § 115 suhtes¹¹. Osaniku või aktsionäri poolt teise osaniku või aktsionäri vastu kahju hüvitamise nõude võimalikkusele, sh ÄS § 188 ja ÄS § 289 alusel, on Riigikohtu praktikas viidatud seitsmel korral, seejuures on alama astme kohtu otsus jäänud jõusse kahel korral.¹² Töö koostamise aja seisuga ei ole töö autorile teadaolevalt kohtupraktikas vähemuse kahju hüvitamise nõuete piiritlemine ulatuslikumalt ja selgemalt käsitlemist leidnud.

⁶ Võlaõigusseadus. RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.01.2020, 10.

⁷ RKTKo 3-2-1-7-10, p 31; osaniku vastutuse osas vt RKTKm 2-16-18531, p 11.

⁸ RKTKo 3-2-1-181-15, p 24.

⁹ Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga. Magistritöö. Juhendaja Kalev Saare. Tartu: Tartu Ülikool 2017, lk 66. Arvutivõrgus: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56422/vutt_maris.pdf.

¹⁰ TlnRnKo 2-09-70514; TlnRnKo 2-17-5291.

¹¹ TlnRnKo 2-19-4161; TlnRnKo 2-16-16764.

¹² RKTKo 3-2-1-145-04; RKTKo 3-2-1-6-06; RKTKo 3-2-1-7-10; RKTKo 3-2-1-133-11; RKTKo 3-2-1-45-12, RKTKo 3-2-1-89-14; RKTKo 2-16-18351; RKTKm 3-2-1-97-11.

Käesoleva töö keskendub viidatud vähemuse kaitsemehhanismile, s.t vähemuse õiguskaitsevahenditele olukorras, kus enamuse kuritarvituste tulemusel on vähemusele kahjulik tagajärg saanud. Töö eesmärgiks on välja selgitada, millisel materiaalõiguslikul alusel, on kapitaliühingu liikmel (s.t osanikul või aktsionäril)¹³ võimalik oma õigusi kuritarvitanud liikme vastu hüvitamisnõue esitada, sh kuidas piiritleda kapitaliühingu liikme VÕS § 115 lg-st 1 ja ÄS § 188 lg-st 1/§ 289 lg-st 1 tulenevaid nõudeid VÕS § 1043 ja § 1044 lg-st 1 p 7 ja 8 tulenevatest nõuetest, millised on peamised õiguslikud probleemid vastavate vastutussüsteemide kohaldamisel ja millises ulatuses on vähemusel võimalus enamuse kuritarvituste korral hüvitist saada. Eeltoodud küsimustele vastuse leidmiseks käsitletakse töös esimesena just seda, millised on osaniku ja aktsionäri osast ja aktsiast tulenevad õigused nii kapitaliühingu kui ka teise osaniku ja aktsionäri ees ning mis viisil võib osanik ja aktsionär vastavaid õigusi kuritarvitada selliselt, et kaasneks vähemusele kahjulik tagajärg. Kuigi enamusel on oma osast või aktsiast tulenevalt mitmeid õigusi, on käesoleva töö eesmärgist lähtudes oluline, et vastavate õiguste kuritarvitamine tooks kaasa vähemusele kahju tekkimise. Samuti uuritakse töös, milline on vähemuse kahju hüvitamise nõude esemeks olev vähemusele võimalik enamuse poolt tekitatud kahju ja kuidas sellist kahju määratleda ning mis ulatuses kuulub vastav kahju enamuse poolt hüvitamisele.

Eeltoodust tulenevalt koosneb magistritöö kolmest peatükist, mis jagunevad omakorda kitsamateks alapeatükkideks. Töö esimeses peatükis keskendutakse enamuse õiguste kuritarvitamisele. Esimese peatüki esimeses alapeatükis käsitletakse millised on kapitaliühingu enamusele kuuluvad õigused, mille teostamisel võib enamus mõjutada vähemuse õigusi ja millisel juhul on enamuse poolt oma õiguste teostamisel tegemist õiguste kuritarvitamisega. Peatüki teises alapeatükis keskendutakse kapitaliühingu liikmetele kohalduvale üldisele hea usu põhimõttele ning vastatakse küsimustele, mis on hea usu põhimõtte järgimise kohustuse sisu kapitaliühingu liikmete omavahelistes suhetes ning millised piirangud enamusele hea usu põhimõttest õigustele tulenevad. Esimese peatüki kolmandas alapeatükis käsitletakse enamusele konkreetselt äriseadustikust tulenevat hääleõiguse piirangu regulatsiooni ja analüüsitakse, kuidas vastav piirang enamuse poolt tema hääleõiguse teostamist piirab.

¹³ Edaspidi osanik ja aktsionär ka kui kapitaliühingu liikmed.

Töö teises peatükis käsitletakse kapitaliühingu vähemuse võimaliku kahju hüvitamise nõuet. Peatüki esimeses alapeatükis analüüsitakse, mis võib olla vähemuse nõude materiaalseks aluseks. Esmalt otsitakse vastust, kas vähemusel võik enamuse kuritarvituste korral olla enamuse vastu kahju hüvitamise nõue äriseadustikust tulenevalt, ÄS § 118/ÄS § 289 alusel ning seejärel analüüsitakse, kas vähemusel võiks olla nõue ka deliktiõiguse, VÕS § 1043 alusel. Esimese alapeatüki viimases osas analüüsitakse võimalike kohalduvate vastutuse aluste piiritlemist ja erisusi. Teise peatüki teises alapeatükis käsitletakse ühtlasi, kuidas on vähemusel võimalik enamuse vastu kahju hüvitamise nõue esitada ning kas vähemus peab nõude esitamiseks tegema ka täiendavaid toiminguid.

Töö viimases ja kolmandas peatükis keskendutakse kapitaliühingu vähemusele tekkinud kahjule. Vastavalt otsitakse vähemuse kahju hüvitamise nõude kontekstis kolmanda peatüki esimeses alapeatükis, vastust küsimustele milline on vähemuse kahju hüvitamise nõude esemeks olev vähemusele võimalik enamuse poolt tekitatud kahju ja kuidas sellist kahju määratleda ning mis ulatuses kuulub vastav kahju enamuse poolt hüvitamisele. Teises alapeatükis analüüsitakse enamuse poolt hüvitamisele kuuluva kahju võimalikke vähendamise aluseid.

Kapitaliühingu vähemusele kuuluvaid õiguskaitsevahendeid enamuse kuritarvituste vastu on ka varasemalt teatud ulatuses teadustöodes käsitletud. Margit Vutt on kirjutanud doktoritöö aktsionäri derivatiivnõudest, mis keskendub aktsionäri derivatiivnõudele aktsiaseltsi juhatuse vastu ning uurib ka, kas sellise nõudeõiguse võimaldamine on Mandri-Euroopa õigusruumis õigustatud. Seejuures ei käsitle töö aga osaniku ja osaühingu nõuded enamusosaniku vastu.¹⁴ Osaliselt on käesoleva magistr töö teemat käsitlenud Maris Vutt oma magistr töö, kus ta analüüsib lühidalt viimases alapeatükis osaniku ja aktsionäri kahju hüvitamise nõuet hääletamiskohustuse rikkumise korral.¹⁵ Töö keskendub kahju hüvitamise nõudele enamuse poolt vaid hääletamiskohustuse rikkumise korral ja selle erinevusele tahteavalduse asendamise nõudest, ei käsitle eri vastutussüsteemide kohaldamisega kaasnevaid erinevusi ega vähemuse võimalust panna maksma kapitaliühingu nõuet. Käesoleva töö autorile teadaolevalt pole

¹⁴Vutt, M. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk 12.

¹⁵ Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga.

kapitaliühingu liikme kahju hüvitamise nõue teise liikme vastu laiemalt käsitlemist leidnud ning varasemalt on enamjaolt keskendunud eelkõige nõudele juhatuse liikme vastu.

Käesolevas magistritöös kasutatakse peamiselt analüütilist meetodit, mille kaudu antakse ülevaade enamuse võimalikest kuritarvitustest ja seeläbi tekitatud kahju hüvitamise alustest, analüüsitakse nii kuritarvitusi, kahju hüvitamise aluseid kui ka tekkinud kahju sisuliselt ning kaardistatakse võimalikud tekkivad puudused ja probleemid. Selleks kasutatakse töös eelkõige Eesti õiguskirjandust ja kohtupraktikat, sh lisaks Riigikohtu praktikale Ringkonnakohtu praktikat, kuivõrd Riigikohtu praktikat on piiratult ning samuti on see osas juba õiguskirjanduses analüüsitud. Eesti õiguskirjandusest lähtutakse töös ühinguõiguse üldpõhimõtteid ning kapitaliühingu ja selle liikmete tasakaalustatud kaitse käsitlevale kirjandust, mh analüüsitakse töös ülal viidatud varasemalt teemat osaliselt käsitletud teadustöödest tulenevaid seisukohti. Lisaks kasutatakse töö kohalduvas ulatuses materjalina ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsiooni. Teatud ulatuses tuuakse töös näiteid ka Saksa kehtivast õigusest, sh õigusaktidest ja õiguskirjandusest. Saksamaa on näiteks valitud osaliselt tulenevalt selle õigussüsteemi rollist Eesti kehtiva õiguse välja töötamisel, kuid samuti eesmärgil luua kooskõla ühinguõiguse revisjoniga – Saksamaa on olnud üheks ühinguõiguse revisjoni võrdlusriigiks. Eesti kapitaliühingiga võrreldavateks ühinguvormideks on osaühingu tüüpi suletud kapitaliühing Gesellschaft mit beschränkter Haftung ja aktsiaseltsi tüüpi avatud kapitaliühing Aktiengesellschaft.

Magistritööd iseloomustavad märksõnad Eesti märksõnastikust: äriõigus, tsiviilõigus, eraõigus, juriidilised isikud.

1. Kapitaliühingu enamuse kuritarvituste olemus ja keeld

1.1. Kapitaliühingu enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamise mõiste ja olemus

Selleks, et vastata töö põhiküsimusele, millisel alusel on vähemusel võimalik enamuse kuritarvituste korral hüvitist saada, on oluline esmalt välja selgitada, mida kujutab endast enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamine. Järgnevalt analüüsitakse, millised on kapitaliühingu enamusele kuuluvad õigused, millal võib enamuse poolt vastavate õiguste teostamine mõjutada vähemuse õigusi ja millistel juhtudel on enamuse poolt oma õiguste teostamine käsitletav õiguste kuritarvitamisena, arvestades sh enamuse ja vähemuse õiguslikku seotust.

Kapitaliühingu liikmete õigused tulenevad neile kuuluvast osalusest, s.t osast või aktsiatest ühingu.¹⁶ ÄS § 148 lg 5 kohaselt annab osa osanikule õiguse osaleda osaühingu juhtimises ning kasumi ja osaühingu lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel, samuti muud seaduses ja põhikirjas ettenähtud õigused. Aktsionärile aktsiast tulenevate õiguste osas sätestab sisuliselt sama ÄS § 226. Eelkõige tulenevad seadusest kapitaliühingu liikmetele juhtimisega seotud õigused nagu osalemisõigus, hääleõigus ja teabeõigus ning varalised õigused nagu õigus saada dividende või likvideerimishüvitist.¹⁷ Tulenevalt seosest osaniku ja aktsionäri liikmesusega ühingu, nimetatakse õiguskirjanduses viidatud õigusi ka osaniku ja aktsionäri liikmesusõigusteks. Lisaks võib osaühingu puhul näha põhikirjaga ette veel täiendavaid osaniku või osaga seotud eriõiguseid, eelkõige osanike otsuste vastuvõtmisel, kasumi jaotamisel või osaühingu likvideerimisel järele jääva vara jaotamisel (ÄS § 139 lg 1 p 5 ja ÄS § 154¹ lg 1). Saksa õiguses tulenevad osanikule ja aktsionärile seadusest sarnaselt Eesti õigusega osaniku ja aktsionäri osaluse kui sellisega õigus dividendidele ja likvideerimisest saadavale tulule või hääleõigused.¹⁸ Osaniku ja aktsionäri õigused tulenevad eelkõige osalusest ühingu, kuid ka põhikirjast ja liikmete kokkulepetest.¹⁹

Ka Eestis võivad seadusest ja põhikirjast tulenevate liikmesusõiguste kõrval osanikele ja aktsionäridele kuuluda liikmete omavahelisest kokkuleppest tulenevad õigused. Mistahes

¹⁶Saare, K. jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 243, äärenr 1204; lk 423, äärenr 2137.

¹⁷ *Ibidem*, lk 244-255.

¹⁸ Rosengarten, J. jt. The German Limited Liability Company. München: C.H. Beck 2015, lõik 107.

¹⁹ *Ibidem*, lõik 104

sellisest kokkuleppest tulenevad õigused ja kohustused on puhtalt lepingulised ning ei tulene liikme osalusest ühingu²⁰, sh ei mõjuta vastavate õiguste ja kohustuste osas kokkuleppe saavutamist üldjuhul liikme osaluse suurus ehk kas liige on enamuse või vähemuse positsioonis. Kokkuleppe sõlmimine on liikmetele vabatahtlik, mis tähendab, et liikmed on sõlmimisel üldjuhul võrdsed ning enamusosalust omav liige ei ole teise liikme kõrval tugevamas positsioonis. Iseenesest võib liikmetel, sh nii enamusel kui ka vähemusel, olla võimalik kehtivast kokkuleppest tulenevaid õigusi kuritarvitada, kuid sellise positsiooni annab liikmetele saavutatud kokkulepe, mitte nende osaluse suurus ega positsioon ühingu. Kuivõrd viidatud kokkulepped ei loo liikmete vahele üldjuhul ühinguõiguslikke õigusi ega kohustusi, kokkuleppeid ja neist tulenevaid õigusi käesolevas töös ei käsitleta.

Kuigi enamusele võib kuuluda erinevaid liikmesusõigusi, on käesoleva töö eesmärkidest tulenevalt peamine leida vastus, milliste selliste õigustega on enamusel võimalik mõjutada vähemuse õigusi, sealhulgas neid kahjustada. Autor on seisukohal, et eelkõige on enamusel võimalik vähemuse õigusi mõjutada hääleõiguse teostamisel. Hääleõigus moodustab kapitaliühingu liikmete õiguste põhiosa ja olemuse²¹ ning on peamine liikmete osalusega seotud kontrolli- ja juhtimisõigus.²² Hääleõiguse teostamise kaudu on liikmetel võimalik muuta ühingu põhikirja, kapitali, valida juhtorganite liikmeid, lõpetada ühingu tegevus täielikult jne. ehk suuresti mõjutada kogu ühingu käekäiku. Üldjuhul on kõik kapitaliühingu liikmed oma hääleõiguse teostamisel vabad. Tulenevalt aga sellest, et mida enam on ühingul liikmeid, seda enam on liikmete seas erinevaid huvisid, kehtib hääleõiguse teostamisel häälteenamuse põhimõte ehk ühingu kõrgemal otsustustasandil võetakse otsuseid vastu seaduse või põhikirjaga sätestatud häälteenamuse alusel. Kapitaliühingu liikmete minimaalse häälteenamuse sätestavad vastavalt osaühingus ja aktsiaseltsis ÄS § 174 lg 1 ja ÄS § 299 lg 1. Ka Saksa õiguses otsustab ühingu käekäigu enamuse hääle.²³ Saksa piiratud vastutusega äriühingute seaduse *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* (GmbHG)²⁴ § 47 lg 1 kohaselt võetakse osanike pädevuses olevates ühingu seonduvates küsimustes osanike otsused vastu häälteenamusega. Aktsiaseltsi puhul sätestab aktsiaseltsi

²⁰ Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 244, äärenr 1208.

²¹ *Ibidem*, lk 250, äärenr 1243.

²² Rosengarten, J. jt, lõik 109.

²³ *Ibidem*, lõik 336.

²⁴ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. – BGBl. I S. 2446.

seadus *Aktiengesetz* (AktG)²⁵ § 133 lg 1, et aktsionäride üldkoosoleku otsused nõuavad lihthäälteenamust, välja arvatud juhul, kui seaduses või põhikirjas on ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet või muid nõudeid.

Ühingu liige (või liikmed), kes omab nõutavat häälteenamust ehk kapitaliühingu enamus, saab oma häälega määrata ära kapitaliühingu liikmete otsuse tervikuna.²⁶ See tähendab ühtlasi, et otsus kui tehing loetakse tehtuks ka nende osanike või aktsionäride suhtes, kes enamuse otsusega ei nõustunud.²⁷ Seeläbi on häälteenamuse omajal võimalik üksi mõjutada kogu ühingu käekäiku. Kuivõrd liikmete õigused tulenevad neile kuuluvast osalusest ühingu, omavad mistahes ühingu mõjutavad otsused mõju ka liikmete õigustele. Eeltoodust järeldub, et mistahes liige või liikmed, kes määravad oma enamushäälega ära vastuvõetud otsuse, on võimelised mõjutama ka vähemusele kuuluvaid õiguseid. Näiteks enamuse häälega muudetud põhikiri või nõukogu koosseis võib mõjutada ühingu huvide kõrval ka vähemuse huve. Lisaks sõltub näiteks kapitaliühingu liikmete dividendiõiguse teostamine otseselt hääleõiguse teostamisest. Kapitaliühingu liikmetele võib maksta dividende kinnitatud majandusaasta aruande alusel. See tähendab, et majandusaasta aruande kinnitamise ja dividendide väljamakse otsuse vastuvõtmine on nagu ülaltoodud selgelt enamuse kätes.

Äriseadustiku osaniku ja aktsionäri vastutuse sätetest nähtub samuti, et eelkõige nähakse ühinguõiguses ette just hääleõiguse kaudu vähemuse õiguste mõjutamist, sh kahjustamist. ÄS § 188 lg 2 sätestab, et osanik ei vastuta mh teisele osanikule tekitatud kahju eest, kui ta ei ole võtnud osa kahju tekitamise aluseks olnud otsuse vastuvõtmisest või kui ta hääletas otsuse vastu. Sättest nähtub, et üldjuhul eeldatakse, et mistahes kahju tekitavad teod pannakse toime just osanike otsuste vastuvõtmisel ehk hääleõiguse teostamise kaudu. Analoogne on ka aktsionäri vastutust puudutav regulatsioon. Ka Riigikohus on viidanud, et eelkõige saab aktsionär kahjustada aktsiaseltsi ja teise aktsionäre kahjulike otsuste tegemisega.²⁸

Hääleõigusega on tihedalt seotud osalemisõigus, mille kaudu on enamusel samuti teatud ulatuses võimalik vähemuse õigusi mõjutada. Osalemisõiguse sisuks on muu hulgas õigus

²⁵ Aktiengesetz – BGBl. I S. 2446.

²⁶ Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – *Juridica* 2016/IX, lk 621.

²⁷ RKTKo 3-2-1-157-10, p 12; RKTKo 3-2-1-72-13, p 21.

²⁸ RKTKo 3-2-1-89-14, p 44.

osaleda koosolekul, õigus saada teavet kavandatavatest otsustest, õigus kujundada otsuste osas oma seisukoht ning osaleda nende vastuvõtmisel.²⁹ See tähendab ühtlasi, et enamusel on osalemisõigusest tulenevalt võimalik otsuste vastuvõtmisel ka osalemata jätta. Kapitaliühingutes kehtib aga üldjuhul nõue, et koosolekul võib otsuseid vastu võtta, kui sellel osalevad liikmed, kes omavad üle poole osalusega esindatud häältest.³⁰ See tähendab, et reeglina ei ole mistahes otsuseid võimalik vastu võtta, kui koosolekul ei osale enamus. Ühinguõiguse revisjoni töörühm on leidnud, et koosolekul osalemata jätmisega on enamusel võimalik kahjustada vähemuse õigusi, eelkõige vähemuse võimalust saavutada nende poolt soovitud küsimuse arutamine ja selles küsimuses otsuse vastuvõtmine.³¹ Autori hinnangul võib enamuse tegevusel olla mõju eriti just ajakriitiliste otsuste puhul. Olukorras, kus vähemus soovib teatud otsuse vastuvõtmist ja taotleb liikmete koosoleku kokkukutsumist, kuid enamuse määratud juhatus nimetatud nõuet ei täida, läheb koosoleku kokkukutsumise nõudeõigus seadusest tulenevalt vähemusele üle. Sellisel juhul on enamusel võimalik siiski kokku kutsutud koosolekul mitte osaleda. Seeläbi lükkub tulenevalt ÄS § 171 lg 6 ja ÄS § 297 lg 2 vähemuse soovitud küsimuse arutamine korduskoosoleku päevakorda. Korduskoosoleku kokkukutsumise õigus on seejuures taaskord juhatusel.³² Kuivõrd korduskoosoleku toimumisaega seadusest ei tulene, tähendab see ühtlasi, et uue koosoleku toimumisaeg on täies ulatuses juhatuse valik.

Teabeõiguse teostamisel on mõju teiste liikmete õigustele autori hinnangul marginaalsem. Teabeõigusest tulenevalt on osanikul õigus saada juhatuselt teavet osaühingu tegevuse kohta ning tutvuda osaühingu dokumentidega. Sarnaselt on igal aktsionäril, olenemata tema osaluse suurusest, õigus juhatuselt aktsiaseltsi tegevuse kohta teavet saada, küll aktsionäride üldkoosolekul. Õigus saada juhatuselt ühingu tegevuse kohta teavet võimaldab liikmel kujundada oma otsust nii hääle andmisel kui ka teiste talle kuuluvate õiguste teostamisel.³³ Iseenesest ei või ka teabeõiguse teostamine olla kuritarvituslik – teabeõiguse teostamise eesmärgiks ei või olla ühingule kahju tekitamine.³⁴ Riigikohus on väljendanud, et osanik peab

²⁹ RKTko 3-2-1-72-13, p 23.

³⁰ vt ÄS § 179 lg 2 ja ÄS § 297 lg 1

³¹ Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018, lk 594. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf

³² Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon, lk 594.

³³ RKTkm 3-2-1-86-13, p 12.

³⁴ Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 252, äärenr 1255.

teabe taotlemisel käituma heauskselt ja ka saadud teavet heauskselt kasutama.³⁵ Seejuures võib seadusest tulenevalt juhatus, olukorras, kus võib eeldada, et teabe andmine võib tekitada olulist kahju ühingu huvidele ka keelduda teabe andmisest (ja osaühingu puhul dokumentide esitamisest). Piirangu eesmärk on teatud olukordades esmajoones kaitsta just ühingu huve. Riigikohus on seejuures leidnud, et vaid juhul, kui teabe andmine võib ühingu kahju põhjustada, on põhjendatud liikme teabeõiguse piiramine.³⁶ M. Vutt ja A. Vutt on näiteks leidnud, et ilmselgelt häirimise eesmärgil esitatud teabenõuded võivad olla lubamatud näiteks juhul, kui on ilmselge, et osaniku või aktsionäri eesmärk ongi panna ühing enda heaks eriti koormaval viisil teavet koguma ja töötleva.³⁷ Eeltoodust järeldub, et teabeõiguse teostamisel on enamusel võimalik mõjutada vähemalt ühingu huve. Mis puudutab vähemuse õiguste mõjutamist, siis kuivõrd teavet nõutakse ja teabe andmise kohustus lasub ühingul, puudub autori hinnangul otsene mõju ühingu liikmetele. Teabe kasutamisel, võttes arvesse, et tegemist on just ühingut puudutava teabega, mõjutab enamus samuti eelkõige ühingut. Oluline on siinkohal ka asjaolu, et teabeõigust võib samamoodi kasutada ka vähemus ehk õiguse teostamist ei mõjuta liikme osaluse suurus ja positsioon.

Varaliste õiguste teostamisel on mõju vähemuse õigustele samuti pigem olematu või vaid kaudne. Nagu hääleõiguse käsitle juures nähtub, on liikmetel õigus saada dividende vaid siis kui vastav otsus on vastu võetud. Ehk dividendiõiguse teostamine sõltub otseselt hääleõiguse teostamist. Dividendiõigust kui sellist iseseisvalt kuritarvitada autori hinnangul võimalik ei ole. Liikmetel ei ole võimalik nõuda jaotamata kasumist dividende või nõuda rohkem, kui liikmed vastavat otsust vastu pole võtnud. Sarnane on olukord ka likvideerimishüvitise puhul. Likvideerimishüvitis makstakse üldjuhul välja vastavalt osalusele likvideerimisel alles jäänud varast. Põhikirjaga on võimalik ette näha erinev jaotus, seejuures ka enamuse kasuks, aga seejuures toimub kuritarvitamine jällegi põhikirja kinnitamisel hääleõiguse teostamise kaudu. Kuivõrd aga reeglina on hüvitise saamise kord konkreetselt seadusega määratud, pole teostades õigust likvideerimishüvitisel vähemuse õigusi kahjustada võimalik.

Väljastatud ei ole, et enamus mõjutab vähemust ka ilma mingit konkreetset õigust teostamata, vaid oma positsiooni ja õiguseid kogumis ära kasutades. Tsiviilasjas nr 3-2-1-7-10 jättis üks

³⁵ RKTKo 2-16-3492, p 14.5.

³⁶ RKTKm 3-2-1-139-16, p 14

³⁷ Vutt, A., Vutt, M. Aktsionäri teabeõigus Eesti kohtupraktikas. – Juridica 2012/IX, lk 709-716.

aktsionär, temaga seotud nõukogu liikmed ja juhatuse liige teise aktsionäri informeerimata, et viiakse läbi ühingu ühinemine, tegutseti teise aktsionäri tahteta ja teadmiseta ning seejuures vähenes teise aktsionäri osalus ühinemise käigus ilma tema tahteta alla 50%. Aktsiate jaotuse muutumine ja asendussuhe otsustati eelkõige aktsionäri tegevuse tulemusena ning sisuliselt oli kogu ühinemise eesmärgiks teise aktsionäri osaluse vähendamine.³⁸ Aktsionär ei mõjutanud teist aktsionäri ühegi konkreetse õiguse teostamisel, vaid kahjustas teist aktsionäri oma liikmesusest tulenevat positsiooni kasutades. Võib väita, et aktsionäril oli võimalik oma eesmärki ellu viia mh tänu sellele, et ühingu juhtorganitesse oli määratud ka temaga seotud isikud, kuid selgelt hääleõiguse kuritarvitamisega viidatud asjas tegemist ei olnud.

Enamusel võimalus vähemust mõjutada ei ole aga piiramatult, s.t. et enamus ei ole oma õiguste teostamisel piiramatult vaba. Kõik õigused omavad teatud sisemist kehtivusulatust, mille piiride ületamine selliselt, et rikutakse teise isiku õigusi vastuolus üldiste eraõiguse põhimõtetega, kujutab endast õiguste kuritarvitamist.³⁹ Mistahes õiguste kuritarvitamist kehtiv õigus ei aktsepteeri ning selline õiguste teostamine on seadusega vastuolus ja keelatud. Õiguste kuritarvitamise üldise keelu sätestab tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS)⁴⁰ § 138 lg 2, mille kohaselt on keelatud õiguse teostamine seadusvastasel viisil, samuti selliselt, et õiguse teostamise eesmärgiks on kahju tekitamine teisele isikule. Kohtupraktikas on õiguste kuritarvitamise keelu alusena TsÜS § 138 lg 2 asemel või kõrval tuginetud ka VÕS § 6 lg-le 2.⁴¹ Sätete sisu ja kohaldamisala on iseenesest kattuv.

Õiguskirjanduse ja kohtupraktika kohasel kujutavad õiguste kuritarvitamist mh olukorrad, kus isik käitub oma õiguste teostamisel vastuoluliselt,⁴² kui puudub kaitsmisväärne isiklik huvi, millega seoses isik oma õigusi teostab,⁴³ kui teostatud õigused on ebaausalt omandatud või kui isik teostab õigusi teise poole mõistlikke huve arvestamata.⁴⁴ Kapitaliühingu enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamine seisneb üldjuhul just viimases juhuses. Ühelt poolt on enamusel kapitaliühingu suhtes oma liikmelisusest tulenevad õigused, nt hääleõigus, kuid teiselt poolt

³⁸ RKTko 3-2-1-7-10.

³⁹ Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010, lk 418, alaptk 3.7.1.

⁴⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2018, 3.

⁴¹ RKTko 2-17-9391; RKTko 3-2-1-169-15; RKTko 3-2-1-7-09.

⁴² RKTko 3-2-1-169-15, p 11.

⁴³ RKTko 3-2-1-35-07, p 19.

⁴⁴ Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 420, alaptk 3.7.2.

piiravad nimetatud õiguste realiseerimist liikmete kohustused omavahelistes suhetes.⁴⁵ Kapitaliühingu enamuse poolt talle kuuluvate õiguste teostamisel on kapitaliühingu enamusel küll formaalselt kehtiv õiguspositsioon, kuid seejuures peab enamus arvestama nii ühingu kui ka teiste liikmete õigustega. Saksa kohtupraktikas on tunnustamist leidnud, et kapitaliühingu liikmete vahel kehtib teatud üldine usaldussuhe. Sellest tuleneb, et kuivõrd enamus suudab oma hääleõiguse ja osalemisõiguse tõttu mõjutada ka vähemuse huve, on enamusel ka vastavas ulatuses kohustus arvestada seejuures vähemusega.⁴⁶ Võttes arvesse TsÜS § 138 lõiget 2, selleks, et lugeda enamuse poolt oma hääleõiguse ja osalemisõiguse teostamist enamuse kuritarvituseks, on oluline välja selgitada, mis piirab enamuse poolt vastavate õiguste teostamist ehk kust tulenevad enamuse õiguste kehtivusulatused piirid.

Kokkuvõttes on enamusele kuuluvatest mitmetest õigustest eelkõige hääleõigus ja osalemisõigus kui liikmete peamised juhtimis- ja kontrolliõigused need, mille teostamisel on enamusel võimalik mõjutada vähemuse õiguseid. Siiski on enamusel võimalik vähemust mõjutada ka ilma konkreetset õigust teostamata, vaid oma osalusest tulenevat positsiooni tervikuna kasutades. Seejuures piiravad aga enamuse poolt tema õiguste täielikult vaba teostamist enamuse kohustused teiste liikmete suhtes. Enamusel lasuvad kohustused seavad õiguste teostamisele piirid, mille ületamine on vastuolus seadusega, eelkõige TsÜS § 138 lg-ga 2 ning mis kujutab endast õiguste kuritarvitamist.

1.2. Hea usu põhimõte kui kapitaliühingu enamuse õiguste piirang

Enamuse poolt oma õiguste teostamise lugemiseks enamuse kuritarvituseks, tuleb vastata küsimusele, mis piirab enamuse poolt vastavate õiguste teostamist. Õiguste kehtivuspiirid ei ole alati seaduses selgelt sätestatud ning olukorras, kus seaduses puuduvad konkreetset kitsad reeglid, kuuluvad kohaldamisele õiguse üldpõhimõtted. Üheks peamiseks üldpõhimõtteks, mis kohaldub kapitaliühingu liikmete vahelistes suhetes on hea usu põhimõte. Käesolevas peatükis analüüsitakse, mis on hea usu põhimõtte järgimise kohustuse sisu kapitaliühingu liikmete

⁴⁵Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj, lk 114, alaptk 3.1.

⁴⁶Fleischer, H. A Guide to German Company Law for International Lawyers – Distinctive Features, Particularities, Idiosyncrasies – Max Planck Private Law Research Paper nr 15/8, 2015, lk 22.

omavahelistes suhetes ning millised piirangud enamusele hea usu põhimõttest õigustele tulenevad.

Eesti kehtivas õiguses leiab heas usus tegutsemise kohustuse enamusest eraõiguse regulatsioonist. Üldise ja kogu eraõiguses kohalduva hea usu põhimõtte määratluse annab TsÜS § 138 lg 1, mille kohaselt tuleb tsiviilõiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel toimida heas usus. VÕS § 6 täpsustab seda üldnormi ja reguleerib hea usu põhimõtte kohaldumist võlasuhetele. Sätte kohaselt peavad võlausaldaja ja võlgnik teineteise suhtes käituma hea usu põhimõttest lähtuvalt. Spetsiifiliselt juriidilise isiku osanikele, aktsionäridele ja muudele liikmetele, samuti juriidilise isiku juhtorganite liikmetele kohalduva hea usu põhimõtte sätestab TsÜS § 32, mille kohaselt peavad viidatud isikud omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve.⁴⁷

Hea usu põhimõte kui selline ei sisalda endas kitsast käitumisreeglit, s.t. pole võimalik määratleda kinnist ja lõplikku loetelu asjaoludest, mille esinemisel tuleks hea usu põhimõtet kohaldada. I. Kull on juba aastal 2002 kirjutanud, et hea usu põhimõtet sisalduvat normi iseloomustab erinevalt teistest õigusnormidest avatus. Hea usu põhimõtte normi avatus tähendab, et selle tegelik sisu on võimalik määratleda ainuüksi läbi konkreetsete juhtumite ja kohtupraktika.⁴⁸ Kohtupraktika ülesannet sisustada hea usu põhimõttega vastuolus olevaid üksikjuhtumeid kinnitab ka K. Saare kapitaliühingutega seonduvalt.⁴⁹

Kapitaliühingu liikmetele kohalduva TsÜS §-st 32 tuleneva hea usu põhimõtte osas on Riigikohus sedastanud, et sätte sisuks on kapitaliühingu liikmete kohustus nii liikmete omavahelistes suhetes kui ka suhtes ühinguga panustada ühingu juhtimisse ja mitte kahjustada ühingu või teiste liikmete õigustatud huve. Riigikohus on öelnud, et hea usu põhimõtte järgimise nõue kapitaliühingu liikmete omavahelises suhtes ning suhtes äriühinguga loob liikmete ja ühingu vahele neile omase spetsiifilise õigussuhte.⁵⁰ Enamus peab selles spetsiifilises õigussuhtes tegutsedes arvestama nii ühingu kui ka teiste liikmete, sh vähemuse huvidega. Vastav kehtib ka enamuse poolt hääleõiguse teostamisel – enamus ei tohi oma

⁴⁷vt ka RKTko 3-2-1-65-08, p 26; RKTko 3-2-1-7-10, p 31; RKTko 3-2-1-89-14, p 21; RKTko 2-17-9986, p 18.

⁴⁸Kull, I. Hea usu põhimõtte kaasaegses lepinguõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002, lk 13

⁴⁹Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. – Juridica 2010/VII, lk 481-490

⁵⁰RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

hääleõigust kasutada viisil, miks võiks kahjustada ühingu ja liikmete õigustatud huve. Sisuliselt on Riigikohus oma seisukohaga väljendanud hea usu põhimõtte ühte olulisimat funktsiooni – õiguste kuritarvitamise tõkestamine.⁵¹ Riigikohus on väljendanud, et lepingust või seadusest tulenevate õiguste teostamist loetakse alati õiguste kuritarvitamiseks, kui õigusi teostatakse vastuolus hea usu põhimõttega.⁵² Enamusel on kohustus oma liikmesusõiguste teostamisel arvestada, et ka teistele liikmetele tulenevad samasugused õigused ning enamus ei tohi nende õiguste teostamist enda õiguste teostamisega takistada ega piirata.⁵³

Üldisest hea usu põhimõttest tulenevad kapitaliühingu liikmetele konkreetsed kohustused nagu kapitaliühingu liikmete keeld omandada enda või kolmandate isikute kasuks eeliseid osaühingu või teiste osanike kahjuks (TsÜS § 38 lg 1), kohustus hääletada teataval viisil ning teabeandmise kohustus.⁵⁴

TsÜS § 38 lg 1 keelab kapitaliühingu liikmel kasutada oma hääleõigust otsuse tegemisel selleks, et omandada enda või kolmanda isiku kasuks eeliseid ühingu või teiste liikmete kahjuks. Otsusega eeliste omandamisel ühingu või teiste liikmete arvelt ning hääleõiguse kasutamisel kapitaliühingu liikme isiklikes huvides rikub ühingu liige hea usu põhimõtte järgimise kohustust.⁵⁵ Lubamatu eelise osas on K. Saare kirjutanud, et tegemist on iga eelisega, mis kahjustab ühingut või teisi kapitaliühingu liikmeid ning mille enamus saab soodsamalt kui turutingimustel.⁵⁶ Kohtupraktikas on leitud, et enamus on omandanud vastuvõetud otsusega eeliseid enda või kolmanda isiku kasuks kooskõlas TsÜS § 38 lg-ga 1, olukorras, kus enamus otsustab ühingu kasumi jätta dividendidena välja maksmata, kuid saab selle raha ühingust endale mingil muul viisil ilma kohase vastusooritusega.⁵⁷ See seisukoht kehtib siiski ainult siis, kui enamus omandab see kaudu eeliseid ehk kui tuvastatakse liikmete ebavõrdne kohtlemine ja enamus viib ühingust kasumit välja viisil, millest vähemus osa ei saa⁵⁸ ning ühing ei saa

⁵¹Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 418, alaptk 3.7.1.

⁵²RKTKo 2-17-9391, p 16.1.

⁵³Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted, lk 481-490

⁵⁴Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide. – Juridica 2017/IX, lk 619-634; K Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 221, äärenr 1081; Volens, U., Moor, M., lk 752-767.

⁵⁵Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 155, alaptk 3.3.2.c.

⁵⁶Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 212, äärenr 1031.

⁵⁷RKTKo 3-2-1-89-14, p 30.

⁵⁸Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide, lk 619-634.

seejuures kohast vastusooritust. Ainuüksi otsus jätta kasum jaotamata, kui vähemus seda sooviks, ei ole vastuolus hea usu põhimõttega ega riku TsÜS § 38 lg-st 1 tulenevat keeldu. Eelise omandamise kaudu peab olema kahjustatud ka ühingu.⁵⁹ Samuti on õiguskirjanduses leitud, et enamus omandab lubamatuid eelised teiste liikmete arvelt, ka võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisel, kus kapitaliühingu enamus välistab osakapitali suurendamisel vähemuse märkimise eesõiguse vähemuse tahte vastaselt ning annab vastava õiguse kolmandatele isikutele selliselt, et vähemuse osaluse proportsioon väheneb ning enamus tegutseb oma isiklikes huvides, eelkõige vähemuse õiguste piiramise eesmärgil, ja enamuse ei juhindu seejuures ühingu üldistest huvidest.⁶⁰ TsÜS § 38 lõikest 1 tulenevat keeldu rikub õiguskirjanduse kohaselt ka otsus, millega otsustatakse enamusega seotud isikutega ühingule kahjulike tehingute tegemine.⁶¹

Kapitaliühingu liikme hääleõigus võib olla piiratud ühtlasi hea usu põhimõttest tuleneva hääletamiskohustusega. Üldjuhul kapitaliühingu liikmel sellist hääletamiskohustust ei ole, kuid juhul, kui hääletamata jätmine kahjustaks ühingu, võib vastav kohustus erandina siiski olemas olla.⁶² Riigikohtu praktikast tulenevalt on hääletamiskohustus suunatud eelkõige ühingu üldiste huvide tagamisele ja ühingu tegutsemisvõime kindlustamisele.⁶³ Hääleõiguse teostamisel tähendab see lisaks kohustusele arvestada teiste liikmete huvidega, ka kohustust toetada aktiivselt kindlal viisil hääletades ühingu huve.⁶⁴ Kohustus teataval viisil hääletada võib kapitaliühingu liikmetel lasuda ka Saksa õiguses. Vastav kohustus tuleneb kapitaliühingu liikmete vahel kehtivast ühinguõiguslikust lojaalsuskohustusest.⁶⁵ Kuigi Saksamaa tsiviilseadustiku *Bürgerliches Gesetzbuch*, (BGB)⁶⁶ § 242 sätestab sarnaselt VÕS §-ga 6 kõigile võlasuhetele kohalduva hea usu põhimõtte⁶⁷ väljendub Saksa ühinguõiguses hea usu põhimõte just lojaalsuskohustusena. Iseenesest tuleneb ka Eesti õiguses hea usu põhimõttest

⁵⁹RKTKo 3-2-1-89-14, p 30, p 36.

⁶⁰Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 223, äärenr 1088.

⁶¹Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 155, alaptk 3.3.2.c.

⁶²Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 250, äärenr 1243.

⁶³RKTKo 3-2-1-89-14, p 36.

⁶⁴Saare, K., Vutt, M. Vähemuseosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide, lk 619-634

⁶⁵Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga, lk 24

⁶⁶Bürgerliches Gesetzbuch – BGBI. I S. 3719.

⁶⁷Ebke, W. F.; Steinhauer, B. M. The Doctrine of Good Faith in German Contract Law. In: Good Faith and Fault in Contract Law. New York: Oxford University Press 1997.

õiguskirjanduse kohaselt mh kapitaliühingu liikme lojaalsuskohustus⁶⁸ – TsÜS §-st 32 tulenev üksteise õigustatud huvide järgimise kohustus sisaldab endas ka kohustust olla teiste liikmete ja liikmete vaheliste kokkulepete suhtes lojaalne.

Kokkuvõttes ei või nii Saksa kui Eesti õiguses kapitaliühingu liige oma hääleõigust teostada pelgalt enda isiklikes huvides ning peab järgima ka liikmete ja ühingu ühist üldist huvi.⁶⁹ Õiguskirjanduses on leitud, et ühingu huviks on eelkõige ühingu jätkusuutlikkuse tagamine, sh ühingu tegevust ja eesmärgi toetavate meetmete rakendamine. Samuti on ühingu huviks mistahes ühingule kahjulike tagajärgede ärahoidmine ning ühingule tekkinud kahju väljanõudmine. Eeltoodu tagamiseks ei lasu liikmetel mitte üksnes kohustus arvestada teiste liikmete huvidega või mõnest tegevusest hoiduda, vaid ka kohustus toetada aktiivselt ühingu huve ja sellel eesmärgil ka kindlal viisil hääletada. Tulenevalt liikme seotusest ühingu huvidega, kohustusest olla lojaalne ja tegutseda heas usus ühingu ja teiste liikmete suhtes võib kapitaliühingu liikmel lasuda teatud juhtudel hääletamiskohustus.⁷⁰

Kohtupraktikast tulenevalt võib kapitaliühingu liige, järgides TsÜS § 32 kohasest hea usu põhimõttest tulenevat kohustust mitte kahjustada ühingut, olla kohustatud hääletama näiteks n-ö patiseisust väljatulemiseks vajalike otsuste poolt.⁷¹ Riigikohtu lahendis asjas nr 2-17-9986 oli vaidluse esemeks mh küsimus, kas olukorras, kus osalus aktsiaseltsis jaguneb võrdselt kahe aktsionäri vahel ja on vajalik otsustada majandusaasta aruande kinnitamine, saab üks aktsionäridest nõuda, et kohus kohustaks teist, varem majandusaasta aruande kinnitamise vastu hääletanud aktsionäri hääletama majandusaasta aruande kinnitamise otsuse poolt. Riigikohus sedastas, et kuigi seaduses ei ole otsesõnu sätestatud, et aktsionär peab hääletama majandusaasta aruande kinnitamise otsuse poolt, võib selline kohustus tuleneda mh TsÜS §-st 32. Patiseisus aktsiaseltsi aktsionäril, kelle hääleta ei saa otsust vastu võtta, on kohustus hääletada majandusaasta aruande kinnitamise poolt selleks, et vältida aktsiaseltsile kahjulikke

⁶⁸ Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 266, äärenr 1321; Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 116, alaptk 3.2.5.

⁶⁹ Baumbach, A. jt. Handelsgesetzbuch. 39. väljaanne. München: C.H.Beck 2020, HGB § 119, lõik 6; RKTko 3-2-1-89-14, p 36.

⁷⁰ Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide, lk 619-634.

⁷¹ RKTkm 3-2-1-97-11, p 35; RKTko 2-17-9986, p 12.

tagajärgi, sh näiteks registrist kustutamine, sundlõpetamine, trahvimine. Hääletades majandusaastaaruande kinnitamise vastu, ei käitu aktsionär kooskõlas hea usu põhimõttega.⁷²

Õiguskirjanduses on näitena, kus osanikul on eelduslikult hääletamiskohustus, toodud olukord, kus on tuvastatud ja tõendatud, et juhatuse liige on oma ametikohustuste rikkumisega ühingule kahju tekitanud. Näiteks juhul kui erikontrolli käigus selgub, et juhatuse liige on varastanud osaühingu vara, on osanikul on kohustus hääletada vastava juhatuse liikme tagasikutsumise ja tema vastu kahju hüvitamise nõude esitamise poolt.⁷³ K. Saare ja M. Vutt on kirjutanud, et kapitaliühingu liikmel on alati kohustus hääletada juhtorgani liikme vastu nõude esitamise poolt juhtudel, kus esinevad selged asjaolud, mis viitavad juhtorgani liikme poolt ühingule kahju tekitamisele ning nõude makspanek ei ole ilmselgelt võimatu, välistatud ega vastuolus ühingu huvidega. Vastuolu ühingu huvidega võib esineda ainuüksi erandjuhtudel, näiteks juhul kui nõude esitamise ja makspanekuga seonduvad kulud on suuremad nõude edukuse korral saadavast hüvest.⁷⁴

Oluline on, et kapitaliühingu liikmel puudub hääletamiskohustus, kui hääletamisele kuuluv otsus tehakse vaid liikmete isiklikes huvides nagu näiteks dividendide väljamaksmise otsustamisel. Kapitaliühingu eesmärgist teenida kasumit tulenevalt on kapitaliühingu liikme peamine varaline õigus saada jaotatav kasumi arvel dividende.⁷⁵ Sõltumata sellest, et vastav õigus on liikme varalise investeringuga seotud peamine huvi, on kapitaliühingu liikmel selline õigus vaid juhul, kui dividendide jaotamise otsus on häälteenamusega vastu võtnud, st kui enamus on nii otsustanud.⁷⁶ Riigikohtu tsiviilkolleegium on oma 29.10.2014.a otsuses asjas 3-2-1-89-14 sedastanud, et vähemusele ei ole tulenevalt aktsiaseltsi majanduslikust seisundist õigust nõuda, et enamus võtaks vastu otsuse kasumit jaotada – enamusel on dividendi maksmisel otsustusõigus ning nad oma tahte kujundamisel ja hääletamisel vabad.⁷⁷ Kasumi jaotamise otsustamisel kaalutakse ühelt poolt ühingu (ja võimalik, et ka enamuse) huvi investeerida või reserve koguda ja vähemuse huvi dividendi saada.⁷⁸ Ka üldisest hea usu

⁷²RKTKo 2-17-9986, p 16-18.

⁷³Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 222, äärenr 1084.

⁷⁴Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide, lk 619-634.

⁷⁵Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 244, äärenr 1211.

⁷⁶*Ibidem*, lk 244-245, äärenr 1211.

⁷⁷RKTKo 3-2-1-89-14.

⁷⁸RKTKo 3-2-1-89-14, p 36.

põhimõttest tulenevalt puudub vähemusel õigus ja võimalus nõuda jaotamiskõlbliku kasumi olemasolul enamuse dividendide väljamaksmise otsuse vastuvõtmist, kui see pole mistahes põhjusel ühingu huvides.⁷⁹

Hääletamiskohustuse täitmiseks peab kapitaliühingu liige hääletamisel osalema ehk teostama ka oma osalemisõigust. Ühinguõiguse revisjoni tööühm on leidnud, et hea usu põhimõttest tulenev kohustus panustada vajalikul määral ühingu juhtimisse tähendab, et olukorras, kus kapitaliühingu liige ei taha ühingu juhtimises osaleda, peaks teistel liikmetel siiski võimalik ühingu juhtida (st vajalikke otsuseid teha).⁸⁰ Sisuliselt võib hea usu põhimõttest tuleneda kapitaliühingu liikmele ka kohustus osaleda liikmetele koosolekul.⁸¹ Kui ühingu huvidest tulenevalt on vajalik mingi küsimuse arutamine ja selles küsimuses hääletamine, nt ülal viidatud lahendis 2-17-9986 käsitletud majandusaastaruande kinnitamine, lasub kapitaliühingu liikmel TsÜS § 32 tulenevalt ka kohustus teostada oma osalemisõigust. Saksa õiguskirjanduses on samuti leitud, et lojaalsuskohustusest tuleneb osanikule kohustus võtta otsuse vastuvõtmisest osa, sh osaleda hääletamise aluseks oleva küsimuse arutamisel ja hääletamisel. Eelkõige ei tohi osanik takistada otsuse vastu võtmist ja puududa koosolekult olukorras, kus tema kohalolekust sõltub kvoorum.⁸²

Hea usu põhimõttega seondub ühtlasi kapitaliühingu liikme teabeandmise kohustus. Hea usu põhimõttest võib kapitaliühingu liikmetele tuleneda kohustus anda teistele liikmetele ühingu ja ka liikmete ühiste huvide seisukohast olulist teavet.⁸³ Esimeses alapeatükis käsitletud tsiviilasjas nr 3-2-1-7-10, kus viidi läbi aktsiaseltsi ühinemine ilma nõude esitanud aktsionäri teadmiseta, leidis Riigikohus, et asja lahendamisel tuleb arvestada aktsionäri kohustusega järgida omavahelistes suhetes hea usu põhimõtet, tühistas kõik madalamate astmete otsused ja saatis asja uueks läbivaatamiseks maakohutule. Võttes arvesse Riigikohtu seisukohti, leidis ringkonnakohus asja teistkordsel käsitlemisel, et kahju põhjustanud aktsionär on kuritarvitanud oma õigusi, mis on TsÜS § 32 mõtte kohaselt õigusvastane.⁸⁴ Viidatud asjas seisnes enamuse aktsionäri poolt hea usu põhimõtte rikkumine just eelkõige teabeandmise kohustuse rikkumises.

⁷⁹Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 244-245, äärenr 1211.

⁸⁰ Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon, lk 594

⁸¹ Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 221, äärenr 1082

⁸² Joost, D., Strohn, L. Handelsgesetzbuch. 4. väljaanne. München: C.H.Beck 2020, HGB § 119, lõik 34.

⁸³ Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 222, äärenr 1086.

⁸⁴ TrtRnKo 2-08-13193.

Hea usu põhimõttest tulenevalt oleks aktsionär pidanud teisele aktsionärile ühinemisega seotud teavet jagama.

Lisaks eeltoodud kohustustele on kapitaliühingu liikmetel kohustus järgida hea usu põhimõtet ka mistahes teiste neile kapitaliühingu liikmesusest tulenevate õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel, mis võivad kahjustada teiste liikmete õigustatud huvisid, nagu nt erikontrolli läbiviimise nõude esitamisel, ühinemise läbi viimisel, juhatuse liikmete valimisel.⁸⁵

Hea usu põhimõttega on seotud ühtlasi osanike ja aktsionäride võrdse kohtlemise põhimõte.⁸⁶ Võrdse kohtlemise põhimõte on olemuselt ühinguõigusliku hea usu põhimõtte konkretiseering.⁸⁷ Võrdse kohtlemise põhimõttes väljendub ühingu kohustus käituda oma osanike suhtes kooskõlas hea usu põhimõttega. See tähendab, et võrdse kohtlemise põhimõte kehtib eelkõige ühingu ja liikmete omavahelises suhtes, kuid omab siiski teatud määral mõju ka liikmete omavahelisele suhetele, sh ka enamuse hääleõiguse piiridele. Nagu ülal viidatud võib kasumi ära juhtimine olla hea usu põhimõtte vastane, kui tuvastatakse just liikmete ebavõrdne kohtlemine ja kasum viiakse ühingust välja selliselt, et vähemus sellest osa ei saa.⁸⁸ Ühtlasi on võrdse kohtlemise põhimõttest tulenevalt õiguskirjanduse kohaselt enamusaktsionäril näiteks keelatud aktsiakapitali vähendamise otsuse vastuvõtmine aktsiate tühistamise teel selliselt, et vähemusaktsionär kaotaks ebaproportsionaalselt rohkem temale kuuluvaid aktsiaid.⁸⁹ Samuti on Riigikohus lahendis 3-2-1-45-12 leidnud, et võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisega on ühtlasi tegemist, kui enamuse häälega välistatakse üksnes ühe osaniku, näiteks vähemuse märkimise eesõigus ilma viimase nõusolekuta. ÄS § 345 lg 1 teisest lausest tulenevalt võib aktsionäride eesõiguse märkida uusi aktsiaid välistada üldkoosoleku otsusega, mille poolt on antud vähemalt 3/4 üldkoosolekul esindatud häälest. Riigikohus asus viidatud lahendis seisukohale, et ÄS § 345 lg 1 ei anna seejuures aga alust võtta vastu otsus aktsionäride aktsiate märkimise eesõiguse välistamise osas ainult mõnede aktsionäride suhtes. Selline otsus rikub aktsionäride võrdse kohtlemise põhimõtet. Saksa õiguse osas on sarnaselt leitud, et otsus, millega välistatakse aktsiate märkimise eesõiguse vaid osade aktsionäride

⁸⁵Varul, P. jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tartu: Juura 2012, lk 280

⁸⁶Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted, lk 481-490

⁸⁷RKTKo 3-2-1-29-15, p 14.

⁸⁸Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide, lk 619-634.

⁸⁹Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 115, alaptk 3.2.2

suhtes rikub võrdse kohtlemise põhimõtet.⁹⁰ Märkimise eesõiguse välistamine või piiramine ainult ühe või osa aktsionäride suhtes on lubatud üksnes juhul, kui aktsionär sellega ise nõustub. Viidatud lahendis 3-2-1-35-12 kinnitas Riigikohus ühtlasi ringkonnakohtu seisukohta, et võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine annab aktsionärile õiguse nõuda põhimõtet rikkunud aktsionärielt ÄS § 289 ja VÕS § 115 lg 1 alusel kahju hüvitamist.⁹¹ Eeltoodust nähtub, et enamus on oma hääleõiguse teostamisel kohustatud arvestama ka võrdse kohtlemise põhimõttega ja sellest tulenevalt kohtlema vähemust võrdsetel asjaoludel võrdselt.

Liikmete kohustus järgida hea usu põhimõtet on seejuures suuresti seoses nende võimega mõjutada ühingu ja selle toimimist.⁹² Mida enam suudab osanik või aktsionär mõjutada ühingu, seda ulatuslikum on selle osaniku või aktsionäri kohustus arvestada teise osaniku õigustatud huvidega.⁹³ Õiguskirjanduses on leitud, et seejuures sõltub konkreetsele liikmele laienevate kohustuste ulatus sellest, milline on vastava liikme seisund ja huvi konkreetsetes juriidilises isikus. Seetõttu võivad erineda ka kapitaliühingu enamusele ja vähemusele hea usu põhimõttest tulenevate kohustuste ulatused.⁹⁴ Kuivõrd enamus on oma hääleõiguse teostamisel võrreldes vähemusega tugevamas positsioonis, võiks väita, et seda enam peab enamus ka õiguse teostamisel arvestama hea usu põhimõtte ja mistahes teiste hääleõiguse kehtivusulatuses piirangutega. See ei tähenda, et vähemus ei peaks tegutsema kooskõlas hea usu põhimõttega, kuid kuivõrd vähemuse hääleõiguse mõju on väiksem, puuduvad selle teostamisel ka ulatuslikud piirangud.

Kokkuvõttes loovad TsÜS §-st 32 tulenev hea usu põhimõte enamusele kuuluvatele õigustele selged kehtivuspiirid ja piiravad enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamist. Hea usu põhimõte kohustab kapitaliühingu enamust nii liikmete omavahelistes suhetes kui ka suhtes ühingu panustada ühingu juhtimisse ja mitte kahjustama ühingu või teiste liikmete õigustatud huve. Seejuures peab enamus talle kuuluvate õiguste teostamisel arvestama eelkõige just ühingu huvidega ning tagama, et ühingu tegevus oleks jätkusuutlik ning et ühing oleks vaba liikmete isiklikest huvidest, mis vastanduvad ühingu huvile. Ühingu huvide kõrval kaitseb hea usu

⁹⁰ Rosengarten, J. jt, lõik 344

⁹¹ RKTKo 3-2-1-45-12, p 15-16.

⁹² Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 114, alaptk 3.1.

⁹³ Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 221, äärenr 1080

⁹⁴ Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 116, alaptk 3.2.5.

põhimõtte ka liikmete huve, kuid üldjuhul on enamuse poolt oma õiguste teostamise kaudu vähemuse huvide kahjustamine vastuolus hea usu põhimõttega, kui õiguste teostamine on konfliktis ka ühingu huvidega. See tähendab sisuliselt, et enamus võib omandada vähemuse arvelt eeliseid ning ei ületa sellega tema õigustele kehtivaid piire, kui enamuse tegevus ei ole vastuolus ühingu huvidega. Hea usu põhimõtte kehtib ka vähemuse suhtes, kuid sellest tulenev õiguste kehtivusulatus piirang on suurem just enamuse suhtes, kuivõrd ka enamuse õiguste mõjuulatus on sedavõrd suurem.

1.3. Enamuse hääleõiguse piirang

Õiguse üldpõhimõtete kõrval võib enamuse õiguste teostamine olla piiratud ka selgelt seadusega reguleeritud juhtudel. Kapitaliühingutes tulenevad sellised juhud ÄS § 177/ÄS § 303 sätestatud hääleõiguse piirangust. Peatüki eesmärk on välja selgitada, mis on ÄS §-st 177/ÄS §-st 303 tuleneva hääleõiguse piirangu sisu ja mis ulatuses piirab piirang enamuse õiguste teostamist?

Hea usu põhimõttest tuleneva kohustuse kõrval hääletada teataval viisil või jätta hääleõigus teostamata on kapitaliühingu liikmel seaduses selgelt sätestatud juhtudel hääleõiguse teostamine üleüldse keelatud. ÄS § 177 ja ÄS § 303 sätestavad TsÜS §-st 32 tulenevast hea usu põhimõttest lähtuva kapitaliühingu liikme hääletamispiirangu.⁹⁵ Kui hääletamiskohustused, sh TsÜS § 38 lg 1 tulenev keeld, puudutavad eelkõige hääletamisel antava tahteavalduse sisu - millise sisuga otsuse poolt on kapitaliühingu liige kohustatud hääletama ja millise mitte, siis hääletamispiirang puudutab seda, kas liikmel on õigus hääletada.⁹⁶ Ka ÄS § 177/ÄS § 303 tuleneva hääleõiguse piirangu eesmärk on kõigi liikmete üldiste ühiste huvide järgimine.⁹⁷ Hääleõiguse piirangu eesmärk on vältida enamuse kuritarvitusi olukorras, kus enamuse isiklike huvide ja ühingu huvide vahel tekib hääletamisel huvide konflikt. Hääleõiguse piirang lähtub eeldusest, et on oht, et osanik või aktsionär eelistab huvide konfliktis oma isiklike huve.

⁹⁵ Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon, lk 568

⁹⁶ Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna, lk 624.

⁹⁷ Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide, lk 619-634.

Huvide konfliktis ei või kapitaliühingu liige hääletada ja tema hääli ei arvestata esindatuse määramisel.⁹⁸

ÄS § 303 lg 1 kohaselt on aktsionär huvide konfliktis, kui otsustatakse tema vabastamist kohustusest või vastutusest, tema ja seltsi vahel tehingu tegemist või temaga õigusvaidluse pidamist ning selles tehingus või õigusvaidluses seltsi esindaja määramist või küsimusi, mis puudutavad selle kontrollimist või hindamist, milline on aktsionäri või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmena. Hääletamise piirang võimaldab näiteks juhul, kui enamus rikub TsÜS § 32 tulenevat hea usu põhimõtet ja kuritarvitab oma hääleõigust, ühingu poolt enamuse vastu kahju hüvitamise nõude esitamise otsuse vastu võtta ilma enamuse nõusolekuta. Vähemus saab osanike koosolekul või aktsionäride üldkoosolekul ilma enamuse häält arvestamata kinnitada enamuse vastu nõude esitamist ning määrata vastava vaidluse pidamisel ühingule esindaja olukorras, kus näiteks juhatuse liige on enamusosanikuga seotud isik.⁹⁹ ÄS § 177 lg 1 kohaselt on osanik lisaks eeltoodule huvide konfliktis kui otsustatakse nõusoleku andmist osaniku osa võõrandamiseks või küsimusi, mis puudutavad selle kontrollimist või hindamist, milline on osaniku või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmena. See-eest ei kohaldu osaniku hääleõiguse piirang ÄS § 177 lg 3 kohaselt osaniku valimisel juhatuse liikmeks, tema kui juhatuse liikme ametiaja pikendamisel või juhatusest tagasikutsumisel. Hääleõiguspiirang ei kohaldu nii osaühingu kui aktsiaseltsi puhul ka kapitali suurendamisel.

ÄS § 177 ja ÄS § 303 tulenev hääleõiguse piirangu kohaldumisel ei ole seejuures piiratud kapitaliühingu liikme osalemisõiguse teostamine. Erialakirjanduses on leitud, et juhul, kui kapitaliühingu liikmel puudub hääleõigus, on liikmel siiski õigus koosolekul osaleda ja saada teada, millised küsimused kuuluvad hääletamisele.¹⁰⁰ Riigikohtu seisukoht oli lahendis 3-2-1-65-08, et hääleõiguse piirang ei tähenda, et piirangu subjektiks olevale osanikule ei peaks teatama koosoleku toimumisest ja seal arutlemisele tulevatest küsimustest.¹⁰¹ Seega sõltumata kapitaliühingu liikmele võimalikust kohalduvast hääleõiguse piirangust, peab liikmel siiski olema võimalik teostada oma osalemisõigust.

⁹⁸ Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 201, äärenr 975.

⁹⁹ *Ibidem*, lk 266, äärenr 1322.

¹⁰⁰ Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna, lk 621-634.

¹⁰¹ RKTko 3-2-1-65-08, p 31.

Hääleõiguse piirangu rikkumine võib ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsiooni kohaselt seisneda peamiselt kahes juhtumis: (i) hääletustulemuse määramisel arvestatakse hääli, mida piirangu kohaldamise tõttu ei oleks tohtinud arvesse võtta; või (ii) hääletustulemuse määramisel ei arvestata piirangu ebaõige kohaldamise tõttu arvesse hääli, mida oleks tulnud arvestada. Piirangu rikkumise tulemusena kantakse üldjuhul lõpuks hääletusprotokolli ebaõige hääletustulemus. Analüüs-kontseptsiooni koostajate hinnangul annab see kapitaliühingu liikmetele õiguse nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist otsuse vastuolu tõttu seadusega.¹⁰² Hääletamispiirangu rikkumisest tulenev vähemuse kahju hüvitamise nõue autorile teadaolevalt Eesti kohtupraktikas käsitlemist pole leidnud. Töö autori hinnangul võib praktika puudus olla seotud hääleõiguse piirangu kaitse-eesmärgiga.

Õiguskirjanduses on leitud, et erinevalt hea usu põhimõttest tulenevast kohustusest hääletada teatud viisil ja sisulise hääletamise keelust, mille ulatus on laiem ja võib kanda lisaks ühingu huvide kaitse eesmärgile teiste liikmete huvide kaitse eesmärki, on hääleõiguse piirangu eesmärk ennekõike ühingu huvide kaitse liikme isiklike huvide eest.¹⁰³ Vastavat kinnitab ka ühinguõiguse revisjoni töörühma seisukoht. Töörühm on revisjoni käigus teinud ettepaneku jätta ÄS 177 lg 1 tulenevast hääleõiguse piirangu loetelust välja juhtum, mis puudutab hääleõiguse piirangu laienemist osa võõrandamiseks nõusoleku andmisel. Töörühm põhjendas ettepanekut sellega, et nimetatud juhul on küsitav liikme huvide vastuolu ühingu huviga, vaid pigem teiste osanike huviga ning et hääleõiguse piiranguga ei peaks olema hõlmatud juhtumid, kus puudub selge huvide konflikt liikme ja ühingu huvi vahel.¹⁰⁴ Seega tegi töörühm ettepaneku eemaldada viide piirangu kohaldamisele olukorras, kus liikmete huvi on vastuolus vaid teiste liikmete huviga. Samas on K. Saare õiguskirjanduses viidanud, et hääletamise piirangu eesmärk on kaitsta ühingu kõrval ka teiste liikmete huve.¹⁰⁵ Autor arvab eeltoodust tulenevalt, et sarnaselt hea usu põhimõtte rikkumisega, võib hääleõiguse piirang kohalduda, kui enamuse poolt hääleõiguse teostamine võib kahjustanud vähemuse huve, kuid vaid siis kui eksisteerib ka selge vastuolu ühingu huvidega.

¹⁰² Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon, lk 571-572.

¹⁰³ Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna, lk 625.

¹⁰⁴ Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon, lk 622.

¹⁰⁵ Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna, lk 621-634.

Erinevalt Eesti õigusest ei ole Saksa õiguses küsimused, mis puudutavad selle kontrollimist või hindamist, milline on liikme või tema esindaja tegevus ühingu juhtorgani liikmena, ning nõusoleku andmist osanikule tema osa võõrandamiseks hääleõiguse piirangu eraldi juhtumitena välja toodud. Sarnaselt Eesti õigusega Saksa õiguses hääleõiguse piirangu juhtumid seaduses täpselt loetletud. GmbHG § 47 ning AktG § 136 kohaselt ei ole liikmel hääleõigust, kui hääletamisele kuuluv küsimus puudutab liikmega õigusvaidluse pidamist ja selles õigusvaidluses esindaja määramist; liikme vabastamist kohustusest või vastutusest ühingu ees; või liikme ja ühingu vahel tehingu tegemist ja selles tehingus ühingule esindaja määramist. Liikme või tema esindaja tegevust ühingu juhtorgani liikmena on Saksa õiguses liikmega tehtava tehingu juhtumi alaliik. Kooskõlas revisjoni tööühma seisukohta ja põhjendustega on õiguskirjanduse kohaselt ka Saksa õiguses valitsev seisukoht, et osa võõrandamiseks nõusoleku puhul ei kohaldu hääleõiguse piirang.¹⁰⁶

Kokkuvõttes on ÄS §-st 177/ÄS §-st 303 tuleneva hääleõiguse piirangu eesmärk välistada kapitaliühingu liikme isiklike huvide ja ühingu huvide vahelise konflikti korral liikme poolt oma hääleõiguse teostamine. Hääleõiguse piirang ei puuduta seda, milline peab olema kapitaliühingu poolt hääletamisel antava tahtevalduse sisu. Hääleõiguse piirang välistab liikme õiguse hääleõigust üldse teostada. Hääleõiguse piirangu kohaldumiseks peab seejuures olema selge konflikt ühingu ja liikme huvide vahel, vaid liikmete vahelise konflikti puhul piirang ei kohaldu. See tähendab, et sarnaselt eelmises peatükis käsitletud piirangutele ei ole välistatud liikmete huvide kaitse, kuid see on ühingu huvide kaitse kõrvaleesmärk. Kuigi enamusel on hääleõiguse piirangu kohaldumisel keelatud oma hääleõiguse kasutamine, on tal õigus siiski teostada oma osalemisõigust ehk osaleda koosolekul ja hääletusel oleva küsimuse arutelus.

¹⁰⁶ Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna, lk 621-634.

2. Kapitaliühingu vähemuse kahju hüvitamise nõue enamuse vastu

2.1. Kapitaliühingu vähemuse kahju hüvitamise nõude alus

2.1.1. Kapitaliühingu vähemuse ÄS §-st 188/ÄS §-st 289 tulenev nõue

Töö eesmärkidest lähtuvalt on peamiseks küsimuseks, millele käesolevas töös vastust otsitakse, millisel materiaalõiguslikul alusel, on kapitaliühingu liikmel (s.t osanikul või aktsionäril) võimalik esimeses peatükis määratletud kuritarvituste korral enamuse vastu tekitatud kahju hüvitamisesnõue esitada. Kahju hüvitamise nõue on üks olulisemaid õiguskaitsevahendeid enamuse kuritarvituste negatiivse tagajärje kõrvaldamiseks. Äriseadustik sisaldub seejuures eraldi kapitaliühingu liikme, nii osaniku kui ka aktsionäri vastutuse regulatsioon. Eeltoodust lähtudes, vastatakse käesolevas peatükis küsimusele, kas vähemusel võiks enamuse kuritarvituste korral olla ÄS § 188/ÄS § 289 alusel kahju hüvitamise nõue ning millised eeldused peavad vastava nõude esitamiseks olema täidetud?

ÄS § 188 lg 1 kohaselt vastutab osanik osaühingule, teisele osanikule või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest. Analoogselt vastutab aktsionär ÄS § 289 lg 1 kohaselt aktsionärina aktsiaseltsile, teisele aktsionärile või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest. Sisulised erisused osaniku ja aktsionäri vastutuse regulatsioonis puuduvad, seejuures nagu näha vastab ÄS § 188 sõna-sõnalt ÄS §-le 289.

Õiguskirjanduse kohaselt ei oma ÄS § 188 (ja vastavalt ka ÄS § 289) aga iseseisva nõudenormi tähendust.¹⁰⁷ Viidatud sätete alusel kahju hüvitamise nõude esitamiseks peab seaduses olema täiendav nõude alus. Riigikohtu praktikas¹⁰⁸ ja Eesti erialakirjanduses¹⁰⁹ on leitud, et ÄS § 189 ja ÄS § 289 on erinormid üldise kahju hüvitamise nõude aluse VÕS § 115 lg 1 suhtes. Riigikohus on lahendis 3-2-1-7-10 sedastanud, et aktsionäri poolt seadusjärgsest võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumise tulemusena on võimalik aktsionäri vastutus ÄS § 289 lg 1 alusel koosmõjus VÕS § 115 lg-ga 1.¹¹⁰ Vastavat seisukohta ning selle kohaldumist ka osaniku vastutusele ÄS § 188 alusel on Riigikohus kinnitanud oma hilisemates lahendites¹¹¹. Sisuliselt

¹⁰⁷ Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 267, äärenr 1326.

¹⁰⁸ RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

¹⁰⁹ Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 117, alaptk 3.3.

¹¹⁰ RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

¹¹¹ RKTko 3-2-1-89-14 p 44; RKTkm 3-2-1-97-11, p 35; 3-2-1-133-11, p 23.

loovad ÄS § 188 ja ÄS § 289 VÕS § 115 lõikest 1 tulenevast kahju hüvitamise nõudest teatud ulatuses erinevad eeldused. Kui üldjuhul kehtib VÕS § 115 lg 1 tuleneva kahju hüvitamise nõude puhul VÕS § 103 tulenev garantiivastutus, siis äriseadustiku normid sätestavad üldisest garantiivastutusest kapitaliühingu liikme leebema vastutuse standardi – süülise vastutuse.¹¹² Eelnevast järeldub, et kapitaliühingu liige saab teise liikme vastu esitada kahju hüvitamise nõude kui on täidetud nii VÕS § 115 lg-st 1 tulenevad eeldused kui ka ÄS § 188/ÄS § 289 tulenevad eeldused.

VÕS § 115 lg 1 sätestab, et kui võlgnik rikub kohustust, võib võlausaldaja koos kohustuse täitmisega või selle asemel nõuda võlgnikult kohustuse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist, välja arvatud juhul, kui võlgnik kohustuse rikkumise eest ei vastuta või kui kahju ei kuulu seadusest tulenevalt muul põhjusel hüvitamisele. See tähendab, et isikul on kahju hüvitamise nõue VÕS § 115 lg 1 kui lepingulise kahju hüvitamise alusnormi alusel, kui poolte vahel on kehtiv võlasuhe, võlgnik on rikkunud oma võlasuhest tulenevat kohustust, võlgnik vastutab kohustuse rikkumise eest, võlausaldajale on tekkinud või tekib kahju, mis kuulub hüvitamisele ning rikkumise ja kahju vahel on põhjuslik seos.¹¹³ ÄS § 188 lg 1 ja ÄS § 289 lg 1 sätestavad erinormina täiendava eelduse, et kahju põhjustanud isik oleks tegutsenud süüliselt.

Eeltoodust lähtudes tuleb kapitaliühingu liikme VÕS § 115 tuleneva kahju hüvitamise nõude esimese eeldusena kontrollida, kas kapitaliühingu liikmete vahel on kehtiv võlasuhe ja kas sealt tuleneb liikmele teatud kohustus. VÕS § 3 kohaselt võib võlasuhe tekkida lepingust, lepinguvälisest alusest, sh kahju õigusvastasest tekitamisest, alusetust rikastumisest, käsundita asjaajamisest ja tasu avalikust lubamisest, ning ka muust seadusest tulenevast alusest. Kahju õigusvastasest tekitamisest tekkinud võlasuhest tulenevale nõudele VÕS § 115 lg 1 ei kohaldu.¹¹⁴ Kapitaliühingu liikmete omavaheline õigussuhe ja selle määratlemine on keerukas, vastavat seisukohta on väljendanud ka Riigikohus.¹¹⁵ Liikmete suhtes kehtib nii seadus, põhikiri kui ka teatud juhtudel liikmete vaheline leping. Võib küsida, kas kapitaliühingu liikme omavahelise suhte puhul võiks rääkida näiteks lepingust tulenevast võlasuhest või hoopis näiteks seaduse alusel tekkinud võlasuhest. Riigikohus on leidnud, et kapitaliühingu liikmete

¹¹² Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 267, äärenr 1324.

¹¹³ RKTko 3-2-1-130-15, p 11; Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 591, alaptk 5.

¹¹⁴ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 592, alaptk 5.2.

¹¹⁵ RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

omavaheline õigussuhe ei ole selgelt tehinguline õigussuhe. Kapitaliühingu liikmetele kohalduv TsÜS §-st 32 tulenev hea usu põhimõte tähendab, et kapitaliühingu ning selle liikmete omavahelise suhte puhul on tegemist seadusest tuleneva võlasuhtega VÕS § 3 p 6 mõttes.¹¹⁶ Ka erialakirjanduses on leitud, et kapitaliühingu liikmete omavahelise suhte puhul pole tegemist tehingulise ega tehingulaadse õigussuhtega, vaid kapitaliühingu liikmete vahel on seadusega reguleeritud õigussuhe.¹¹⁷

Seejuures, hoolimata sellest, et VÕS § 115 lg-st 1 tulenevat nõuet nimetatakse üldjuhul lepinguliseks kahju hüvitamise nõudeks võib nõude eelduste kohane rikutud kohustus tuleneda nii lepingust kui ka seadusest.¹¹⁸ VÕS § 115 hõlmab mistahes võlasuhtest tulenevate kohustuste rikkumisest tulenevat kahju hüvitamise nõuet, sõltumata sellest, kas kohustus on tekkinud lepingu või seaduse alusel ning kas kohustus seisneb millegi tegemises või tegemata jätmises.¹¹⁹ Vastavat seisukohta on jaatatud nii õiguskirjanduses¹²⁰ kui ka kohtupraktikas¹²¹ Seetõttu kohaldub VÕS § 115-st tulenev vastutus ka kapitaliühingu liikmete vahelisele suhtele kui seadusega reguleeritud õigussuhtele. Sellest suhtest tulenevad enamusele ka töö esimeses peatükis käsitletud enamuse õigusi piiravad kohustused nagu TsÜS § 32 tulenev hea usu põhimõte või ÄS § 177/ÄS § 303 tulenev hääleõiguse piirang.

VÕS § 115 lg 1 tuleneva kahju hüvitamise nõude teise eeldusena tuleb vastata küsimusele, kas kapitaliühingu liige, käesoleva töö kontekstis enamus, on rikkunud sellest liikmete vahelisest võlasuhtest tulenevat kohustust. Võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumine võib VÕS § 100 kohaselt seisneda nii kohustuse täielikus täitmata jätmises, kui ka kohustuse mittekohases või hilineunud täitmises. Kooskõlas töö esimeses peatükis käsitletuga võib enamuse rikkumine seisneda tegevuses – kui enamus tegutseb hea usu põhimõttega vastuolus ja kasutab näiteks oma hääleõigust sõltumata TsÜS § 38 lg-st 1 tulenevast keelust. Samuti on enamusel võimalik kahjulik tagajärg põhjustada tegevusetusega – näiteks hääleõiguse kasutamata jätmisega, sõltumata talle hea usu põhimõttest tulenevast kohustusest hääletada. Selleks, et enamus oleks

¹¹⁶ RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

¹¹⁷ Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna, lk 625; Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 220, äärenr 1077.

¹¹⁸ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2016, lk 465, alaptk 3.

¹¹⁹ *Ibidem*, lk 590, alaptk 3.

¹²⁰ *Ibidem*, lk 592, alaptk 5.2; Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III. Komm vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 628, alaptk 3.3.

¹²¹ RKTko 3-2-1-7-10, p 39; RKTko 3-2-1-89-14, p 44; RKTko 3-2-1-61-14, p 30.

oma õiguste teostamisel rikkunud tal lasuvaid piiranguid, nähtus esimesest peatükist, et on üldjuhul oluline, et enamus oleks seejuures kahjustanud ka ühingu. See tähendab, et enamus on oma õiguste teostamisel rikkunud tal lasuvaid kohustusi, kui enamuse isiklikud erihuvid on vastuolus ühingu huvidega või pärsivad ühingu tegevust. Vähemuse nõude olemasoluks peab igal konkreetsel juhul hindama, kas enamuse on seega rikkunud oma kohustust nii vähemuse kui ka ühingu suhtes.

VÕS § 115 lg 1 eeldustest tulenevalt peab enamus ka kahju põhjustanud kohustuse rikkumise eest vastutama. Kehtiv vastutusstandard võib erineda tulenevalt kokkuleppest, kohalduvast sättest jne. Üldiselt on VÕS § 115 lg-st 1 tuleneva kahju hüvitamise nõude puhul seadusjärgne eeldus, et isik ei pea hüvitama kohustuse rikkumisega tekitatud kahju, kui isik tõendab, et kohustuse rikkumine on vabandav.¹²² Üldreeglina on vastutusest vabanemise eelduseks VÕS §-st 103 tulenevalt vääramatü jõu esinemine.¹²³ ÄS § 188 lg 1 ja ÄS § 289 lg 1 prevaleerivad erinormina VÕS § 103 ees ja sätestavad erandi VÕS § 103 lg-st 1 tulenevast üldisest garantiivastutuse põhimõttest.¹²⁴ Kapitaliühingu liikmed vastutavad ühingule, teisele liikmele või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest. Riigikohtu praktikast tulenevalt eeldatakse oma kohustust rikkunud isiku süülisust.¹²⁵ See tähendab, et vastutusest vabanemiseks peab enamus tõendama, et ta ei ole oma kohustuste rikkumises süüdi.

Süülist vastutusrežiimi sisustab võlaõigusseaduses § 104. VÕS § 104 ei defineeri süüd kui mõistet, sh ei leidu süü legaaldefiniitsiooni ka mujal seaduses. VÕS § 104 defineerib üksnes süü vormid, milleks on hooletus, raske hooletus ja tahtlus. VÕS § 104 kohaselt vastutab rikkuja rikkumise eest, kui ta on rikkumise pannud toime tahtluse, raske hooletuse või hooletusega. Hooletuse all mõistetakse ainult rikkuja objektiivset hooletust, st arvesse ei võeta rikkuja seonduvaid subjektiivseid asjaolusid, mis on olulised näiteks deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude puhul. Kuigi süüvormid iseloomustavad küll rikkumise raskust, puudub süüvormi määratlemisel reeglina isiku vastutuse seisukohalt olulisem tähendus.¹²⁶ See tähendab, et enamus võiks vastutada sõltumata sellest, kas ta on rikkumise toime pannud tahtlikult või

¹²²Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 594, alaptk 5.4.

¹²³*Ibidem*, lk 483, alaptk 6.

¹²⁴Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 266, äärenr 1322.

¹²⁵RKTKo 3-2-1-171-10, p 17.

¹²⁶Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 491, alaptk 5.

hoopis hooletusest. Siiski on süüvorm oluline vähemuse nõude aegumise seisukohast. TsÜS § 146 lg 4 kohaselt on tehingust tuleneva nõude aegumistähtaeg üldise kolme aasta asemel kümme aastat, kui kohustatud isik rikkus oma kohustusi tahtlikult.¹²⁷ VÕS § 104 lg 5 järgi on tahtlus õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel. Riigikohus on sealjuures rõhutanud, et kohustuse tahtliku rikkumise eelduseks on just õigusvastase tagajärje soovimine. Kohustuse rikkumise õigusvastane tagajärg võib olla seejuures kahju tekkimine või muu õigusvastane tulemus.¹²⁸ Autor leiab, et mistahes käesolevas töös toodud viisil enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamist, mis võib anda aluse kahju hüvitamise nõude esitamiseks, tuleks pidada üksnes enamuse tahtlikuks tegevuseks. Töö esimesest peatükist nähtub, et oma õigusi kuritarvitades on enamuse tegevus suunatud sellise tulemuse saavutamisele, mida enamusel õiguspäraselt tegutsedes ei ole võimalik saavutada, näiteks vähemuse märkimise eesõigust välistades suurema osaluse omandamisele või dividendide jaotamise otsuse vastu hääletades kasumi kõrvalejuhtimisele. Seejuures on sellist õigusvastast tulemust enamusel võimalik saavutada vaid ühingu ja/või vähemuse huvide arvelt, näiteks vähemuse märkimise eesõigust välistades.

ÄS § 188 lg 2 ja ÄS § 289 lg 2 loovad ühtlasi vabandatavuse täiendava aluse. Analoogselt ÄS § 289 lg-ga 2 sätestab ÄS § 188 lg 2, et osanik ei vastuta tekitatud kahju eest, kui ta ei ole võtnud osa kahju tekitamise aluseks olnud otsuse vastuvõtmisest või kui ta hääletas otsuse vastu. Viidatud sättest tuleneb, et kui mistahes kahju on põhjustanud osanike, s.t osanike poolt oma hääleõiguse teostamine, ei vastuta osanik, kes hääleõigust ei kuritarvitanud ja otsuse vastuvõtmisel rolli ei mänginud. Sisuliselt pole sellises olukorras enamus oma hääleõigust teostanud, sh rikkunud hääleõigusele kehtivaid piiranguid ehk täidetud pole enamuse poolt oma kohustuse rikkumise eeldus. Säte on kohaldatav just hääletamiskeelu või hääletamise piirangute puhul, kus otsust ei oleks pidanud vastu võtma kuid enamuse poolthääle tõttu see siiski vastu võeti.

Viimase eeldusena peab VÕS § 115 lg-st 1 tuleneva kahju hüvitamise nõude esitamiseks olema vähemusele tekkinud ka hüvitatav kahju, mis on põhjuslikus seoses enamuse rikkumisega. Töös on kinnitamist leidnud, et enamus võib oma õiguste teostamisel mõjutada ja seejuures

¹²⁷Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 491, lk 492, alaptk 6.1.

¹²⁸ RKTko 3-2-1-15-09 p 11; RKTko 3-2-1-79-09 p 11.

kahjustada ka ühingu ja vähemust. Selleks, et defineerida enamuse tegevust kuritarvitusena, peab enamuse tegevus olema kahjustanud vähemalt ühingu huve ning vähemuse kahju hüvitamise nõude jaatamiseks peab kahju olema tekkinud ka vähemusele. Enamuse tegevuse tulemusena tekkinud kahju ja selle hüvitamise ulatus leiab lähemalt käsitlemist töö viimases peatükis.

Oluline on, et tekkinud kahjuks oleks aga ka põhjuslikus seoses enamuse tegevusega. Põhjusliku seose osas sätestab VÕS § 127 lg 4, et isik peab kahju hüvitama üksnes juhul, kui asjaolu, millel tema vastutus põhineb, on kahju tekkimisega sellises seoses, et tekkinud kahju on selle asjaolu tagajärg. Põhjusliku seose tuvastamisel hinnatakse, kas kahju tekitaja kohustuse rikkumine, tegu või tegevusetus oli tekkinud kahju vajalikuks põhjuseks. Põhjusliku seose tuvastamisel juhendatakse üldjuhul *conditio sine qua non* põhimõttest, mille järgi ajaliselt eelnev sündmus loetakse hilisema sündmuse põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajaliselt hilisemat sündmust toimunud. Seose hindamiseks kasutatakse elimineerimise meetodit, mille abil jäetakse rikkuja väidetav tegu mõtteliselt kõrvale ja uuritakse, kas kahjulik tagajärg oleks ilma selleta saabunud. Tegevusetuse korral kasutatakse ühtlasi asendamismeetodit, mille abil asendatakse ära jäänud tegevus mõtteliselt ning vaadatakse, kas kahju oleks siis jäänud olemata.¹²⁹

Jättes elimineerimismeetodi abil enamuse poolt oma õiguste teostamise kõrvale, peab nähtuma, et vähemusele kahjulikku tagajärge ei saabu. Näiteks olukorras, kus enamusele kohaldus hääleõiguse teostamise piirang TsÜS § 32 tulenevalt, tuleb hinnata, kas juhul kui enamus oleks jätnud hääletamata, oleks vähemusele kahju tekkinud. ÄS § 177 lõike 1 teise lause ja § 303 lõike 1 teise lause kohaselt ei arvestata esindatuse määramisel hääleõiguse piirangule allutatud liikme hääli. See tähendab, et kui enamuse hääleõiguse on allutatud hääleõiguse piirangule, ei arvata enamuse häält kvoorum hulk.¹³⁰ See tähendab, et enamuse hääleõiguse teostamine elimineerimismeetodi abil kõrvale jättes on koosoleku kvoorum ilma enamuseta koos ja vaid vähemuse häälega on võimalik otsus vastu võtta. See tähendab, et olukorras, kus vähemus on hääletanud kahjuliku otsuse vastuvõtmisel samamoodi kui enamus, kaasneb enamuse häält kõrvale jättes samuti kahjulik tagajärg ehk kahju tekib ka ainuüksi vähemuse tegevuse

¹²⁹ RKTko 3-2-1-173-12, p 18.

¹³⁰ Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide, lk 619-634

tulemusena. Sellisel juhul tuleks eitada põhjusliku seose olemasolu enamuse tegevuse ja vähemusele kaasnenud kahjuliku tagajärje vahel. Põhjusliku seose tõendamiskoormis lasub kahjustatud isikul.¹³¹ See tähendab, et kapitaliühingu vähemusel lasub kohustus tõendada, et enamuse otsuse poolt hääletamise või hääletamata jätmisega on tekkinud vähemusele kahju.

Kokkuvõttes võib vähemusel olla enamuse kuritarvituste korral VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188/289 alusel enamuse vastu kahju hüvitamise nõue. Nõude olemasoluks on alati igal eraldi juhul oluline hinnata asjaolusid, sh veenduda, et enamus on rikkunud esimeses peatükis käsitletud piiranguid ja kahjustanud seeläbi nii ühingut kui ka vähemust ning et kahjulik tagajärg on saanud just enamuse poolt piirangute rikkumise tulemusena.

2.1.2. Kapitaliühingu vähemuse deliktiõiguslik nõue

Kahju hüvitamise nõue saab esmajoones olla, kas lepinguline ehk VÕS § 115 lõikest 1 tulenev või deliktiline ehk VÕS §-st 1043 tulenev. Sellest tulenevalt käsitletakse käesolevas peatükis, kas vähemusel võiks enamuse kuritarvituste korral olla enamuse vastu VÕS § 1043 alusel ka deliktiline kahju hüvitamise nõue ning millised eeldused peavad vastava nõude esitamiseks olema täidetud.

Kapitaliühingu liikme võimalust esitada lepingulise vastutussüsteemi kõrval kahju hüvitamise nõue ka deliktiõiguse alusel on jaatanud Riigikohus lahendis nr 3-2-1-7-10. Riigikohus leidis, et nõue VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 289 lg 1 ei välista VÕS § 1044 lg 1 järgi vastutust deliktiõiguse alusel, st paralleelselt saab nõude esitada ka VÕS § 1043 alusel.¹³² Seejuures on nõudenormina VÕS § 1043 kasutamise võimalikkust hilisemalt veelkord kinnitanud Riigikohus, samuti õiguskirjanduses.¹³³ Kolleegium on väljendanud, et aktsionäril on võimalik nõuda teiselt aktsionärit VÕS § 1043 alusel õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamist eelkõige seadusest tuleneva kohustuse rikkumise korral VÕS § 1045 lg 1 p 7 tulenevalt või tahtliku heade kommete vastase käitumise korral VÕS § 1045 lg 1 p 8 tulenevalt.¹³⁴

¹³¹Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 667, alaptk 4.10.

¹³²RKTKo 3-2-1-7-10, p 31.

¹³³Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 117, alaptk 3.3.

¹³⁴RKTKo 3-2-1-7-10, p 31, RKTKo 3-2-1-89-14, p 44; RRTKm 2-16-18531, p 11.

VÕS § 1043 sätestab deliktilise vastutuse üldpõhimõtte: isik vastutab teisele isikule tekitatud kahju hüvitamise eest juhul, kui kahju tekitab õigusvastase süülise teoga. VÕS § 1043 sätestab deliktilise ehk muu kui võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise eeldused. Õiguskirjanduse kohaselt tähendab see, et VÕS § 1043 ei kohaldu ei lepingu ega seaduse alusel tekkinud võlasuhetest tulenevate kohustuste rikkumisele.¹³⁵ Deliktiõigus tegeleb just selliste kohustuste rikkumisega, mis kehtivad isikutevahelises suhtluses üldiselt ja alati, s.t kohustuste tekkimine ja sisu ei sõltu kahjutekitaja ja kahjustatud isiku vahel teatava võlasuhte olemasolust.¹³⁶ Margit Vutt on kirjutanud, et olukorras, kus isikute vahel on seaduse alusel tekkinud võlasuhe, on sellises võlasuhtes tekkinud kahju hõlmatud üldjuhul lepingulise kahju hüvitamise koosseisuga. Seejuures kuivõrd lepingust tuleneva kohustuse rikkumine ei kujuta endast delikti, ei tohiks deliktiga olla tegemist ka seaduse alusel tekkinud võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumisel. See tähendab, et sellisest võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumine ei tohiks tuua kaasa ka vastutust VÕS § 1043 alusel.¹³⁷ Kuivõrd kapitaliühingu liikmete vahel on õiguskirjandusest ja kohtupraktikast nähtuvalt seadusest tulenev võlasuhe, on selgusetu, miks on Riigikohus jaatanud kapitaliühingu vähemuse deliktilise kahju hüvitamise nõude võimalikkust.

Riigikohus on viidanud VÕS §-le 1044, mis sätestab, et deliktiõiguses reguleeritu ei välista ega piira kannatanu õigust nõuda kahju hüvitamist muul kui deliktiõiguslikul alusel ega muude nõuete esitamist, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Sisuliselt tuleneb sättest, et deliktiõiguslik nõue ei välista kahju hüvitamise nõuet mistahes muul alusel. Sellest viitest ei tulene aga miks on Riigikohus deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõuet kapitaliühingu liikmete omavahelises suhtes alustuseks üldse võimalikuks pidanud. On võimalik, et olukorras kus enamus on rikkunud vähemuse suhtes mingit kohustust, sh kuritarvitanud oma õigusi, mis ei tulene liikmesusest ühingu, võib vähemusel olla deliktiõiguse alusel enamuse vastu sellise rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise nõue. Sellisel juhul ei ole tegemist aga kapitaliühingu liikme nõudega teise liikme vastu kui sellisega, st isikul on nõue ka sõltumata sellest, kas nad

¹³⁵ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III, lk 622, alaptk 1; Tamm, K. Äriühingu juhtorgani liikme deliktiline vastutus äriühinguga seotud kuritarvituste korral. – Juridica 2006/VI, lk 396-404.

¹³⁶ Tamm, K., lk 396-404.

¹³⁷ Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu, lk 90-100

omavad osalust samas ühingu või ei. Riigikohtu eesmärk ei tundu ka olevat sellisele üldisele tsiviilkäibes võimalikule nõudele viidata.

Saksa õiguses on kapitaliühingu liikmel nõue teise liikme vastu liikmesusest tuleneva kohustuste rikkumise korral just deliktiõiguse alusel. Saksa deliktiõigusliku vastutuse põhialus, BGB § 823 pakub kaitset teatavatele absoluutsetele hüvedele: inimelule, kehale ja tervisele, vabadusele, omandile ja muudele õigushüvedele. Sarnaselt VÕS § 1045 lg 1 p-le 7 sätestab BGB § 823 lg 2 õiguse nõuda kahju hüvitamist ka juhul, kui kahju tekitaja rikub teise isiku kaitseks mõeldud seadust ning BGB § 826 sarnaselt VÕS § 1045 lg 1 p-le 8 õiguse nõuda kahju hüvitamist tahtliku heade kommete vastase tegevuse korral. K. Tamm on seetõttu ka leidnud, et VÕS ja BGB õigusvastasuse tuvastamise regulatsiooni osas ülesehituse poolest ja dogmaatiliselt teatud ulatuses analoogsed.¹³⁸ Saksa õiguses võivad aga kaitsmisele kuuluda ka „muud õigushüved“ ehk erinevalt Eesti õigusest on tegemist avatud loeteluga. Õigushüved, mis võiksid teatud olukordades kaitsmisele kuuluda, on suuresti kohtupraktika määratleda.¹³⁹ M. Vutt on õiguskirjanduses viidanud, et üheks selliseks absoluutseks õigushüveks on Saksa õiguses ka liikmesusõigus. Deliktiõiguslik vastutus ei teki siiski kõigi liikmesusõiguste rikkumiste korral – rikkumine peab puudutama liikmesusõiguse olemust, nt liikme kaasaráakimisõigust. Ka enamuse poolt kasumi kõrvalejuhtimist peetakse rikkumiseks, mis võiks võimaldab vähemusel nõuda deliktiõiguse alusel teiselt liikmelt kahju hüvitamist.¹⁴⁰

Töö autor jätab ülal toodud Eesti õiguses esineva vastuolu kõrvale, selleks, et analüüsida deliktiõigusliku nõude võimalikkust põhjalikumalt kõigist nõude eeldustest tulenevalt.

Deliktilise vastutuse üldpõhimõtte järgi on mistahes deliktilise kahju hüvitamise nõude eeldusteks teisele isikule kahju tekitamine ehk objektiivne teokoosseis, kahju tekitamise õigusvastasus ja kahju tekitanud isiku süü. Viidatud eeldused moodustavad delikti üldkoosseisu kolm astet. Seejuures kontrollitakse eelduste täidetust just vastavas järjekorras, s.t kui isikule pole kahju tekitatud, ei hinnata ka kahju tekitamise õigusvastasust ega isiku süüd.¹⁴¹

¹³⁸ Tamm, K., lk 396-404.

¹³⁹ van Boom, W. H. Pure Economic Loss - a Comparative Perspective. Viin/New York: Springer, 2004, lk 7

¹⁴⁰ Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga, lk 67.

¹⁴¹ Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. Tallinn: Juura 2012, lk 181.

Deliktilise kahju hüvitamise nõude esmase eelduse, objektiivse teokoosseisu tasandil tuvastatakse, kas vähemusel esineb kahju ning kas enamus on teatud teoga põhjustanud kahjuliku tagajärje, misjärel hinnatakse kas põhjustatud kahjulik tagajärg on ka seoses vähemusel esineva kahjuga.¹⁴² Analooogselt VÕS § 115 lg-st 1 tuleneva kohustuse rikkumise eeldusega võib enamuse kahjuliku tagajärge põhjustav tegu seisneda, kas tegevuses või tegevusetuses. Objektiivse teokoosseisu mõistes on enamuse kuritarvitus see tegu, mis võib kaasa tuua vähemuse kahju hüvitamise nõude, sh enamuse poolt oma õiguste teostamine sõltumata esimeses peatükis kohalduvatest piirangutest. Kahju hüvitamise nõude tekkimiseks peab enamuse tegu või tegevusetus ja tekkinud kahju sarnaselt lepingulise kahju hüvitamise nõudega ka põhjuslikus seoses olema.¹⁴³ Põhjusliku seose olemasolu hinnatakse ühtlasi analooogselt nagu ÄS § 188/ÄS § 289 ja VÕS § 115 lg-st 1 tuleneva nõude puhul. See tähenda, et ka deliktiõiguses tuleb hinnata, kas kahjulik tagajärg oleks saabunud ka siis kui enamuse tegevus ära mõelda ning enamuse tegevuse ja vähemuse tekkinud kahjuliku tagajärje vaheline põhjuslik seos võib sõltuda ka sellest, kuidas on tegutsenud vähemus.

Deliktiõigusliku vastutuse järgmisena eeldusena peab enamus olema vähemusele tekitanud kahju viisil, mida õiguskord loeb õigusvastaseks.¹⁴⁴ Õigusvastasuse kindlakstegemine toimub kaheetapiliselt – esmalt kontrollitakse õigusvastasuse eelduste olemasolu ning seejärel seadusest sätestatud õigusvastasust välistavate asjaolude esinemist.¹⁴⁵ Õigusvastane ei ole ükskõik mistahes teist isikut kahjustav tegu,¹⁴⁶ kahju põhjustanud tegu peab olema keelatud. Õigusvastane tegu VÕS § 1043 mõistes on eelkõige määratletud VÕS § 1045 lg-s 1 ja §-des 1046-1049. Seejuures on tegemist avatud loeteluga ning kahju tekitaja tegu võib olla õigusvastane ka mõnel muul seaduses sätestatud alusel.¹⁴⁷ Riigikohus on korduvalt leidnud, et kapitaliühingu liikmel on võimalik nõuda teiselt liikmelt VÕS § 1043 alusel õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamist eelkõige seadusest tuleneva kohustuse rikkumise korral VÕS § 1045 lg 1 p 7 tulenevalt või tahtliku heade kommete vastase käitumise korral VÕS § 1045 lg 1 p 8 tulenevalt.¹⁴⁸ Seejuures võib isik sama teo tagajärjel vastutada nii VÕS § 1045 lg 1 p 7 kui ka

¹⁴² Tampuu, T., lk 181.

¹⁴³ *Ibidem*, lk 185-186.

¹⁴⁴ Volens, U., lk 40.

¹⁴⁵ Tampuu, T., lk 182.

¹⁴⁶ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III, lk 627, alaptk 3.1.

¹⁴⁷ *Ibidem*, lk 627, alaptk 3.1.

¹⁴⁸ RKTko 3-2-1-7-10, p 31, RKTko 3-2-1-89-14, p 44; RKTkm 2-16-18531, p 11.

p 8 alusel.¹⁴⁹ Enamuse teo õigusvastaseks lugemiseks piisab, kui tegu on õigusvastane vaid ühe VÕS § 1045 lg-s 1 toodud punkti kohaselt. Teatud juhtudel võib siiski kohaldavast punktist sõltuda kahju hüvitamise ulatus, sh kas kohaldamisele kuulub ka puhtmajanduslik kahju.¹⁵⁰ Kahju hüvitamise nõude ulatusega seonduvat käsitletakse lähemalt töö kolmandas peatükis. VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja p 8 puhul hinnatakse isiku teo või tegevusetuse õigusvastasust lähtudes eelkõige sellise teo või tegevusetuse enda kvaliteedist ja iseloomust – kas kahju tekitaja tegu oli seadusevastane või kujutas endast heade kommete vastast tahtlikku käitumist.¹⁵¹ Teo tagajärg ei ole nende sätete puhul niivõrd otsustav, erinevalt näiteks VÕS § 1045 lg 1 punktist 1-3 ja punktist 5.

VÕS § 1045 lg 1 p 7 kohaselt eeldatakse, et õigusvastane on tegu, millega rikutakse seadusest tulenevat kohustust. Esimesest peatükist tulenevalt võiks sellisteks normideks olla näiteks TsÜS § 32 või ÄS § 177/ÄS § 303. VÕS § 1045 lg 1 punkti 7 tuleb seejuures kohaldada alati koos VÕS § 1045 lg-ga 3 ja VÕS § 127 lg-ga 2. VÕS § 1045 lg 3 ja VÕS § 127 lg 2 alusel tuleb hinnata rikutud normi eesmärki – kas norm, millele rikkumisele kannatanu kahju hüvitamise nõudel tugineb, pidi teda ka viidatud kahju eest kaitsma ehk kas rikutud normi eesmärk oli tekkinud kahju ära hoidmine.¹⁵² VÕS § 1045 lg 3 kohaselt ei ole seadusest tuleneva kohustuse rikkumisega kahju tekitamine õigusevastane, kui kahju tekitaja poolt rikutud sätte eesmärk ei olnud kannatanu kaitsmine sellise kahju tekkimise eest. Rikutud kohustuse kaitseulatus tuleb tuvastada VÕS § 1045 lg 1 p 7 rakendamise igal konkreetsel juhul. Mistahes vähemuse VÕS § 1045 lg 1 p 7 tuleneva kahju hüvitamise nõude puhul hinnata, kas nõude aluseks oleva rikutud kohustuse eesmärk oli ka vähemust tekkinud kahju eest kaitsta. Töö esimeses peatükis nähtus, et üldjuhul on enamuse õiguste piirangute eesmärk eelkõige kaitsta ühingu üldisi huve. Samas ei olnud vastavate piirangute puhul ühingu huvide kõrval välistatud ka vähemuse huvide kaitse. Selleks, et aga väita, et rikutud normi, näiteks TsÜS § 32 eesmärk oli kaitsta vähemust tekkinud kahju eest, peab enamuse olema üldjuhul kahjustanud ka ühingu huve. VÕS § 1045 lg 1 p 7 kohaldamisel peab seejuures tõendama kahju põhjustaja teo, kahju ja põhjusliku seose olemasolu ning teo õigusvastasust, sh et kahjustatud isiku kahju ära

¹⁴⁹ RKTko 3-2-1-181-15, p 25.

¹⁵⁰ Kahju hüvitamise ulatuse küsimust analüüsib töö peatükk 3.

¹⁵¹ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III, lk 641, alaptk 3.1.1.

¹⁵² Tampuu, T., lk 203.

hoidmine oli rikutud kohustuse üheks eesmärgiks, kahjustatud isik¹⁵³ ehk käesoleva töö mõistes vähemus.

VÕS § 1045 lg 1 p 7 puhul võiks ka küsida, kas sätte suhtes võiksid olla kaitsenormideks ka ÄS § 188 ja ÄS § 298. Näiteks ÄS § 167¹ lg 1 ja ÄS § § 289² lg 1, mis sätestavad kapitaliühingu juhatuse või nõukogu mõjutaja vastutuse, on Riigikohtu korduva praktika kohaselt deliktiõiguslikud kaitsenormid, kuid võivad samal ajal olla ka lepinguõiguslikud kaitsenormid, kuivõrd sätetest kirjeldatud keelu rikkumine võib endast kujutada ka lepingu rikkumist.¹⁵⁴ Riigikohtu praktikas ei ole ÄS § 188 ja ÄS § 289 kui deliktiõiguslike kaitsenormide käsitus selget kinnitamist leidnud, tuleks seda eitada. ÄS § 188 ja ÄS § 298 ei sätesta iseseisvat kohustust kui sellist, vaid loovad kapitaliühingu liikme kahju hüvitamise nõude osas vaid täiendava eelduse, süülise vastutuse, mistõttu ei saa autori hinnangul sätted olla ka VÕS § 1045 lg 1 p 7 suhtes kaitsenormideks.

VÕS § 1045 lg 1 p 8 kohaselt on kahju põhjustamine heade kommete vastase tahtliku käitumisega eelduslikult õigusvastane. Sätte kohaldamisel tuleb hinnata, kas kahju tekitaja, nt enamuse tegu oli kooskõlas heade kommetega ning kas enamuse tahtlus oli suunatud vähemuse kahjustamisele.¹⁵⁵ Õiguskirjanduses on leitud, et kuna head kombed on Eesti õiguses määratlemata õigusmõiste, võib mõistet sisustada küllaltki erinevalt. K. Tamm on kirjutanud, et regulatsiooni eesmärgiks tuleb pidada võimalikult abstraktse õigusliku aluse loomist teatavate tehingute tühisuse sisustamiseks ja nõudeõiguse loomiseks, kuivõrd VÕS § 1045 lg-ga 1 ei võimalik luua lõputut õigusvastaste tegude nimekirja, kõigiks elulisteks juhtumiteks. VÕS § 1045 lg 1 p 8 eesmärgiks on kaitsta kõiki õigushüvesid, mille rikkumise puhuks deliktiõigus eraldi õigusvastasuse alust ei sätesta.¹⁵⁶ VÕS § 1045 lg 1 p 8 eesmärgist tulenevalt kuuluvad üldjuhul hüvitamisele kõik tahtliku heade kommete vastase teo tagajärjel tekkivad kahjulikud tagajärjed, mh ka puhtamajanduslik kahju.¹⁵⁷ Ühinguõiguses on heade kommetega vastuolus tegutsemine äriühingu või selle majandustegevuse üle kontrolli haaramise nimel, kui seda tehakse ebaausate vahenditega teiste kapitaliühingu liikmete arvel. Isegi kui sellise

¹⁵³ RKTko 3-2-1-161-12, p 11.

¹⁵⁴ RKTko 3-2-1-113-16, p 28; RKTko 3-2-1-181-15, p 24; RKTko 3-2-1-181-15, p 25

¹⁵⁵ Tampuu, T., lk 212.

¹⁵⁶ Tamm, K., lk 396-404.

¹⁵⁷ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III, lk 652, alaptk 3.9.

eesmärgi saavutamiseks kasutatakse seadusega iseenesest otseselt vastuolus mitteolevaid vahendeid, ei tähenda see, et tegevus ei ole õigusvastane. Vastav tuleneb TsÜS § 138 lg-st 2 tulenevast õiguste kuritarvitamise piirangust. Riigikohtu kolleegium on leidnud, et kahe võrdse osalusega kapitaliühingu liikmega äriühingu puhul tuleb lugeda tahtlikuks heade kommetega vastuolus olevaks käitumiseks mh liikme tegutsemist teise liikme tahteta või teadmista ühingu enamuse omandamiseks, ühingu vara üleandmist ühe liikme majandusliku kontrolli alla vms, mille tulemusena teine liige kaotab sisulise kontrolli ühingu vara üle ja sellega muutub tema osalus sisuliselt väärtusetuks.¹⁵⁸ Ka õiguskirjanduses on leitud, et heade kommete vastaseks on eelkõige selline tegevus, mille eesmärgiks ongi enamuse kuritarvitused vähemuse arvelt.¹⁵⁹ Eeltoodud seisukohtadest tulenevalt leiab autor, et mistahes enamuse kuritarvitusi tuleb lugeda heade kommete vastaseks ja seetõttu VÕS § 1045 lg 1 p 8 kohaselt õigusvastaseks.

Juhul, kui enamuse tegu tuleb pidada õigusvastaseks, võib enamuse vastutuse välistada õigusvastasust välistavate asjaolude esinemine. VÕS § 1045 lg 2 sätestab õigusvastasust välistavate asjaolude ammendava loetelu, mille kohaselt ei ole kahju tekitamine õigusvastane, kui kahju tekitamise õigus tuleneb seadusest; kannatanu nõustus kahju tekitamisega, välja arvatud juhul, kui nõusoleku andmine on vastuolus seaduse või heade kommetega; kahju tekitaja tegutses hädakaitse- või hädaseisundis, või kahju tekitaja kasutas oma õiguse teostamiseks või kaitseks õigustatult omaabi. Autori hinnangul võib enamuse kuritarvituste puhul õigust välistava asjaoluna esineda vaid vähemuse nõusolek. Tegemist on juba põhjusliku seose juures käsitletud olukorraga, kus vähemus on hääletanud enamusega kahjuliku otsuse suhtes samamoodi. Sellises olukorras ei saa väita, et enamuse tegevus on õigusvastane näiteks VÕS § 1043, VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja TsÜS § 32 alusel, kui vähemus on ka ise vastava otsuse sisuga nõustunud.

Deliktilise vastutuse viimaseks eelduseks on sarnaselt vastutusele VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 118/289 alusel kahju tekitaja süülisus. Kahju tekitaja süülisust, sarnaselt lepingulise kahju hüvitamise nõudega, eeldatakse, st et vastutusest vabanemiseks peab isik tõendama süü puudumist. VÕS § 1050 lg 1 kohaselt ei vastuta kahju tekitaja kahju tekitamise eest, kui ta tõendab, et ei ole kahju tekitamises süüdi, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Üldist VÕS §

¹⁵⁸RKTKo 3-2-1-7-10, p 37.

¹⁵⁹Saare, K. jt. Ühinguõigus I, lk 223, äärenr 1003.

1050-st tulenevat süü põhimõtet konkretiseerib sarnaselt VÕS § 115 tuleneva vastutusega VÕS § 104 lg 2-5.

Deliktiõiguses eristatakse süü puhul kahte tasandit: süü vorme (tahtlus, hooletus, raske hooletus) ning subjektiivset süüvõimelisust ehk deliktivõimet. Sarnaselt VÕS § 115 lg-st 1 tuleneva nõudega süü vormid üldjuhul deliktiõiguses tegelikult tähtsust ei oma.¹⁶⁰ VÕS § 1045 lg 1 p 8 eeldab sätte sisust ja sõnastusest tulenevalt igal juhul kahju tekitaja tahtlust. Samuti võib ka VÕS § 1045 lg 1 p 7 puhul süüvorm siiski oluline olla. VÕS § 1045 lg 1 p 7 kohaldamisel omab süüvorm tähtsust siis, kui kaitsenorm, mille rikkumisele tuginetakse, eeldab tahtlust. Nagu ka lepingulise kahju hüvitamise nõude eelduste juures väljendatud, on käesoleva töö autori seisukoht, et enamuse kuritarvitused kujutavad endas alati enamuse tahtlikku tegevust, mis on teadlikult ja sihilikult suunatud vähemuse kahjustamisele. Seetõttu on kapitaliühingu liikme kuritarvitused süüvormi määratlemisel pandud toime alati vähemalt tahtlusega. Tahtlusel on deliktiõiguses sama sisu, mis eelmises alapeatükis käsitletud nõude puhul – tahtlus väljendab kahju tekitaja soovi põhjustada õigusvastane tagajärg. Enamuse kuritarvituste olemusest tulenevalt on enamuse tegevus sellistel juhtudel alati suunatud sellise ühingu üldisi huve või ka vähemuse huve kahjustava tagajärje saavutamisele, mida enamus õiguspäraselt saavutada ei saa. VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel vastutamiseks peab enamus täiendavalt tahtlusteooria kohaselt olema teadlik ka keelust tegutseda heade kommete vastaselt.¹⁶¹ Autor arvab, et enamuse teadlikkust keelust tuleb hinnata iga kuritarvituste puhul eraldi, kuid peab tõenäoliseks, et enamus on oma õigus kuritarvitades ning ühingat ja vähemust kahjustades teadlik, et tegemist pole heade kommete kohase tegevusega.

Deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude eelduste analüüsist tuleneb, et iseenesest võiks kapitaliühingu vähemusel olla enamuse kuritarvituste korral enamuse vastu nii VÕS § 1043 lg 1 ja VÕS § 1045 lg 1 p 7 kui ka VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel kahju hüvitamise nõue. Samas kuigi nõude eeldused on täidetud, ei tohiks deliktiõigus siiski kapitaliühingu liikmete vahelises suhtes kohalduda. Deliktiõigus kohaldub selliste kohustuste rikkumisele, mis kehtivad isikutevahelises suhtluses üldiselt ja alati, s.t kohustuste tekkimine ja sisu ei sõltu kahjutekitaja ja kahjustatud isiku vahel teatava võlasuhte olemasolust. Kapitaliühingu liikmete

¹⁶⁰ Tampuu, T., lk 230.

¹⁶¹ *Ibidem*, lk 237.

vahel on aga seondult nende liikmelisusega ühingu seadusest tulenev võlasuhe, mistõttu on põhjendamatu selle kohaldamine kapitaliühingu liikmete omavahelistele suhetele ja sellest tekkivatele nõuetele.

2.1.3. Kapitaliühingu enamuse vastutuse aluste piiritlemine

Olukorras, kus nii VÕS § 115 lg-st 1 ja ÄS § 188 lg-st 1 või ÄS § 289 lg-st 1 tulenev nõue kui ka VÕS § 1043 ja § 1045 lg-st 1 p 7 või 8 tulenev nõue on enamuse kuritarvituste korral võiksid olla võimalikud, on oluline mõista, kuidas nõudeid teineteisest piiritleda ja mis on nõuete erisused. Järgnevalt otsitakse vastust küsimustele, kuidas piiritleda kapitaliühingu liikme nõudeid viidatud alustel teineteisest ning mis õiguslikud probleemid vastavate vastutussüsteemide paralleelsel kohaldamisel võivad tõusetuda ehk miks on oluline lepingulist ja deliktilist vastutust teineteisest piiritleda ja eristada.

Lepingulise ja deliktilise vastutuse piiritlemise probleem on korduvalt leidnud käsitlemist nii kohtupraktikas¹⁶² kui ka õiguskirjanduses¹⁶³. Üldjuhul on nõuete samaaegne kohaldamine on seaduse regulatsiooniga välistatud. VÕS § 1044 lg 2 sätestab, et lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist ei või deliktiõiguse alusel nõuda, kui seadusest ei tulene teisiti. Säte reguleerib olukorda kus kahjustatud isiku ja kahju tekitaja vahel on lepinguline suhe, kuid lepingu rikkumise põhjustanud asjaolud täidavad ühtlasi ka deliktiõigusliku vastutuse eeldused, mille tulemusena on kahjustatud isikul kahju tekitaja vastu nii lepinguline (s.t VÕS § 115) kui ka deliktiline (s.t VÕS § 1043) kahju hüvitamise nõue. VÕS § 1044 lg 2 kohaselt omavad lepingulise vastutuse sätted sellises olukorras deliktiõigusliku vastutuse suhtes erisätete staatust ning deliktiõiguse sätted üldjuhul kohaldamisele ei tule, mis tähendab, et kahjustatud isikul on nõue ainult lepingulise alusel. Siinkohal on seadusandja lähtunud eeldusest, et mistahes pooltevaheline lepinguline suhe on olemuslikult spetsiifilisem kui üldiselt kohaldatavad deliktiõiguse reeglid. Näiteks juhatuse liikme vastutuse puhul on Riigikohus väljendanud, et kuivõrd juhatuse liikmel on ühinguga lepinguline suhe, ei saa juhatuse liige

¹⁶² nt RKTko 2-17-1026; RKTko 3-2-1-113-16; RKTko 3-2-1-80-13.

¹⁶³ nt Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga, lk 63; Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 605, alaptk 11.c; Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III, lk 634, alaptk 3.2.

tekitada ühingu juhatuse liikme kohustusi täites õigusvastaselt tekitatud ehk lepinguvälist kahju.¹⁶⁴

Ometi on Riigikohus leidnud, et kapitaliühingu liikme poolt hea usu põhimõtte kui kapitaliühingu liikmete seadusjärgsest võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumine annab teisele liikmele õiguse esitada rikkunud liikme vastu kahju hüvitamise nõude eelkõige VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/ÄS § 289 lg 1 alusel, kuid selle kõrval ka VÕS § 1044 lg 1 kohaselt VÕS § 1043 alusel.¹⁶⁵ Riigikohus viitab VÕS § 1044 lõikele 1, kuid on samal ajal kõrvale jätnud VÕS § 1044 lg 2 regulatsiooni. Autori hinnangul pole Riigikohtu lahenditest RKTko 3-2-1-7-10, RKTko 3-2-1-89-14; RKTkm 2-16-18531 tulenevad seisukohad VÕS § 1044 lg 2 kooskõlas. Enamuse vastutus nii VÕS § 115 kui ka VÕS § 1043 alusel võiks olla vastavuses VÕS § 1044 lg-ga 2 juhul, kui Riigikohtu seisukoht oli ja on, et seaduse alusel tekkinud võlasuhtele VÕS § 1044 lg 2 ei kohaldu. Riigikohus on aga juba 5 aastat peale esimese vastavat seisukohta kajastava lahendi tegemist leidnud, et VÕS § 1044 tuleb analoogia korras kohaldada ka seaduse alusel tekkinud võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumisest tulenevate kahju hüvitamise nõuete ja deliktiõiguslike kahju hüvitamise nõuete konkurentsist.¹⁶⁶ Kuivõrd kapitaliühingu liikmete vahel on seadusest tulenev võlasuhe, peaks vähemusel olema enamuse kuritarvituste korral enamuse vastu nõue VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/ÄS § 289 lg 1 alusel. Järelikult peaks VÕS § 1044 lg 2 alusel deliktiõiguslik nõue olema välistatud.

Samas on VÕS § 1044 lg-st 2 tulenevast üldpõhimõttest teatud erandid. VÕS § 1044 lg 2 teise lause kohaselt võib lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist deliktiõiguse alusel nõuda, kui tekkinud kahju ärahoidmine ei olnud rikutud lepingulise kohustuse eesmärgiks. Kohaldamisele kuulub seejuures juba VÕS § 1045 lg 1 p 7 käsitluse juures seadusest tuleneva kohustuse rikkumise õigusvastasuse määramisel rakendamist leidnud VÕS § 127 lg 2. Lepingulise kohustuse kahju ärahoidmist puudutava eesmärgi tuvastamiseks tuleb igal konkreetsel juhul VÕS § 127 lg 2 alusel, kas norm millele tuginetakse, pidi kahjustatud isikud ka tekkinud kahju eest kaitsma.¹⁶⁷ Järelikult tuleb hinnata, mis on enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamisel rikutavate kohustuste kaitse-eesmärk. Enamus rikub oma õigusi

¹⁶⁴ RKTko 3-2-1-191-12, p 12.

¹⁶⁵ RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

¹⁶⁶ RKTko 3-2-1-181-15, p 24.

¹⁶⁷ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III, lk 635, alaptk 3.2.2.

kuritarvitades eelkõige TsÜS § 32 tulenevat ühinguõiguslikku hea usu põhimõtet, TsÜS § 38 lg-st 1 tulenevat hääleõiguse kaudu eeliste omandamise keeldu või ÄS § 177/ÄS § 303 tulenevat hääleõiguse piirangut. Kõigi kohustuste puhul on tegemist ühinguõiguslike kohustustega, mille eesmärgiks on kaitsta ühingut ja ka vähemust kahju eest, mis enamus on tekitanud oma liikmelisust tulenevaid õigusi kuritarvitades.

Viidatud kohustused tulenevad enamusele aga seadusest. Kuivõrd ka deliktiline kahju hüvitamise nõue tekib üldjuhul siis, kui rikutud on mingit üldist igapäevast suhet kehtivat kohustust, on oluline hinnata viidatud kohustuse kaitse-eesmärki ühtlasi VÕS § 2 lg 2 kohaldades ka kapitaliühingu liikmete vahelise võlasuhte olemuse alusel. Õiguskirjanduses on leitud, et lepinguõigusliku vastutuse tekkimine eeldab, et poolte vahel on teatud intensiivne eriline sotsiaalne side, mille raames on pooltel teineteisega oluliselt rohkem kokkupuudet, kui tavalise deliktiõiguse alusel kaitstava juhukontakti raames.¹⁶⁸ Kapitaliühingu liikmete vahel on viidatud intensiivne sotsiaalse kontakt, kuivõrd liikmeid seob mh seadus, sellest tulenevad põhimõtted, õigused ja kohustused ja ühine põhikiri. Põhjendamatult oleks väita, et tegemist on isikute vahelise juhukontaktiga. Seejuures on Margit Vutt kirjutanud, et kuivõrd ühinguõiguslike sidemete abil on loodud eraldi õigussubjekt ja selle raames tegutsevate isikute omavaheliste suhete reguleerimiseks on seaduses ette nähtud teatud õiguskaitsevahendid, tuleks liikmete omavahelistes suhetes pöörduda eelkõige ühinguõiguslike abinõude poole.¹⁶⁹ Kapitaliühingu vähemuse hüvitise nõude puhul on selleks ühinguõiguslikuks abinõuks ÄS §-st 188/ ÄS §-st 289 ja VÕS §-st 115 tulenev kahju hüvitamise nõude. Autor leiab, et kapitaliühingu liikmete omavaheline ühinguõiguslik suhe tähendab, et enamuse poolt sellest suhtest tulenevate kohustuste rikkumisel on vähemusel esmajoones võimalik esitada kahju hüvitamise nõue VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/ÄS § 289 lg 1 alusel.

Kokkuvõttes on rikutud kohustuse eesmärgi teooria peamiseks ülesandeks aga välistada lepingulise ja deliktliku nõude konkurents.¹⁷⁰ Deliktiõiguse kohaldamine võimalik vaid juhul, kui lepinguõiguse kohaldamine on VÕS § 127 lg-st 2 tulenevalt välistatud.¹⁷¹ Ka

¹⁶⁸ Volens, U., lk 24.

¹⁶⁹ Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu. – Juridica 2012/II, lk 90-100

¹⁷⁰ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 661, alaptk 4.6.2.

¹⁷¹ RKTko 3-2-1-188-15, p 11.

õiguskirjanduses on kinnitatud, et VÕS § 1044 lg 2 ja VÕS § 127 lg 2 koosmõjus kohaldamisel ei saa deliktilise ja lepingulise nõude konkurentsi esineda, v.a. VÕS § 1045 lg 3 sätestatud tervisekahju puhul,¹⁷² mida üldjuhul tuleks vähemalt kapitaliühingu liikme kuritarvituste korral eitada. Eelnevast järeldub, et kapitaliühingu vähemusel saab enamuse kuritarvituste korral olla üksnes ja ainult ÄS §-st 188/ ÄS §-st 289 ja VÕS §-st 115 tulenev kahju hüvitamise nõue. Rikutud kohustuse eesmärgi vastutussüsteemide konkurentsi välistav funktsioon tähendab aga ka seda, et ka vastupidises olukorras on vähemusel nõue ainult ühel alusel. Juhul, kui VÕS § 127 lg-st 2 ja VÕS § 1044 lg 2 koosmõjus kohaldamisel selgub, et enamusel lasuva kohustuse eesmärgiks ei olnud tekkinud kahju ärahoidmine ning kohaldamisele peaks kuuluma just deliktiõiguse sätteid, ei ole VÕS § 115 alusel võimalik kahju hüvitamist nõuda ka paralleelselt VÕS § 1043 alusel. Seega tuleb mistahes enamuse kuritarvituse korral eitada lepingulise ja deliktilise kahju hüvitamise nõude aluse samaaegset kohaldatavatust.

Kahju hüvitamise nõuete VÕS § 115 alusel ja VÕS § 1043 ja 1045 lg 1 p 7/p 8 alusel eristamine on oluline, kuivõrd vastutussüsteemide erisused tekitavad praktikas teatud probleeme. Lepingulised ja deliktilise võlasuhted erinevad üksteisest suuresti oma eelduste, toimimismehhanismide ja õiguslike tagajärgede osas.¹⁷³ Üldjuhul seisneb peamine probleem selles, et VÕS §-st 115 tuleneva kohustuse puhul on tegemist garantiivastutusega VÕS § 103 mõistes, mis nagu ülal kirjeldatud tähendab, et vastutusest vabastavaks asjaoluks on üldjuhul ainult vääramatu jõud. VÕS § 1043 alusel vastutusest vabanemiseks, tuleb oma kohustust rikkunud isikul tõendada vaid seda, et ta ei pannud tegu toime süüliselt.¹⁷⁴ Kapitaliühingu vastutuse puhul pole vastutussüsteemide rikkumise vabandatavuse ulatuse probleem asjakohane, kuivõrd ÄS § 188 ja § 289 erinevate sätetavate üldisest garantiivastutusest osaniku ja aktsionäri leebema vastutuse, süüliku vastutuse.

Seejuures võib vastutussüsteemide erinevus süüga seonduvalt tuleneda ka süü mõistest ja sellest tulenevatest süü vormidest, peamiselt hooletusest. Hooletuse hindamisel on aga teatud erisused. Erinevalt VÕS § 115 lg-st 1 tulenevast vastutusest arvestatakse deliktilise vastutuse puhul ka subjektiivsete kriteeriumite ehk isiku süü hindamisel võetaks arvesse isiku olukorda, vanust,

¹⁷² Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 661, alaptk 4.6.3.

¹⁷³ Volens, U. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumise vormid. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk 21.

¹⁷⁴ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III, lk 628, alaptk 3.3.

haridust, teadmisi, võimeid jms. Õiguskirjanduses on probleemseks näiteks toodud arsti vastutuse piiritlemine, mis võib VÕS § 770 lg-st 1 (tervishoiuteenuse osutaja vastutus) ja VÕS § 1044 lg-st 3 tulenevalt olla süüline nii lepingulisel kui ka deliktilisel alusel. Kuigi kahjustatud isikul on lubatud tugineda nii lepingulisele kui ka deliktilisele alusele, võib arsti vastutus olla erinev, kuna süü mõiste vähemalt hooletuse tasandil erineb.¹⁷⁵ Eeltoodu võiks tähendada, et erinevalt vastutusest VÕS § 115 ja ÄS § 188/298 alusel, võiks enamus deliktiõiguse alusel vastutades hooletuse korral vastutusest vabaneda tulenevalt oma vanusest, võimetest ja mistahes muudest isiklikest omadustest. Vastav erisus pole siiski enamuse kuritarvituste korral vähemuse kahju hüvitamise nõude esitamisel asjakohane. Kahju põhjustanud isik ei vabane ka deliktiõiguse alusel vastutusest tahtliku tegevuse korral. Kuivõrd enamuse kuritarvitused kujutavad endast enamuse teatud eesmärgipärast tahtlikku tegevust, tähendab see, et enamusel ei ole ka deliktiõigusel võimalik teatud subjektiivsete asjaolude tõttu vastutusest vabaneda.

Õiguskirjanduses on leitud, et nõuete eristamine on oluline samuti tulenevalt ka sellest, et lepinguõiguslikud ja deliktiõiguslikud kahju hüvitamise nõuded alluvad eri aegumise režiimidele.¹⁷⁶ TsÜS § 150 lg 1 kohaselt aegub kahju õigusvastasest tekitamisest tulenev nõue kolme aasta möödudes alates ajast, mil õigustatud isik kahjust ja kahju hüvitama kohustatud isikust teada sai või pidi teada saama. TsÜS § 146 lg 1 kohaselt on ka tehingust tulenevate nõuete aegumistähtaeg üldjuhul kolm aastat. TsÜS § 146 mõistes peetakse tehingulisteks nõueteks ühtlasi ühinguõiguslikke juriidilise isiku sisesuhtel või põhikirjal põhinevaid nõudeid.¹⁷⁷ Siiski on TsÜS § 146 lg 4 kohaselt tehingust tuleneva nõude aegumistähtaeg kümme aastat, kui kohustatud isik rikkus oma kohustusi tahtlikult. Tahtluse mõistet sisustatakse üldise VÕS § 104 lg 5 definitsiooni alusel.¹⁷⁸ Eeltoodust tulenevalt võiks tekkida olukord, kus vähemuse deliktiõiguslik nõue aeguks seitse aastat varem kui vähemuse lepinguline nõue.

Ka vastav ebakõla on seadusandja poolt lahendatud. TsÜS § 152 lg 1 kohaselt, kui samasisulise nõude võib esitada nii seadusest kui tehingust tuleneval alusel, kohaldatakse nõude aegumisele tehingust tuleneva nõude aegumise sätteid, s.t ka TsÜS § 146 lg 1 ja lg 4. Normi eesmärk ongi nõuete konkurentsi korral, s.t sarnastel asjaoludel tagada nõuete esitamine sama tähtaja

¹⁷⁵Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 495, alaptk 8

¹⁷⁶Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III, lk 638, alaptk 3.2.3.

¹⁷⁷Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 470, alaptk 3.1.

¹⁷⁸Varul, P. jt. Tsiviilõiguse üldosa, lk 333.

jooksul.¹⁷⁹ TsÜS § 152 lg 1 kuulub kohaldamisele, kui nõuded on samasisulised ja suunatud üldiselt samale objektile, nt kahju hüvitamisele. Õiguskirjanduses on leitud, et säte peaks kuuluma harva kohaldamisele, kuivõrd lepinguliste ja deliktiliste nõuete konkurents on oluliselt piiratud.¹⁸⁰ Kapitaliühingu vähemuse kahju hüvitamise nõude puhul tuleb sätet ilmselgelt kohaldada. Seejuures on oluline, et TsÜS § 152 lg 1 ise nõuete konkurentsi ei piira. See tähendab, et kui nõuete paralleelne esitamine pole muude sätete alusel välistatud, võib kahjustatud isik valida, mis alusel ta nõude esitab.¹⁸¹

Üheks oluliseks lepingulise ja deliktilise vastutussüsteemi erisuseks on üldjuhul ka kahju hüvitamise nõude ulatus. Vastavat erisust analüüsib autor töö kolmandas peatükis.

Käsitlemata käesolevas peatükis kahju hüvitamise ulatuse küsimust, puuduvad kokkuvõttes kapitaliühingu liikme vastutuse puhul deliktilise ja lepingulise vastutussüsteemi vahel erinevused, mis võiksid praktikas selgeid probleeme põhjustada. Siiski tuleks autori hinnangul tulenevalt VÕS § 127 lg 2 kohasest rikutud kohustuse kaitse-eesmärgist eitada lepingulise ja deliktilise kahju hüvitamise nõude aluse samaaegset kohaldatavatust. Kapitaliühingu liikmete omavaheline ühinguõiguslik suhe tähendab, et enamuse poolt sellest suhtest tulenevate kohustuste rikkumisel on vähemusel esmajoones võimalik esitada kahju hüvitamise nõue VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/ÄS § 289 lg 1 alusel. Selliste ühinguõiguslike kohustuste eesmärk on nagu esimeses peatükis nähtus ära hoida ühingu aga ka vähemuse huvide kahjustamine enamuse poolt. Kuivõrd rikutud kohustuse kaitse-eesmärgi teooria kohaldamisel kuulub rakendamisele lepinguline vastutussüsteem, ei ole võimalik deliktiõiguse poole pöörduda. Ka juhul, kui vähemuse nõue peaks olema deliktiõiguse alusel võimalik, välistab VÕS § 1044 lg 2 sellisel juhul nõude VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/ÄS § 289 lg 1 alusel ehk mistahes juhul ei ole nõuded võimalikud paralleelselt.

2.2. Kapitaliühingu vähemuse kahju hüvitamise nõude esitamine

Kapitaliühingu vähemuse kahju hüvitamise nõude seisukohalt on ka oluline, kuidas on vähemusel võimalik nõue esitada ja maksma panna. Järgnevalt analüüsitakse, kellele peab

¹⁷⁹Varul, P. jt. Tsiviilõiguse üldosa, lk 340.

¹⁸⁰Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj., lk 489, alaptk 3.3.1.

¹⁸¹Varul, P. jt. Tsiviilõiguse üldosa, lk 340.

vähemus nõude esitama ning milliseid täiendavaid toiminguid peab vähemus nõude esitamiseks tegema?

Vähemusel on võimalik kahju hüvitamise nõue esitada otse enamusele. Nõude maksmata panemiseks tuleb nõue esitada aga ka kohtule. Lähtuvalt privaatautonomia põhimõttest on seejuures õiguskaitsevahendite kohaldamisele iseloomulik, et nende kohaldamise üle otsustab võlausaldaja ning ei kohus ega muud institutsioonid ei saa sekkuda ja kohaldada sellist õiguskaitsevahendit, mille kohaldamist võlausaldaja pole taotlenud või millele ta pole tuginenud.¹⁸² See tähendab eelkõige, et kahju hüvitamise nõude kui sellise esitamine on vähemuse valik. Õigust ja õiget normi kohaldab seejuures aga kohus. Ka lahendis 3-2-17-10 on Riigikohus juhtinud tähelepanu asjaolule, et alama astme kohtud oleks pidanud omaalgatuslikult vähemuse kahju nõude lahendamisel käsitlema ka ÄS § 289 lg 1 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8.¹⁸³ Eelnevast tuleneb eelkõige, et olukorras, kus vähemusele pole selge, kas esitada nõue lepingulisel või deliktilisel alusel, võib ta nõude esitada, kas mõlemal või vaid ühel alusel. Nõude rahuldamiseks õige aluse valik on kohtu ülesanne.

Kohtusse pöördumisel kehtib tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS)¹⁸⁴ § 230, mille kohaselt peab kumbki pool hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti. Töö eelmistest peatükkidest tulenevalt peab vähemus nii lepingulise kui deliktilise kahju hüvitamise nõude puhul vähemalt tõendama, et tekkinud on kahju, enamus on rikkunud teatud tal lasuvat kohustust ning kahju ja enamuse rikkumine on põhjuslikus seoses. Autori hinnangul on sellest tulenevalt ka kahju hüvitamise nõude esitamine vähemuse positsioonist tulenevalt küllaltki piiratud. Õiguskirjanduses on leitud, et näiteks otsuste kehtetuks tunnistamiseks TsÜS § 38 lg 1 teise lause alusel peab hageja õiguskirjanduse kohaselt suutma ära tõendada lubamatute eeliste omandamise teise aktsionäri poolt, seejuures on vähemuse-enamuse vastasseisus üldjuhul hagejaks just vähemus, kellel lasub sellisel juhul tõendamiskoormis. Üldjuhul on ligipääs ühingu juhtimist puudutavatele dokumentidele aga just enamusel, kellel on võimalus vähemust juhtimisest eemal hoida. Seetõttu on M. Moor asunud seisukohale, et vähemusel on TsÜS § 38 lg 1 teises lauses märgitud lubamatute eeliste

¹⁸² Vutt, M. Systematics of Shareholder Remedies – Origins and Developments. – Juridica International 2010/XVII, lk 189.

¹⁸³ RKTko 3-2-1-7-10, p 45.

¹⁸⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 19.03.2019, 23.

omandamist praktikas keeruline, kui mitte võimatu tõendada.¹⁸⁵ Autori hinnangul on vastav seisukoht tõene mitte üksnes otsuste kehtetuks tunnistamise puhul, aga ka käesolevas töös käsitletava kahju hüvitamise nõude puhul. Ka juhul, kui vähemusel võiks enamuse vastu kahju hüvitamise nõue olla, takistab vähemusel lasuv tõendamiskoormis ja vähemuse piiratud ligipääs ühingu juhtimisele nõude esitamist.

Vähemuse nõude esitamisel on ühtlasi on küsimus, kas vähemus peaks esmalt nõudma vähemust kahjustava otsuse kehtetuks tunnistamist. Riigikohus on asjas 3-2-1-45-12 leidnud, et vastava väitmiseks peaks piirang, mille kohaselt saaks aktsionär nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui aktsionär on vaidlustanud aktsionäride üldkoosoleku otsuse, olema selgelt sätestatud seaduses. Sellist piirangut lahendi tegemise ajal ega käesoleva töö koostamise ajal kehtinud seadustest ei tulene. Eeltoodust järeldub, et aktsionäri kahju hüvitamise nõue ei ole välistatud isegi, kui aktsionär ei ole vaidlustanud aktsionäride üldkoosoleku otsust.¹⁸⁶ Eelnevatel põhjendustel tuleb vastavat seisukohta autori hinnangul kohaldada ka vähemosaniku kahju hüvitamise nõude puhul.

VÕS § 115 lg-st 1 tuleneva kahju hüvitamise nõude puhul eristatakse ka nn väikest ja suurtkahju hüvitamise nõuet. Väike kahju hüvitamise nõue on nõue koos täitmise nõudega. Suur kahju hüvitamise nõue on nõue täitmise asemel. Väikese kahju hüvitamise nõude saab esitada sisuliselt mistahes kohustuse rikkumise korral. Suure kahju hüvitamise nõude ehk kahju hüvitamise nõude täitmise asemel esitamisel on võlausaldaja kaotanud huvi kohustuse täitmise vastu.¹⁸⁷ Vähemus võiks iseenesest hääletamiskohustuse kui enamuse kuritarvituse korral esitada täitmisenõudena tahteavalduse andmiseks kohustamise nõude¹⁸⁸ ja selle kõrval nõuda kahju hüvitamist ehk esitada väikse kahju hüvitamise nõude. Kuivõrd tahteavalduse asendamise korral võetakse vähemuse soovitatav otsus vastu ja saavutatakse nõutav tulemus, on küsitav, kas vähemusele on üldse mingitki kahju tekkinud. Üldjuhul tuleks väita, et tekkinu kahju on sellises olukorras, mistõttu pole võimalik ka kahju hüvitamise nõue. Väikese kahju hüvitamise nõude võimalikkust tuleks seejuures eitada ka olukorras, kus enamuse kuritarvitus seisneb

¹⁸⁵ Moor, M. Äriühingu liikme õigus nõuda dividendide jaotamist. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus asjas 3-2-1-89-14. – Juridica 2015/I, lk 16-15.

¹⁸⁶ RKTko 3-2-1-45-12, p 12.

¹⁸⁷ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 591, alaptk 4.

¹⁸⁸ *Ibidem*, lk 515, alaptk 8.1.2.a; Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga, lk 38.

hääletamises olukorras, kus see on hea usu põhimõtte või sellest tulenevatest konkreetsetest piirangute kohaselt lubamatu. Viidatud olukorras ei ole täitmine kui selline enam võimalik.

Autor leiab, et vähemuse kahju hüvitamise nõude puhul on eelkõige tegemist suure kahju hüvitamise nõudega. Suure kahju hüvitamise nõude ehk täitmise asemel kahju hüvitamise nõude esitamise eelduseks on üldjuhul kohustatud isikule täitmiseks täiendava mõistliku tähtaja andmine kooskõlas VÕS § 114 lg-ga 1. Juhul kui kohustatud isiku antud täiendava tähtaja jooksul oma kohustused täidab ei ole kahjustatud isikul õigust suurt kahju hüvitamise nõuet esitada.¹⁸⁹ VÕS § 115 lg 3 sätestab seejuures alused, millal isikul on õigus esitada suur kahju hüvitamise nõue ka täiendavat tähtaega määramata, kui on ilmne, et täiendava tähtaja määramisel ei oleks tulemust või kui (i) kahjustatud isik jääks olulisel määral ilma sellest, mida ta kohustuse täitmisest õigustatult lootis; (ii) rikuti kohustust, mille täpne järgimine oli võlasuhtest tulenevalt võlausaldaja huvi püsimise eelduseks kohustuse täitmise vastu; (iii) kohustust rikuti tahtlikult või raske hooletuse tõttu; (iv) kohustuse rikkumine annab võlausaldajale mõistliku põhjuse eeldada, et võlgniks ei täida kohustusi ka edaspidi; või kahju hüvitamine täiendavat tähtaega määramata on mõistlik muul põhjusel. Iseenesest võiks näiteks hääleõiguse kuritarvitamisel enamusele antav täiendav tähtaeg teoorias teatud juhtudel tulemuslik olla. Kui vähemusele kahjulik otsus ei loo ühingu teatud siduvaid kohustusi, nt kohustus maksta dividende, on enamusel võimalik vastu võtta ka uus otsus, mis on vähemust kahjustava otsusega vastupidise sisuga. Autori hinnangul ei pea kapitaliühingu vähemus siiski kahju hüvitamise nõuet esitades enamusele täiendavat tähtaega andma, kuivõrd enamuse kuritarvitusi tuleb pidada enamuse kohustuste tahtlikuks rikkumiseks.

Vähemusel on õigus esitada nõue kõigi oma kohustusi rikkunud ühingu liikmete vastu. VÕS § 137 lg 1 kohaselt, kui mitu isikut vastutavad samal või erinevatel alustel kolmanda isiku suhtes viimasele tekitatud sama kahju eest, vastutavad nad hüvitise maksmise eest solidaarselt. Riigikohus on solidaarse vastutuse kohaldamist kinnitanud ka olukorras, kus aktsiaselts on vastutanud vähemuse ees deliktiõiguslikul alusel ja aktsionär lepingulisel alusel.¹⁹⁰ Ühtlasi on

¹⁸⁹ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 595, alaptk 6.1.

¹⁹⁰ RKTko 3-2-1-45-12, p 16.

Riigikohus kinnitanud, et kahju hüvitamise nõue on võimalik esitada ka endiste osanike vastu, kui nad olid ühingu osanikud vähemalt kahju tekitamise ajal.¹⁹¹

Eelnevast järeldades on vähemusel võimalik esitada enamusele nõue nii otse, kui ka kohtu kaudu. Seejuures ei pea vähemus tegema vähemus kahjulikku otsust eelnevalt vaidlustama ega ka enamusele täitmiseks täiendavat tähtaega andma. Nõude esitamisel võib vähemus ise valida, millisel alusel nõue esitada, mis leevendab Riigikohtu lahenditest tulenevat ebaselgust vähemuse nõude aluste osas. Õige nõude aluse valik on seejuures kohtu ülesanne. Mis aga suuresti siiski takistab vähemusel nõude esitamist, on vähemusel lasuv tõendamiskoormis. Kuivõrd vähemusel kontroll ühingu tegevuse ja juhtimise üle, puudub vähemusel ka ligipääs ühinguga seotud teabele, mis võib olla vajalik kahju tekkimise, enamuse rikkumise ning rikkumise ja tekkinud kahju vahel põhjusliku seose olemasolu tõendamiseks.

¹⁹¹ RKTkm 2-16-18531, p 12.1.

3. Kapitaliühingu vähemusele enamuse kuritarvitustest tekkinud kahju olemus

3.1. Vähemusele tekkinud kahju ja selle hüvitamise ulatus

Vähemuse kahju hüvitamise nõude puhul on oluline küsimus, milline on vähemuse kahju hüvitamise nõude esemeks olev vähemusele võimalik enamuse poolt tekitatud kahju ja kuidas sellist kahju määratleda ning mis ulatuses kuulub vastav kahju enamuse poolt hüvitamisele. Kuigi autori hinnangul ei ole vähemusel võimalik deliktiõiguse alusel enamuse vastu kahju hüvitamise nõuet esitada, on käesoleva töö eesmärkidest tulenevalt oluline eeltoodud küsimustele vastates ka analüüsida, mis erisused kaasnevad vähemuse võimalike kahju hüvitamise nõude aluste kohaldamisel.

Kahju hüvitamise peamine eesmärk on kannatanud isikule tema kahju korvamine. VÕS § 127 lg 1 sätestab, et kahju hüvitamise eesmärk on kahjustatud isiku asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevat asjaolu ei oleks esinenud.¹⁹² Hüvitamisele kuuluv kahju võib VÕS § 128 lg 1 kohaselt olla varaline või mittevaraline. Üldjuhul tsiviilõiguses mittevaraline kahju siiski hüvitamisele ei kuulu. VÕS § 134 lg-st 1 tulenevalt võib lepingulise vastutuse puhul mittevaralise kahju hüvitamist nõuda üksnes juhul, kui kohustus oli suunatud mittevaralise huvi järgimisele ning sõltuvalt lepingu sõlmimise või kohustuse rikkumise asjaoludest sai võlgnik aru või pidi aru saama, et kohustuse rikkumine võib põhjustada mittevaralise kahju. Mittevaraline kahju hõlmab VÕS § 128 lg 5 kohaselt eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi. On küsitav, kas kapitaliühingu vähemus võiks enamuse kuritarvituste korral nõuda ka mittevaralise kahju hüvitamist. Seda mitte ainult lepingulise, aga ka deliktilise kahju hüvitamise nõude puhul. ÄS § 148 lõikest 5 ja ÄS § 226 järeldeb autori hinnangul, et kapitaliühingu liikme peamine huvi kapitaliühingus on eelkõige varaline. Mittevaraliste huvide kaitsmist ja mittevaralise kahju hüvitamist tuleks ühinguõiguses pigem eitada. Seejuures saab mittevaralise kahju hüvitamist nõuda ka ainult füüsiline isik. Riigikohus on leidnud, et kuna juriidilisele isikule ei ole omane moraal, seega ei saa ta ka nõuda mittevaralise kahju

¹⁹² RKTko 3-2-1-137-05, p 11.

hüvitamist.¹⁹³ Seetõttu ei oleks mittevaralist kahju mistahes juhul võimalik nõuda kapitaliühingu juriidilisest isikust liikmetel.

Vähemusele tekib eelkõige siiski varaline kahju. Varaline kahju on VÕS § 128 lg 2 kohaselt eelkõige otsene varaline kahju ja saamata jäänud tulu. Varalise kahju suuruse arvutamisel lähtutakse diferentsihüpoteesist, mis seisneb kahju põhjustanud rikkumisele eelneva ja sellele järgneva varalise olukorra võrdlemises. Juhatuse liikme põhjustatud kahju puhul on Riigikohus leidnud, et varaline diferents eeldab varalise olukorra võrreldavat halvenemist – äriühing peab olema sattunud juhatuse liikme kohustuse rikkumise tulemusena halvemasse olukorda võrreldes olukorraga, milles ta oleks olnud, kui rikkumist ei oleks toimunud.¹⁹⁴ Kahju suurus on nimetatud kahe varalise olukorra vahe. Autori arvates kuulub sama põhimõtte kohaldamisele ka enamuse rikkumise puhul

Kohtupraktikas on üheks käsitlemist leidnud vähemuse nõutavaks varaliseks kahjuks enamuse otsusest tulenevalt saamata jäänud dividendid. Riigikohus on leidnud, et sellise kahju nõude olemasoluks, peab olema selgelt tuvastatud eesmärk suunata kasum muul viisil otse enamusaktsionäri käsutusse. Kasumi jäämine aktsiaseltsi käsutusse kas investeerimisvajadusteks või reservina ei anna vähemusele alust kahju hüvitamise nõude esitamiseks.¹⁹⁵ Autor on samuti seisukohal, et saamata jäänud dividendid ei kujuta endast üldjuhul kahju. Juhul, kui ühingu kasum jääb ühingu liikmetele jaotamata, ei muutu liikmete varaline seis, kuivõrd mistahes jaotamata kasum jääb ühingusse, milles vähemus osalust omab. Sisuliselt ei kasva vähemusele kuuluva vara väärtus küll dividendi arvelt vaid ühingus oleva jaotamata kasumi tõttu osaluse väärtuse kasvu arvelt. Sellisel juhul vastab vähemuse varaline seis üldjuhul sellele, mis see oleks olnud, kui enamus oleks dividendi jaotamise poolt hääletanud. Olukorras, kus kasumit pahatahtlikult mujale ei suunata, võiks vähemuse nõude rahuldamine viia olukorrani, kus vähemus saab dividende mitmekordselt – esmalt kahjuhüvitisena enamuselt ning hiljem ühingust dividendide väljamaksmisel.

Autori hinnangul võiks olla võimalik, et kasumi jaotamata jätmine põhjustab vähemuse osa väärtuse vähenemise olukorras, kus võimalikele investoritele on teada, et vastava osaluse puhul

¹⁹³ RKTko 3-2-1-35-97.

¹⁹⁴ RKTko 3-2-1-197-13, p 22.

¹⁹⁵ RKTko 3-2-1-89-14; RKTkm 2-16-18531;

ühingus dividende ei maksta. A. Vutt on õiguskirjanduses leidnud, et juhul, kui aktsiaseltsi aktsiad on väärtpaberi turul vabalt kaubeldavad, peaks olukorras, kus selts teenib kasumit ja jätab selle jaotamata, aktsiate väärtus kasvama, mis annab aktsionäril võimaluse oma aktsiate müügi kaudu kasumit teenida. Vastupidine on aga olukord mittevabalt kaubeldava osaluse puhul. Sellisel juhul ei oma osalus tegelikku turuhinda ning osaluse ainukeseks potentsiaalseks ostjaks võiks olla enamus ehk kokkuvõttes pole vähemusel võimalust kasu saada, mistõttu ei saa seetõttu ka väita, et dividendide mittemaksmise otsus võiks osaluse väärtust tõsta.¹⁹⁶ Sellisel juhul peaks vähemus aga autori hinnangul tõendama, et investorile on teada, et osaluse puhul ei maksta teatud kindlusega ka tulevikus dividende. Vastava asjaolu tõendamist tuleb üldjuhul pidada aga ääretult keeruliseks kui mitte võimatuks. Asjaolu, et varasemalt pole dividende makstud, ei välista ilmtingimata, et ka tulevikus dividende ei maksta.

Teiseks kohtupraktikas käsitlemist leidnud võimalikuks vähemusele tekkinud kahjuks on kapitaliühingu liikme osa või aktsia väärtuse vähenemine. Vastava kahju hüvitamise võimalikkust on Riigikohus jaatanud lahendis 3-2-1-7-10. Riigikohtu kolleegium on viidatud asjas aktsiaseltsi ühinemisega tekitatud kahju puhul sedastanud, et kahju hindamiseks tuleb VÕS § 127 lg 1 järgi kindlaks teha kapitaliühingu liikme aktsiate väärtus enne väidetavat kahju tekitamist (aktsiaseltside ühinemise jõustumist registrisse kandmisest) ja võrrelda seda nõude aegse väärtusega. Lähtuda tuleb TsÜS §-st 65, mille kohaselt peab kahju suuruse määramiseks tegema kindlaks aktsiate hariliku väärtuse, s.t turuhinna. Väärtpaberiturul vabalt mittekaubeldavate aktsiate turuhind sõltub seejuures aktsiaseltsi üldisest majanduslikust seisust ja sellest, milliseid õigusi annavad aktsiad aktsiaseltsi juhtimisel ja kasumi jaotamisel. Arvestada tuleb ka sellega, et aktsiast tulenevad õigused sõltuvad omakorda aktsionäri osaluse suurusest, aktsiaseltsi põhikirjast, aktsiate liigist tulenevatest võimalikest eriõigustest, vähemosaluse puhul aga ka võimalikust õiguslikust seotusest (kokkuleppest) suuraktsionäri aktsiaseltsi juhtimiseks.¹⁹⁷

Osalusest tuleneva osalemis- ja hääleõiguse kaudu saab aktsionär mõjutada aktsiakapitali nõukogu liikmete valimise ja tagasikutsumise otsuseid, majandusaasta aruande kinnitamist ja kasumi jaotamise otsuseid, aktsiaseltsi lõpetamise, ühinemise, jagunemise ja

¹⁹⁶ Vutt, A. Dividend Payments and Protection of Minority Shareholders. – *Juridica International* 2009/XVI, lk 135-140.

¹⁹⁷ RKTko 3-2-1-7-10, p 39-41.

ümberkujundamise otsuseid. See-eest mõjutab aktsiate väärtust ja neist tulenevaid õigusi otseselt aga ka aktsiate osalusprotsent, st võimalus otsustada olulisi küsimusi või nende otsustamist blokeerida.¹⁹⁸ Nagu käesolevas töös käsitletud, tulenevalt kohalduvast häälteenamuse põhimõttest sõltub aktsionäri aga ka osaniku osaluse suurusest suuresti see, kellel on kontroll ühingu tegevuse ja juhtimise üle. See tähendab, et mida suurem on aktsionäri osalus ja võime mõjutada kõiki ülal viidatud üldkoosoleku otsuseid, seda suurem on üldjuhul ka aktsionäri aktsia väärtus ja turuhind. Tsiviilasjas 3-2-1-7-10 oli hageja seisukohal, et ühinemise tulemusena vähenes ta varasem 50% osalus aktsiaseltsis, mistõttu ta kaotas aktsionäride otsuste blokeerimisõiguse, mis andis talle enne ühinemist võimaluse osaleda aktsiaseltsi juhtimisel võrdväärselt kostjaga. Kolleegium leidis, et põhimõtteliselt saab sellist blokeerimisõiguse kaotamist aktsiate väärtuse vähenemisel ja seeläbi ka tekkinud kahju suuruse määratlemisel arvestada.¹⁹⁹ Autor on seisukohal, et ülaltoodud tegureid tuleb arvestada ka mistahes muu rikkumise, tegevuse või tegevusetusega põhjustatud aktsionäri ja ka osaniku osaluse väärtuse vähenemise ja seeläbi tekkinud kahju suuruse hindamisel.

Nii osaluse vähenemise kui dividendide nõude puhul on seejuures tegemist puhtamajandusliku kahjuga, mille hüvitamine sõltub üldjuhul suuresti sellest, kas tegemist on lepingulise või deliktilise kahju hüvitamise nõudega. Kahju hüvitamise ulatus on üldjuhul üheks olemuslikuks erinevuseks vastavate vastutussüsteemide vahel.²⁰⁰ Vastutussüsteemid erinevad kaitstavate õigushüvede poolest – deliktiõigus kaitseb juba olemasolevaid õigushüvesid, lepinguõigus on seejuures suunatud teatud tulevikus saavutatavatele eesmärkidele, mistõttu lepingulise kahju hüvitamisel on oluline ühtlasi välja selgitada, milliseid huve leping pidi kaitsma.²⁰¹ Lepingualusel kahju hüvitamise nõude esitamise on kahjustatud isiku õigused üldjuhul suuremas ulatuses kaitstud, muu hulgas hüvitatakse reeglina ka puhtmajanduslik kahju, esmajoonel saamata jäänud tulu näol.²⁰² Riigikohus on näiteks leidnud, et puhtmajandusliku kahju

¹⁹⁸ RKTko 3-2-1-7-10, p 39-41.

¹⁹⁹ RKTko 3-2-1-7-10, p 42.

²⁰⁰ Volens, U., lk 32.

²⁰¹ Sein, K. Ettenähtavus ja rikutud kohustuse eesmärk kui lepingulise kahjuhüvitise piiramise alused. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2007, lk 29–30.

²⁰² RKTko 3-2-1-123-05, p 24.

hüvitamise nõue on kahtluseta olemas VÕS § 115 lg 1 (ja ÄS § 289 lg 1) alusel kohustuse rikkumisele tuginedes.²⁰³

Deliktiõiguses üldjuhul vara kui selline kaitstud ei ole. Kahju tekitaja vastutab vaid konkreetsete õigushüvede kahjustamise eest, mitte nn puhtmajandusliku kahju eest.²⁰⁴ Riigikohus on leidnud, et ka see põhimõte ei ole siiski absoluutne. Ühe erandina võib kahju põhjustaja deliktiõiguses vastutada puhtmajandusliku kahju eest, kui kahju on tekitatud teoga, mis rikub seadusest tulenevat kohustus, mille eesmärk ongi kaitsta kannatanut puhtmajandusliku kahju tekitamise eest kooskõlas VÕS § 127 lg-ga 2.²⁰⁵ Lisaks juba käsitletud lepingulise ja deliktilise nõuete konkurentsi välistamisele kooskõlas VÕS § 1044 lõikega 2 ning seadusest tuleneva kohustuse rikkumise õigusvastasuse määramisele kooskõlas VÕS § 1045 lg-ga 3, kuulub seega VÕS § 127 lg-st 2 tulenev rikutud kohustuse eesmärgi teooria kohaldamisele ka kahju hüvitamise nõude ulatus määramisel.²⁰⁶ Kahju hüvitamise nõude aluseks olev norm ei ole mõeldud mistahes tagajärgede, vaid ainult teatud kahjude ära hoidmiseks. Hüvitise suuruse määramisel lähtutakse sellest normist, sellest tulenevatest kahju tekitajal lasuvatest kohustustest ja kahjustatud isiku kaitsmisele kuuluvatest huvidest.²⁰⁷

Riigikohtu tsiviilkolleegium on lahendites 3-2-1-53-06 ja 3-2-1-84-14 selgitanud, et kuigi ühe isiku tegu võib olla teise isiku kahju põhjuseks, ei tähenda see seadusest tulenevalt alati seda, et põhjusliku seose olemasolul tuleks hüvitisnõue rahuldada. VÕS § 127 lg 2 alusel piiratakse lepingut rikkunud isiku vastutust seeläbi, et hüvitamata jäetakse kahju ulatuses, milles kahju ärahoidmine ei olnud rikutud kohustuse eesmärgiks. Lepingut rikkunud isikut ei loeta vastutavaks sellist liiki kahju põhjustamise eest, mille tekkimist lepingu täitmine ei pidanud ära hoidma. Seejuures tuleb VÕS § 127 lg-t 2 ühtlasi kohaldada ka lepinguväliselt tekitatud kahju hüvitamise juhtudel. Vaatamata põhjusliku seose olemasolule kahju põhjustaja teo ja kahjustatud isiku kahju vahel, ei pruugi kahju põhjustaja kahju tekitamise eest lõppkokkuvõttes

²⁰³ RKTko 3-2-1-7-10, p 39.

²⁰⁴ RKTko 3-2-1-64-05, p 20.

²⁰⁵ RKTko 3-2-1-7-10, p 39.

²⁰⁶ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 661, alaptk 4.6.3.

²⁰⁷ *Ibidem*, lk 659-660, alaptk 4.6.1.

ka deliktiõiguslikult vastutada juhul, kui õigusvastase teo tegemise keelu eesmärgiks ei olnud esinenud kahjuliku tagajärje ärahoidmine.²⁰⁸

M. Vutt on kirjutanud, et üldistavaid näiteid puhtmajandusliku kahju hüvitamise kohta deliktiõiguses ei saa üldjuhul tuua, kuivõrd sellised olukorrad on suuresti kohtupraktika sisustada ega anna ka täit selgust, milliste eluliste asjaolude korral võiks samasugune lahendus veel kõne alla tulla.²⁰⁹ Nagu ülaltoodud on Eesti kohtupraktikas jaatud puhtmajandusliku kahju hüvitamise võimalikkust deliktilise vastutuse puhul näiteks ühinemisega põhjustatud osaluste väärtuse vähenemisel, aga ka näiteks kasumi pahatahtliku ärajuhtimise korral saamata jäänud dividendide nõude puhul. Siiski puudub laiem kohtupraktika ja selgus, millistel juhtudel võiks puhtmajanduslik kahju, sh just enamuse kuritarvituste korral hüvitamisele kuuluda. Eeltooduga kaasneb teatud ebakindlus deliktiõiguse alusel vähemuse kahju hüvitamise nõude esitamisel. Kohtupraktika vähesust tulenevalt ei ole välistatud, et tulevikus jääb vähemuse deliktiõiguse alusel esitatud kahju hüvitamise nõude puhul vähemusele tekkinud puhtmajanduslik kahju hüvitamata.

BGB § 823 alusel ei kuulu samuti üldjuhul puhtmajanduslik kahju hüvitamisele. Ning sarnaselt on ka sellest üldisest põhimõttest erandeid. BGB § 823 lg 2 alusel võib analoogselt Eesti õigusega kuuluda ka puhtmajanduslik kahju hüvitamisele, kui näiteks rikutud seadusenormi eesmärk oli isikut sellise kahju eest kaitsta.²¹⁰ Õiguskirjanduse kohaselt võib seadustest leida teatud hulga kaitsenorme, mille eesmärgiks ongi puhtmajandusliku kahju hüvitamine.²¹¹ Seejuures on sätte kaitse ulatuse väljaselgitamine samuti konkreetse sätte tõlgendamise küsimus, mida mh mõjutab ka kohtupraktika.²¹² Näiteks aktsiaseltsi vastu esitatava nõude puhul on Margit Vutt välja toonud, et Saksa õiguskirjanduses kohaselt ei peeta aktsiaseltsi poolt aktsionäri osaluse väärtuse vähenemist deliktiõiguslikult hüvitatavaks kahjuks, kuivõrd see on oma olemuselt puhtmajanduslik.²¹³

²⁰⁸ RKTko 3-2-1-53-06, p 13; RKTko 3-2-1-84-14, p 16.

²⁰⁹ Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu, lk 90-100.

²¹⁰ van Boom, W.H., lk 7

²¹¹ van Dunne, J. M. Liability for pure economic loss: Rule or exception a comparatist's view of the civil law common law split on compensation of non-physical damage in tort law. – European Review of Private Law, 199/7(4), lk 407.

²¹² van Boom, W. H., lk 7

²¹³ Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu, lk 90-100.

VÕS § 127 lg 2 kohaldamisel on oluline, et rikutavate kohustuste eesmärk on kaitsta ka vähemust. Töö esimeses peatükis nähtus, et üldjuhul on enamuse poolt oma õiguste kuritarvitamisel rikutavate kohustuste eesmärk eelkõige ühingu huvide tagamine, mis tähendab, et eelkõige kaitsevad normid võimaliku kahju eest just ühingut. Siiski võivad normid kaitsta ka vähemuse huve. Oluline on siinkohal asjaolu, et kuritarvituseks kvalifitseeruvad enamuse teod aga eelkõige just juhul, kui rikutakse ka ühingu huve, näiteks kasumi jaotamisest hoidumise lugemiseks kuritarvituseks peab olema enamuse tegu pahatahtlik ning eesmärgiga suunata kasum muul viisil, ka ühingu kasutusest kõrvale²¹⁴. Vähemuse kahju hüvitamise nõuete puhul mistahes kuritarvituste korral tuleb alati liikmete huvide kõrval pidada silmas ühingu kui terviku ja selle teiste huvigruppide huve, sh tagada turvaline investeerimiskeskkond ja ühingu normaalne toimimine.²¹⁵

Lisaks rikutud kohustuse eesmärgi teooriale, kuulub lepingulise nõude puhul kahju hüvitamise ulatuse määratlemisel kohaldamisele ka VÕS § 127 lg-st 3 tulenev kahju ettenähtavuse reegel. VÕS § 127 lg 3 alusel piiratakse hüvitamisele kuuluv kahju kahjutekitaja poolt võlasuhtesse asumisel ettenähtava ning seeläbi võetud ja arvestatud vastutusriskiga. Kahju ettenähtavuse reegli kohaldamisel lähtutakse sellest, mida mõistlik isik faktiliselt ette nägi või ette näha võis, lähtutakse objektiivsest standardist. Seejuures peab kahju tekitaja ette nägema, mis liiki kahju ja mis asjaoludel võib tekkida lepingu rikkumise tagajärjel. Kahju tekitaja vastutab ühtlasi kahju ettenähtavuse korral kogu kahju eest, ehkki ta ei pidanud ette nägema, kui suur kahju võis tekkida.²¹⁶ K. Sein on kirjutanud, et kahju tekkimine peab olema ettenähtav lepingu sõlmimise hetkel.²¹⁷ Kuivõrd õiguskirjanduses ja kohtupraktikas puudub seisukoht, et kahju ettenähtavuse põhimõtte ei kohaldu seaduse alusel tekkinud võlasuhetele, tuleb autori hinnangul tuleb analoogia korras väita, et seaduse alusel tekkinud lepingulise kahju hüvitamise nõude puhul peab ettenähtavuse reegli kohaldamisel hindama, kas kahju oli ettenähtav seaduse alusel võlasuhte astumisel ehk võlasuhte tekkimisel. Kahju ettenähtavuse reegel ei kuulu siiski VÕS § 127 lg 3 kohaselt kohaldamisele, kui kahju tekitati tahtlikult või raske hooletuse tõttu. Kuivõrd töö autor on seisukohal, et enamuse kuritarvituste puhul tuleks alati eeldada, et tegemist on

²¹⁴ RKTko 3-2-1-89-14

²¹⁵ Vutt, M. Systematics of Shareholders Remedies– Origins and Developments, lk 192.

²¹⁶ RKTko 3-2-1-124-11, p 16.

²¹⁷ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 662, alaptk 4.7.

tahtliku tegevusega, ei tohiks ettenähtavuse reegel mistahes vähemuse kahju hüvitamise nõuete puhul kahju ulatuse määramisel kohaldamisele kuuluda.

Kokkuvõttes kuulub vähemuse kahju hüvitamise nõude puhul hüvitamisele üldjuhul varaline kahju, eelkõige näiteks vähemuse osaluse väärtuse vähenemine kui puhtmajanduslik kahju. Seejuures võib puhtmajanduslik kahju kuuluda hüvitamisele nii lepingulisel kui ka deliktilisel alusel kahju hüvitamise nõude esitamisel. Siiski tekitab teatud ebakindlust asjaolu et kui lepingulise alusel nõude esitamisel hüvitatakse puhtmajanduslik kahju nõude rahuldamise korral igal juhul, on kohtupraktika vähesuse tõttu deliktiõiguses puhtmajandusliku kahju igakordne hüvitamine küsitavam. Puudub laiem kohtupraktika ja selgus, millistel juhtudel võiks puhtmajanduslik kahju, sh just enamuse kuritarvituste korral hüvitamisele kuuluda. Kohtupraktika vähesus võib tuua kaasa olukorra, kus tulevikus jääb vähemuse deliktiõiguse alusel esitatud kahju hüvitamise nõude puhul vähemusele tekkinud puhtmajanduslik kahju hüvitamata. Eeltoodu kinnitab autori hinnangul veel enam, et vähemuse kahju nõuet deliktiõiguse alusel tuleks üldjuhul eitada. Vähemuse kahju nõue lepingulisel alusel on selgem ja tulemuslikum.

3.2. Enamuse poolt hüvitamisele kuuluva kahju vähendamine

Mistahes kahju hüvitamise nõude puhul ei pruugi kahju tekitajalt hüvitamisele kuuluva kahju täies ulatuses väljamõistmine olla alati õiglane. Ebaõiglus võib tuleneda mh asjaolust, et kahju tekkimise või suurenemise on teatud määral põhjustanud kahjustatud isikust endast tulenevad asjaolud või esinevad üldiselt asjaolud, mille tõttu oleks kogu hüvitise väljamõistmine mõistlikult vastuvõetmatu. Sellistel juhtudel võivad kuuluda kohaldamisele VÕS § 139 ja VÕS § 140 tulenevad kahju vähendamise alused. Järgnevalt analüüsitakse, kas vähemuse kahju hüvitamise nõude puhul enamuse vastu võiksid kuuluda kohaldamisele kahju vähendamise võimalikud alused VÕS § 139 ja VÕS § 140 ning millistel juhtudel.

VÕS § 139 lg 1 kohaselt vähendatakse kahjuhüvitist juhul, kui kahju tekkis osaliselt kahjustatud isikust tulenevatel asjaoludel või ohu tagajärjel, mille eest ta vastutab, ulatuses, milles need asjaolud või oht soodustasid kahju tekkimist. VÕS § 139 lg 1 kohaldatakse eeldusel, et kahju on osaliselt põhjuslikus seoses kahjustatud isikust tulenevate asjaoludega.²¹⁸ Kahjuhüvitist

²¹⁸ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 730, alaptk 4.1.

vähendatakse VÕS § 139 lg 2 kohaselt ka juhul, kui kahjustatud isik jättis kahju tekitaja tähelepanu juhtimata ebatavaliselt suurele kahju tekkimise ohule või jättis kahju tekkimise ohu tõrjumata või tegemata toimingu, mis oleks kahju vähendanud, kui temalt võis seda mõistlikult oodata. VÕS § 139 lg 2 sätestab sisuliselt kahjustatud isikul lasuva kahju vältimise ja vähendamise kohustuse. VÕS § 139 lg 2 sisaldab seejuures kahte alternatiivi. Esimene on sisuliselt ettenähtavuse reegli konkretiseering – kahjustatud isik peab kahju ohule tähelepanu juhtima, et see oleks kahju tekitajale ettenähtav. Seejuures kuulub säte kohaldamisele vaid juhul, kui kahju tekitajal ei olnud kahjustatud isiku samas ulatuses võimalik vastavat teavet saada või kui kahju tekitaja ohtu ise ära tunda ei saanud.²¹⁹ Teine sättest tulenev alternatiiv sätestab kahju hüvitise vähendamise kahel juhul: (i) kui kahjustatud isik ei võtnud kasutusele kahju tekkimise vältimiseks võimalikke preventiivseid abinõusid; ning (ii) kui kahjustatud isik on kahju tekkimisel jätnud tegemata kahju tekkimist vähendavad toimingud. K. Sein on kirjutanud, et siinkohal on rõhk majanduslikus aspektil – ebamõistlik oleks hüvitada kahjustatud isikule kahju, mida ta oleks ise mõistlikke abivahenditega saanud ära hoida. Ka juba tekkinud kahju vähendavateks toiminguteks tuleb pidada selliseid toiminguid, mida samas olukorras teeks mõistlik isik.²²⁰ Kahjustatud isiku omaosalus kahju tekkimisel või kahju vältimise või vähendamise kohustuse rikkumine toob kaasa kahjustatud isikule mõistetava hüvitise vähendamise. Seega tekkinud kahju jääb osaliselt kahju tekitaja ehk enamuse kanda ja osaliselt kahjustatud isiku kanda ehk vähemuse. Kahjuhüvitise vähendamisel hindab kohus tõenäosust, mis ulatuses kahjustatud isiku tegevus või tegevusetus kahju tekkimist soodustas ehk oluline on põhjuslik seos kahjustatud isiku tegevuse või tegevusetuse ja kahju tekkimise vahel. See tähendab ühtlasi, et teatud olukordades võib kahjuhüvitis tulenevalt kahjustatud isiku osalusest kahjuhüvitis väheneda ka nullini või jääda täies ulatuses muutumatuks.²²¹

Eeltoodust tulenevalt võib küsida, kas vähemus peaks näiteks kahju vähendamiseks esmalt üldkoosoleku otsust vaidlustama ning kui vähemus ei ole seda teinud, võiks tegemist olla hüvitise vähendamise alusega VÕS § 139 mõistes. Riigikohus on lahendis 3-2-1-45-12 leidnud, et pelgalt otsuse vaidlustamata jätmine ei anna alust hüvitise vähendamiseks VÕS § 139 lg 1 alusel. Riigikohtu seisukoha kohaselt puuduvad sellises olukorras asjaolud, millest võiks

²¹⁹ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 732, alaptk 4.3.

²²⁰ *Ibidem*, lk 733-734, alaptk 4.4

²²¹ *Ibidem*, lk 737, alaptk 4.6.

järeldada, et kahju tekkis osaliselt kahjustatud isikust tulenevatel asjaoludel või ohu tagajärjel, mille eest kahjustatud isik vastutab.²²² Otsuse vaidlustamata jätmine võiks samas olla toiming, millega kahjustatud isikul on võimalik kahju vähendada VÕS § 139 lg 2 mõistes. Riigikohus leidis aga, et olukorras, kus kahjustatud isik on seejuures juhtinud tähelepanu asjaolule, et otsus võib tekitada talle kahju ning seejuures hääletanud otsuse vastu, ei saa väita, et täidetud oleks ka VÕS § 139 lg 2 eeldused.²²³ Riigikohtu seisukohast lähtudes on võib seega olla küsimus, kas vähemusele hüvitatavat kahju tuleks VÕS § 139 lg 2 alusel vähendada sõltuvalt sellest, kuidas vähemus ise kahjustava otsuse suhtes hääletas. Töö autor leiab olukorras, kus vähemus hääletas enamusega samamoodi, ei kuulu kahju nii ÄS § 188/ÄS § 289 ja VÕS § 115 kui ka VÕS § 1043 alusel nagunii hüvitamisele, kuivõrd puudub põhjuslik seos enamuse tegevuse ja tekkinud kahju vahel. Rakendades elimineerimismeetodit ja jättes enamuse tegevuse kõrvale, ei arvestata hääletamise piirangust tulenevalt enamuse häält ka esindatuse määramisel, mis tähendab, et koosoleku kvoorum on ilma enamuseta koos ja vaid vähemuse häälega on võimalik otsus vastu võtta. Kahju tekib ka ainuüksi vähemuse tegevuse tulemusena. Seega kui vähemus on hääletanud enamusega samamoodi puudub autori arvates üldjuhul enamuse poolt hüvitamisele kuuluv kahju, mida vähendada. Riigikohtu lahendist tulenevalt on aga oluline arvesse võtta, et vähemuse rolli kahju tekkimises tuleb hinnata vastavalt asjaoludele igal konkreetsel juhul eraldi.

Kohtutel on VÕS § 140 lg 1 esimesest lausest tulenevalt võimalik kahjuhüvitist vähendada ka, kui kahju hüvitamine täies ulatuses oleks kohustatud isiku suhtes äärmiselt ebaõiglane või muudel põhjustel mõistlikult vastuvõtmatu.²²⁴ VÕS § 140 on võimalik kohaldada samaaegselt VÕS §-ga 139. Kui VÕS § 139 kohaldamisel arvestatakse kahjuhüvitise vähendamisel kahjustatud isiku osa, võidakse VÕS § 140 korral arvestada ka asjaoludega, mis ei ole seotud pooltevahelise õigussuhtega, näiteks poolte majandusliku seisundiga.²²⁵ VÕS § 140 toob kaasa kahju hüvitise vähendamise näiteks olukordades, kus kahju hüvitamine toob kaasa kahju tekitaja vastutuse sellises ulatuses, et isik ei suuda elu lõpuni kohustustest vabaneda või kus kahju on algsest kohustusest kordades ja ebaõiglaselt suurem. VÕS § 140 on seejuures eelkõige

²²² RKTko 3-2-1-45-12, p 13.

²²³ *Ibidem*.

²²⁴ RKTko 3-2-1-46-15, p 12.

²²⁵ *Ibidem*.

alus kahju hüvitamise vähendamiseks deliktilise kahju hüvitamise nõude puhul.²²⁶ Iseenesest ei ole VÕS § 140 kohaldamine välistatud kahju tekitaja tahtliku tegevuse korral, kuid õiguskirjanduse kohaselt tuleks sellist võimalust õigluse põhimõttest lähtuvalt pigem eitada.²²⁷ Seetõttu tuleks ka kapitaliühingu enamuse kuritarvituste puhul kohtu võimalust kahju hüvitist vähendada, eitada. Isegi kui kahju hüvitamine võib olla enamusele majanduslikult laastav, on enamus oma õigusi kuritarvitades kahjustanud vähemuse huve tahtlikult, mistõttu ei saa pidada õiglaseks enamuse hüvitamiskohustuse ulatuse vähendamist.

Kokkuvõttes on töö autor seisukohal, et üldjuhul ei tohiks olukorras, kus vähemusel on nõude eelduste kohaselt kapitaliühingu enamuse vastu kahju hüvitamise nõue, kahju hüvitamise aluseid VÕS § 139 kui ka VÕS § 140 tulenevalt esineda.

²²⁶ Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I, lk 739-740, alaptk 1-3.

²²⁷ *Ibidem*, lk 740, alaptk 4.1.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, millisel materiaalõiguslikul alusel, on kapitaliühingu liikmel (s.t osanikul või aktsionäril) võimalik oma õigusi kuritarvitanud liikme vastu hüvitamisnõue esitada, sh kuidas piiritleda kapitaliühingu liikme VÕS § 115 lg-st 1 ja ÄS § 188 lg-st 1/§ 289 lg-st 1 tulenevaid nõudeid VÕS § 1043 ja § 1045 lg-st 1 p 7 ja 8 tulenevatest nõuetest, millised on peamised õiguslikud probleemid vastavate vastutussüsteemide kohaldamisel ja millises ulatuses on vähemusel võimalus enamuse kuritarvituste korral hüvitist saada.

Esmalt käsitles autor töös, millised on kapitaliühingu enamusele kuuluvad õigused, millal võib enamuse poolt vastavate õiguste teostamine mõjutada vähemuse õigusi ja millistel juhtudel on enamuse poolt oma õiguste teostamine käsitletav õiguste kuritarvitamisena, arvestades sh enamuse ja vähemuse õiguslikku seotust. Autor, leidis, et enamusele kuuluvatest mitmetest õigustest on eelkõige hääleõigus ja osalemisõigus kui liikmete peamised juhtimis- ja kontrolliõigused need, mille teostamisel on enamusel võimalik mõjutada vähemuse õiguseid. Siiski on enamusel võimalik vähemust mõjutada ka ilma konkreetset õigust teostamata, vaid oma osalusest tulenevat positsiooni tervikuna kasutades. Seejuures piiravad aga enamuse poolt tema õiguste täielikult vaba teostamist enamuse kohustused ühingu ja teiste liikmete suhtes. Mida enam suudab osanik või aktsionär mõjutada ühingut, seda ulatuslikum on selle osaniku või aktsionäri kohustus arvestada teise osaniku õigustatud huvidega. Õigustel lasuvate piirangute ületamine on vastuolus seadusega, eelkõige TsÜS § 138 lg-ga 2 ning kujutab endast õiguste kuritarvitamist.

Kohtupraktika ja õiguskirjanduse pinnalt järeldas autor, et õiguste teostamist loetakse alati õiguste kuritarvitamiseks, kui õigusi teostatakse vastuolus hea usu põhimõttega. Hea usu põhimõtte on seejuures peamine ja kõige üldisem põhimõtte, mis enamuse poolt tema õiguste teostamist piirab. Hea usu põhimõtte kohustab kapitaliühingu enamust nii liikmete omavahelistes suhetes kui ka suhtes ühinguga panustada ühingu juhtimisse ja mitte kahjustama ühingu või teiste liikmete õigustatud huve. Seejuures peab enamus talle kuuluvate õiguste teostamisel arvestama eelkõige just ühingu huvidega ning tagama, et ühingu tegevus oleks jätkusuutlik ning et ühing oleks vaba liikmete isiklikest huvidest, mis vastanduvad ühingu huvile. Ühingu huvide kõrval kaitseb hea usu põhimõtte ka liikmete huve, kuid üldjuhul on

enamuse poolt oma õiguste teostamise kaudu vähemuse huvide kahjustamine vastuolus hea usu põhimõttega, kui õiguste teostamine on konfliktis ka ühingu huvidega. See tähendab sisuliselt, et enamus võib omandada vähemuse arvelt eeliseid ning ei ületa sellega tema õigustele kehtivaid piire, kui enamuse tegevus ei ole vastuolus ühingu huvidega. Hea usu põhimõte kehtib ka vähemuse suhtes, kuid sellest tulenev õiguste kehtivusulatus piirang on suurem just enamuse suhtes, kuivõrd ka enamuse õiguste mõjuulatus on sedavõrd suurem.

Lisaks üldisele hea usu põhimõttele, on enamuse poolt oma õiguste teostamine piiratud ka selgelt ÄS § 177 ja ÄS § 303 reguleeritud juhtudel. ÄS §-st 177/ÄS §-st 303 tuleneva hääleõiguse piirangu eesmärk välistada kapitaliühingu liikme isiklike huvide ja ühingu huvide vahelise konflikti korral liikme poolt oma hääleõiguse teostamine. Hääleõiguse piirang ei puuduta seda, milline peab olema kapitaliühingu poolt hääletamisel antava tahtevalduse sisu. Hääleõiguse piirang välistab liikme õiguse hääleõigust üleüldse teostada. Hääleõiguse piirangu kohaldumiseks peab seejuures olema selge konflikt ühingu ja liikme huvide vahel, vaid liikmete vahelise konflikti puhul piirang ei kohaldu. See tähendab, et sarnaselt hea usu põhimõttest tulenevatele piirangutele ei ole välistatud liikmete huvide kaitse, kuid see on ühingu huvide kaitse kõrvaleesmärk. Kuigi enamusel on hääleõiguse piirangu kohaldumisel keelatud oma hääleõiguse kasutamine, on tal õigus siiski teostada oma osalemisõigust ehk osaleda koosolekul ja hääletusel oleva küsimuse arutelus.

Töö peamiseks küsimuseks oli, millisel materiaalõiguslikul alusel, on kapitaliühingu liikmel (s.t osanikul või aktsionäril) võimalik enamuse kuritarvituste korral enamuse vastu tekitatud kahju hüvitamist nõuda esitada. Üheks võimalikuks nõude aluseks on seejuures ÄS § 188 ja ÄS § 289. Töö autor jõudis järeldusele, et ÄS § 188 ja ÄS § 289 on erinormid lepingulise kahju hüvitamise nõude aluse VÕS § 115 lg 1 suhtes, mis kehtestavad üldiselt kohalduvast garantiivastutusest leebema vastutuse, kapitaliühingu liikme süülise vastutuse. VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188/ÄS § 289 tuleneva nõude eeldusi analüüsides, leidis autor, et vähemusel võib enamuse kuritarvituste korral olla enamuse VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188/289 alusel enamuse vastu kahju hüvitamise nõue. Nõude olemasoluks on igal eraldi juhul oluline hinnata asjaolusid, sh veenduda, et enamus on rikkunud tema õigustele kohalduvaid piiranguid ja kahjustanud seeläbi nii ühingut kui ka vähemust ning et kahjulik tagajärg on saanud just enamuse poolt piirangute rikkumise tulemusena.

Riigikohtu praktika kohaselt võiks kapitaliühingu vähemusel olla enamuse vastu nõue VÕS § 115 lg-st 1 ja ÄS § 188/ÄS § 289 tuleneva nõude kõrval ka deliktiõiguse alusel. Deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude eelduste analüüsist tulenes, et iseenesest võib vähemusel selline nõue enamuse vastu olla, nii VÕS § 1043 lg 1 ja VÕS § 1045 lg 1 p 7 kui ka VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel. Samas leidis autor, et kuigi nõude eeldused on täidetud, ei tohiks deliktiõigus siiski kapitaliühingu liikmete vahelises suhtes kohalduda. Deliktiõigus kohaldub selliste kohustuste rikkumisele, mis kehtivad isikutevahelises suhtluses üldiselt ja alati, s.t kohustuste tekkimine ja sisu ei sõltu kahjutekitaja ja kahjustatud isiku vahel teatava võlasuhte olemasolust. Kapitaliühingu liikmete vahel on aga seondvalt nende liikmelisusega ühingu seadusest tulenev võlasuhe, mistõttu on põhjendamatu selle kohaldamine kapitaliühingu liikmete omavahelistele suhetele ja sellest tekkivatele nõuetele.

Tulenevalt Riigikohtu praktikast, et nii VÕS § 115 lg-st 1 ja ÄS § 188 lg-st 1 või ÄS § 289 lg-st 1 tulenev nõue kui ka VÕS § 1043 ja § 1045 lg-st 1 p 7 või 8 tulenev nõue võiksid enamuse kuritarvituste korral võimalikud olla, oli töös oluline vastata ka küsimusele, kuidas nõudeid teineteisest piiritleda ja mis on nõuete erisused. Autor leidis kohtupraktika ja erialakirjanduse pinnalt, et kokkuvõttes puuduvad kapitaliühingu liikme vastutuse puhul deliktilise ja lepingulise vastutussüsteemi vahel erinevused, mis võiksid praktikas selgeid probleem põhjustada. Siiski tuleks autori hinnangul tulenevalt VÕS § 127 lg 2 kohasest rikutud kohustuse kaitse-eesmärgist eitada lepingulise ja deliktilise kahju hüvitamise nõude aluse samaaegset kohaldatavatust. Kapitaliühingu liikmete omavaheline ühinguõiguslik suhe tähendab, et enamuse poolt sellest suhtest tulenevate kohustuste rikkumisel on vähemusel esmajoonel võimalik esitada kahju hüvitamise nõue VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/ÄS § 289 lg 1 alusel. Selliste ühinguõiguslike kohustuste eesmärk on nagu esimeses peatükis nähtus ära hoida ühingu aga ka vähemuse huvide kahjustamine enamuse poolt. Kuivõrd rikutud kohustuse kaitse-eesmärgi teooria kohaldamisel kuulub rakendamisele lepinguline vastutussüsteem, ei ole võimalik deliktiõiguse poole pöörduda. Ka juhul, kui vähemuse nõue peaks olema deliktiõiguse alusel võimalik, välistab VÕS § 1044 lg 2 sellisel juhul nõude VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 188 lg 1/ÄS § 289 lg 1 alusel ehk mistahes juhul ei ole nõuded võimalikud paralleelselt.

Sõltumata nõude alusest on kapitaliühingu vähemusel võimalik kahju hüvitamise nõue nii enamusele otse, kui ka kohtu kaudu. Seejuures ei pea vähemus tegema vähemus kahjulikku otsust eelnevalt vaidlustama ega ka enamusele täitmiseks täiendavat tähtaega andma. Nõude

esitamisel võib vähemus ise valida, millisel alusel nõue esitada, mis leevendab Riigikohtu lahenditest tulenevat ebaselgust vähemuse nõude aluste osas. Õige nõude aluse valik on seejuures kohtu ülesanne. Mis aga suuresti siiski takistab vähemusel nõude esitamist, on vähemusel lasuv tõendamiskoormis. Kuivõrd vähemusel kontroll ühingu tegevuse ja juhtimise üle, puudub vähemusel ka ligipääs ühinguga seotud teabele, mis võib olla vajalik kahju tekkimise, enamuse rikkumise ning rikkumise ja tekkinud kahju vahel põhjusliku seose olemasolu tõendamiseks.

Töö eesmärgiks oli ka vastata küsimusele, milles seisneb vähemusele tekkinud kahju, kuidas seda määratleda ning mis ulatuses kuulub kahju hüvitamisele. ÄS § 148 lõikest 5 ja ÄS § 226 tulenevalt järeldas autor, et kapitaliühingu liikme peamine huvi kapitaliühingus on siiski varaline ning mittevaraliste huvide kaitsmist tuleks ühinguõiguses pigem eitada. Seejuures kujutab vähemusele tekkinud kahju autori hinnangul eelkõige puhtmajanduslikku kahju. Ühe võimaliku kahjuna on vähemusel võimalik nõuda saamata jäänud dividende, kuid vaid olukorras, kus on selgelt tuvastatud, et enamus on kasumit pahatahtlikult ühingust välja juhtinud ilma, et ühing oleks saanud selle eest mingi vastusoorituse. Kasumi jäämisel ühingu käsutusse ei anna vähemusele alust kahju hüvitamise nõude esitamiseks, vastupidine võiks viia olukorrani, kus vähemus saab dividende mitmekordselt – esmalt kahjuhüvitisena enamuselt ning hiljem ühingust dividendide väljamaksmisel. Lisaks dividendidele on vähemusel võimalik nõuda ka näiteks vähemuse osa või aktsia väärtuse vähenemisest tekkinud kahju. Kohtupraktikast tulenevalt leidis autor, et viidatud kahju suuruse määramiseks kindlaks teha osaluse harilik väärtus, s.t turuhinna, mis sõltub seejuures aktsiaseltsi üldisest majanduslikust seisust ja sellest, milliseid õigusi annavad aktsiad aktsiaseltsi juhtimisel ja kasumi jaotamisel, mis võivad omakorda sõltuda mh just liikme osaluse suurusest.

Hüvitamisele kuuluv kahju võib aga erineda seejuures sõltuvalt sellest, mis alusel on vähemuse kahju hüvitamise nõue esitatud. Kui lepingulise alusel nõude esitamisel hüvitatakse vähemusele puhtmajanduslik kahju nõude rahuldamise korral igal juhul, siis kohtupraktika vähesuse tõttu deliktilise nõude puhul vähemusele puhtmajandusliku kahju igakordne hüvitamine küsitavam. Puudub laiem kohtupraktika ja selgus, millistel juhtudel võiks puhtmajanduslik kahju, sh just enamuse kuritarvituste korral hüvitamisele kuuluda. Kohtupraktika vähesus võib tuua kaasa olukorra, kus tulevikus jääb vähemuse deliktiõiguse alusel esitatud kahju hüvitamise nõude puhul vähemusele tekkinud puhtmajanduslik kahju hüvitamata. Eeltoodu kinnitab autori

hinnangul veel enam, et vähemuse kahju nõuet deliktiõiguse alusel tuleks üldjuhul eitada. Vähemuse kahju nõue lepingulisel alusel on selgem ja tulemuslikum.

Töö autor käsitles ka kahju hüvitise võimalikku vähendamist. Kahju tekitajalt kahju hüvitise täies ulatuses väljamõistmine ei pruugi olla alati ka õiglane, seejuures võib ebaõiglus tuleneda asjaolust, et kahju tekkimise või suurenemise on teatud määral põhjustanud kahjustatud isikust endast tulenevad asjaolud. Sellisteks juhtuteks sätestavad VÕS § 139 ja VÕS § 140 kahju vähendamise alused. Autor leidis, et üldjuhul ei tohiks olukorras, kus vähemusel on nõude eelduste kohaselt kapitaliühingu enamuse vastu kahju hüvitamise nõue, kahju hüvitamise aluseid VÕS § 139 kui ka VÕS § 140 tulenevalt esineda.

The opportunities of the minority of a capital company to receive compensation in cases of abuse by the majority

One of the main objectives of Estonian company law is the balanced protection of minority and majority shareholders. Yet, in accordance with §§ 174 (1) and 299 (1) of the Commercial Code, capital companies follow at least generally the majority principle - a resolution of the general meeting is adopted if the majority votes in favour. This means that, as a rule, the activities of a capital company are still controlled by the majority shareholder. In such a strong position, the majority is able to abuse the rights belonging to him and, as a result, harm both the company and the minority. Therefore, the decision-making power of the minority shareholder is not protected to the same extent as the decision-making power of the majority shareholder. As a result, the law has created a number of balancing mechanisms which allow the minority to protect themselves against most potential abuses.

Some of these mechanisms are preventive, that is to say, situations where the abuse of rights by the majority has not yet resulted in adverse consequences for the minority. In a situation where the consequence has nevertheless occurred and the majority has caused damage to the minority with their actions, § 188 (1) and § 289 (1) of the Commercial Code prescribe the majorities liability for such damage. Pursuant to § 188 (1) of the Commercial Code, shall be liable for any damage wrongfully caused to the private limited company, another shareholder or a third person, in the capacity of shareholder. § 289 (1) of the Commercial Code provides for the same shareholder liability. These provisions are used together with the shareholder's liability under § 115 (1) of the Law of Obligations Act. The Supreme Court of Estonia has also stated that in addition to the liability arising from § 115 (1) of the Law of Obligations Act, both the injured shareholder and the company may also submit a claim under tort law, § 1043 the Law of Obligations Act. This view of applying these different liability systems – contractual and tort – parallelly is yet problematic. As a rule, § 1044 (2) of the Law of Obligations Act precludes the filing of a claim under tort law in the case of a breach of a contractual obligation. In the light of the above statements of the Supreme Court, it is unclear how the various liability systems can and should be applied in parallel.

The purpose of this master's thesis was to analyse whether and how, and on what substantive grounds, does the minority shareholder have a right to claim damages against the majority who

has abused their rights and what are the differences and problems that may occur in the parallel application of the possible liability systems.

First, the author analysed, what are the rights of the majority of a capital company, when may the exercise of the respective rights by the majority affect the rights of the minority and in which cases can be such use of the majority's rights be considered as an abuse of rights, taking also into account the legal connection of the majority and the minority. The author found that out of the different rights belonging to the majority, in particular the right to vote and the right to participate, as the main management and control rights of the members, are the ones that the majority is able to exercise in such a way that it can influence the rights of the minority. The majority can also influence a minority without exercising a specific right, but by using the position arising from its membership of the company as a whole. At the same time, the majority's exercise of its rights is limited by the majority's obligations to the company and the other members. The more a member is able to influence the company, the more the member has to take into account the legitimate interests of the company and the other members. Exceeding this restriction on the majority's rights is in conflict with law, in particular § 138 (2) of the General Part of the Civil Code Act and constitutes an abuse of rights.

The exercise of a member's rights is always considered an abuse of rights if the rights are exercised in violation of the principle of good faith. The principle of good faith is the main and most general principle which limits the majority's rights. The principle of good faith obliges the majority of a capital company, both in the relation to the members and to the company, to contribute to the management of the company and not to harm the legitimate interests of the company or the other members. In exercising its rights, the majority must always consider the interests of the company and ensure that the activities of the company are sustainable, and that the company is free from the personal interests of its members. In addition to the interests of the company, the principle of good faith also protects the interests of members but harming the interests of a minority breaches the principle of good faith only if it the activity of the majority also harms the interest of the company. This means, in essence, that the majority may acquire advantages at the expense of the minority and thus not breach the limits of its rights, provided that the activities of the majority aren't in conflict with the interests of the company.

In addition to the general principle of good faith, the majority's rights are restricted by § 177 and § 303 of the Commercial Code. The purpose of the restriction of voting rights arising from

paragraphs is to exclude the exercise of the voting rights by a member in the event of a conflict between the personal interests of the member and the interests of the company. The restriction of voting rights does not affect the content vote given by the member. A restriction on the right to vote precludes a member from exercising his or her right to vote at all. In order for the restriction of voting rights to apply, there must be a clear conflict between the interests of the company and the member, but in the event of a conflict only between the members, the restriction does not apply. This means that, similar to the restrictions under the good faith principle, the protection of the interests of the members is not excluded, but it is a secondary objective of the protection of the interests of the company. Although a majority is prohibited from exercising its right to vote when a restriction on the right to vote is applied, it is nevertheless entitled to exercise its right to participate, i.e. to participate in the meeting and in the discussion of the issue to be voted on.

The main question of the thesis was on what substantive legal basis can a member of a capital company submit a claim for damages against the majority in the event of the majority's abuses. The minority may have a claim under § 188 and § 289 of the Commercial Code. Yet, § 188 and § 289 of the Commercial Code need to be used together with the general norm for claiming damages, § 115 of the Law of Obligations Act. In order for the minority to have a claim under those norms, it is important to assess the circumstances in each individual case, including making sure that the majority has violated the restrictions applicable to their rights and thereby harmed both the company and the minority.

According to the case law of the Supreme Court, the minority could have a claim against the majority on the basis of tort law in addition to the claim arising from § 115 (1) of the Law of Obligations Act and § 188 / § 289 of the Commercial Code. The analysis of the preconditions for a claim for damages under tort law revealed that a minority may in itself have such a claim against the majority. However, the author considered that although the preconditions of the claim were met, the law of tort should not apply to the relationship between the members of a capital company. The law of tort in Estonia applies to the breach of obligations that apply generally and always in communication between persons, i.e. the origin and content of the obligations do not depend on the existence of a certain relationship between the person who caused the damage and the injured party. However, there is a relationship between the members

of a capital company deriving from their membership in the company, which means that the claim under tort law should not be possible.

Pursuant to the case law of the Supreme Court that both a claim arising from § 115 (1) of the Law of Obligations Act and § 188 (1) or § 289 (1) of the Commercial Code and a claim arising from § 1043 and § 1045 (1) 7 or 8 of the Law of Obligations Act could be possible in the case of the majority's abuses, it was also important to answer the question of how do the claims relate to each other and what are their differences. Based on the case law and the legal literature, the author found, in conclusion, that there are no differences between the system of tort and contractual liability in the case of the liability of the majority, which could cause clear problems in practice. However, in the author's opinion, due to the protective purpose of the violated obligation pursuant to § 127 (2) of the Law of Obligations Act, the simultaneous applicability of claims should be denied. The relationship between the members of a capital company means that if the majority violates the obligations arising from this relationship, the minority can primarily file a claim for damages on the basis of § 115 (1) of the Law of Obligations Act and § 188 (1) / § 289 (1) of the Commercial Code. Even if a minority claim should be possible on the basis of tort law, § 1044 (2) of the Law of Obligations Act precludes parallel applicability of the claims.

Irrespective of the basis of the claim, a minority of a capital company has can present its claim directly to the majority or through a court. The minority does not have to take any additional actions or give the majority an additional deadline to comply. When filing a claim, the minority may choose on what basis to file the claim, which alleviates the ambiguity arising from the decisions of the Supreme Court regarding the bases of the minority's claim. It is the responsibility of the court to choose the correct basis for the claim. However, what greatly prevents a minority from making a claim is the burden of proof on the minority. As the minority has little control and access to the management of the company, the minority also lacks access to information related to the company that may be necessary to prove the existence of a damage, a majority's breach and a causal link between the breach and the damage suffered.

The aim of the work was also to answer the question of what constitutes is it the possible damage of the minority, how to define it and to what extent it is subject to compensation. Pursuant to § 148 (5) of the Commercial Code and § 226 of the Commercial Code, the author concluded that the main interest of a member of a capital company is proprietary and the

protection of non-proprietary interests should rather be denied. In the author's opinion, the damage caused to the minority is primarily a loss of profits. As a possible loss, a minority can claim lost dividends, but only in a situation where it is clearly established that the majority has maliciously diverted profits from the company without the company having received any consideration for it. If the profits remain at the disposal of the association, the minority will not have grounds to file a claim for damages, the opposite could lead to a situation where the minority receives dividends several times - first as damages from the majority and later from dividends. In addition to dividends, a minority can also claim, for example, a loss caused by a decrease in the value of a minority's share. According to case law, in order to determine the amount of the alleged damage, the value of the share must be determined, i.e. the market price, which depends on the general economic situation of the public limited company and the rights of the company to manage and distribute profits.

However, the extent of the compensation may differ depending on the basis on which the claim has been submitted. If, in the case of a contractual claim, the minority is generally compensated for the loss of profits, then due to the lack of case law, the compensation of the loss of profits is more questionable under tort law. There is no broader case law and it is not clear in which cases loss of profits could be compensated. The lack of case law may lead to a situation where, in the future, the minority may not be compensated its loss of profits if the claim is submitted under tort law. In the author's opinion, the above further confirms that the claim of minority damage on the basis of tort law should generally be denied.

The author also discussed the possible reduction of the minority's compensation. It may not always be fair to award the damaged party full compensation, and the injustice may be due to the fact that the occurrence or the increase of the damage was to some extent caused by the damaged party. For such cases, § 139 of the Law of Obligations Act and § 140 of the Law of Obligations Act provide the bases for the reduction of damage. The author found that, in general, in a situation where a minority has a claim for damages against the majority of a capital company, there are not circumstances that give cause to reduce the minority's compensation pursuant to § 139 of the Law of Obligations Act as well as § 140 of the Law of Obligations Act.

Kasutatud materjalid

Kasutatud kirjandus

1. Baumbach, A. jt. Handelsgesetzbuch. 39. väljaanne. München: C.H.Beck 2020
2. Ebke, W. F.; Steinhauer, B. M. The Doctrine of Good Faith in German Contract Law. In: Good Faith and Fault in Contract Law. New York: Oxford University Press 1997
3. Fleischer, H. A Guide to German Company Law for International Lawyers – Distinctive Features, Particularities, Idiosyncrasies – Max Planck Private Law Research Paper nr 15/8, 2015
4. Joost, D., Strohn, L. Handelsgesetzbuch. 4. väljaanne. München: C.H.Beck 2020
5. Kull, I. Hea usu põhimõtte kaasaegses lepinguõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002
6. Moor, M. Äriühingu liikme õigus nõuda dividendide jaotamist. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus asjas 3-2-1-89-14. – Juridica 2015/I
7. Rosengarten, J. jt. The German Limited Liability Company. München: C.H. Beck 2015
8. Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. – Juridica 2010/VII.
9. Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica 2016/IX
10. Saare, K. jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015
11. Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide. – Juridica 2017/IX
12. Sein, K. Ettenähtavus ja rikutud kohustuse eesmärk kui lepingulise kahjuhüvitise piiramise alused. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2007
13. Tamm, K. Äriühingu juhtorgani liikme deliktiline vastutus äriühinguga seotud kuritarvituste korral. – Juridica 2006/VI
14. Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. Tallinn: Juura 2012
15. van Boom, W. H. Pure Economic Loss - a Comparative Perspective. Viin/New York: Springer, 2004.
16. van Dunne, J. M. Liability for pure economic loss: Rule or exception a comparatist's view of the civil law common law split on compensation of non-physical damage in tort law. – European Review of Private Law, 199/7(4)
17. Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010

18. Varul, P. jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tartu: Juura 2012
19. Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2016
20. Varul, P. jt. Võlaõigusseadus III. Komm vlj. Tallinn: Juura 2009
21. Volens, U. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumise vormid. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011
22. Vutt, A. Dividend Payments and Protection of Minority Shareholders. – Juridica International 2009/XVIVutt, A., Vutt, M. Aktsionäri teabeõigus Eesti kohtupraktikas. – Juridica 2012/IX
23. Vutt, M. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011
24. Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu. – Juridica 2012/II.
25. Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga. Magistritöö. Juhendaja Kalev Saare. Tartu: Tartu Ülikool 2017. Arvutivõrgus: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56422/vutt_maris.pdf.
26. Vutt, M. Systematics of Shareholder Remedies – Origins and Developments. – Juridica International 2010/XVII

Kasutatud õigusaktid

Kasutatud Eesti õigusaktid

27. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 19.03.2019, 23.
28. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2018, 3.
29. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.01.2020, 10.
30. Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 28.02.2019, 11.

Kasutatud teiste riikide õigusaktid

31. Aktiengesetz – BGBI. I S. 2446
32. Bürgerliches Gesetzbuch – BGBI. I S. 3719
33. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. – BGBI. I S. 2446

Kasutatud kohtupraktika

34. RKTKm 2-16-18531

35. RKTKm 3-2-1-139-16
36. RKTKm 3-2-1-86-13
37. RKTKm 3-2-1-97-11
38. RKTKo 2-16-18351
39. RKTKo 2-16-3492
40. RKTKo 2-17-1026
41. RKTKo 2-17-9391
42. RKTKo 2-17-9986
43. RKTKo 3-2-1-113-16
44. RKTKo 3-2-1-123-05
45. RKTKo 3-2-1-124-11
46. RKTKo 3-2-1-130-15
47. RKTKo 3-2-1-133-11;
48. RKTKo 3-2-1-137-05
49. RKTKo 3-2-1-145-04
50. RKTKo 3-2-1-15-09
51. RKTKo 3-2-1-157-10
52. RKTKo 3-2-1-161-12.
53. RKTKo 3-2-1-169-15
54. RKTKo 3-2-1-171-10
55. RKTKo 3-2-1-173-12.
56. RKTKo 3-2-1-181-15
57. RKTKo 3-2-1-188-15.
58. RKTKo 3-2-1-191-12
59. RKTKo 3-2-1-197-13
60. RKTKo 3-2-1-29-15
61. RKTKo 3-2-1-35-07
62. RKTKo 3-2-1-35-97
63. RKTKo 3-2-1-45-12
64. RKTKo 3-2-1-46-15
65. RKTKo 3-2-1-53-06
66. RKTKo 3-2-1-54-07

- 67. RKTKo 3-2-1-6-06;
- 68. RKTKo 3-2-1-61-14.
- 69. RKTKo 3-2-1-64-05.
- 70. RKTKo 3-2-1-65-08
- 71. RKTKo 3-2-1-7-09
- 72. RKTKo 3-2-1-7-10
- 73. RKTKo 3-2-1-72-13
- 74. RKTKo 3-2-1-79-09
- 75. RKTKo 3-2-1-80-13
- 76. RKTKo 3-2-1-89-14
- 77. TlnRnKo 2-09-70514
- 78. TlnRnKo 2-16-16764
- 79. TlnRnKo 2-17-5291
- 80. TlnRnKo 2-19-4161
- 81. TrtRnKo 2-08-13193

Kasutatud muud allikad

- 82. Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018.
Arvutivõrgus:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf
- 83. Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Tallinn: Justiitsministeerium 2016.
Arvutivõrgus:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_10.5.2016.pdf

Kasutatud lühendid

AktG – *Aktiengesetz*

BGB – *Bürgerliches Gesetzbuch*

GmbHG – *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*

TsMS – tsiviilkohtumenetluse seadustik

TsÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus

VÕS – võlaõigusseadus

ÄS – äriseadustik